

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Юридичний факультет
Кафедра адміністративного та фінансового права

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Всеукраїнської наукової інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»,
присвяченої 120-річчю університету
(м. Київ, 24-26 квітня 2018 року)

Київ-2018

УДК

Актуальні проблеми публічного права: Збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції присвяченої 120-річчю університету (24-26 квітня 2018 р., м. Київ, Україна) / Упор. Яра О. С., Курило В. І., Ладиченко В. В., Янчук Ю. В. – К., 2018. - с.

У збірнику тез конференції подані наукові здобутки провідних науковців та молодих вчених, що присвячені актуальним проблемам публічного права.

Для студентів, аспірантів, викладачів, докторантів, практикуючих юристів.

Усі матеріали подаються в авторській редакції. За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори.

ЗМІСТ

Вступне слово завідувача кафедри адміністративного та фінансового права НУБіП України доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Курила В. І. «НАУКОВІ ПОГЛЯДИ АКАДЕМІКА ВАСИЛЯ ЯНЧУКА ТА ЇХ ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В АГРАРНІЙ ТА ПРИРОДОРЕСУРСНІЙ СФЕРАХ».....	8
--	---

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

1. Дудченко О.С. ЗАКОНОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ УСРР У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920 РР.....	18
2. Задорожня Н. О., Задорожня О. В. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	22
3. Качур В. О. ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР»	31
4. Настюк А. А. ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ КИЇВСЬКОЇ РУСІ В ПЕРІОД ЯЗИЧНИЦТВА: ІМПЕРІЯ.....	35

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЛЮДИНИ

1. Гєєць І. В. ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ: СУТНІСТЬ І ПРИНЦИПИ.....	40
2. Головій Л. В. ДО ПИТАННЯ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	45
3. Гончарук Л. Ю., Синюк Ю. В. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	49
4. Зубенко В. В. ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	52

СЕКЦІЯ 3

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ТРУДОВЕ ПРАВО

1. Позняков С. П. ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ГОСПОДАРСЬКО-ІНФРАСТРУКТУРНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	57
2. Макаренко Ю. С. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	61
3. Сіра А. В. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ «МОВЧАЗНОЇ ЗГОДИ» ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНЕ ОТРИМАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ.....	65
4. Лагода Г.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ – ПРОДАЖУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	68
5. Литвин І. С. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ЯК ВИД СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	73
6. Шевченко М. О. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	76

СЕКЦІЯ 4

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

1. Баклан О. В. ПРО РОЗВИТОК НАУКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	81
2. Галуцько В. М. КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ.....	91
3. Дмитренко Е. С. ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	95
4. Піддубний О. Ю. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЮРИДИЧНУ ПРАКТИКУ.....	98
5. Світличний О. П. СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	101
6. Гавловська А. О. СИСТЕМА НОРМ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ.....	106
7. Городецька І. А. ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	115
8. Гулак О. В. ДО ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ «ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ» В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ.....	119
9. Гулак О. В., Павленко В. І. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»: АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ.....	123
10. Котух К. А. ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМ КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ.....	127

11. Красавцева Л. Ю. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ ТУРИЗМОМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ.....	130
12. Мушенко В. В. НЕСПЛАТА АВАНСОВИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК ВИД БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	135
13. Тригуб А. Ю. ДИСКРЕЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ: НОВЕЛИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 2017 РОКУ.....	139
14. Чиж Ю. В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ОДНОГО З ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ.....	142
15. Машевська О. П. ПОГЛЯД НА ВЕРХОВНИЙ СУД У РЕТРОСПЕКТИВІ	146
16. Янчук Ю. В. ДО ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ.....	161
17. Гбур Л. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ.....	165
18. Калішенко Є. О. СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	168
19. Кульчицький В. В. ЩОДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЖИМІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН.....	174
20. Жорновий В. С. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	177
21. Казанак М. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КІБЕРПРОСТОРІ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	181

СЕКЦІЯ 5

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ,
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА**

1. Стратонов В. М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО УЧАСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	185
2. Артеменко О. В. ЩОДО ПИТАНЬ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ.....	189
3. Долгополов А. М. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ.....	191
4. Ларченко М. О. КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	196
5. Ковальова С. С. ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	207
6. Хомутовська Т. Л. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	210

СЕКЦІЯ 6

**МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО;
ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО**

1. Гиренко І. В. ЩОДО ДО ДЕЯКИХ ПИТАНЬ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ТА ЕКСПОРТУ ОБ'ЄКТІВ КОНВЕНЦІЇ CITES.....	215
2. Дуліба Є. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ.....	220
3. Слюсаренко С. В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	225
4. Середа К. В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ.....	230

ВСТУПНЕ СЛОВО

УДК 349.42:001.8 (092 Янчук)

*Курило Володимир Іванович,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та
фінансового права НУБіП України*

НАУКОВІ ПРОГЛЯДИ АКАДЕМІКА ВАСИЛЯ ЯНЧУКА ТА ЇХ ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В АГРАРНІЙ ТА ПРИРОДОРЕСУРСНІЙ СФЕРАХ УКРАЇНИ

Шановні колеги!

Цього року наш університет відзначає своє 120-річчя. На тлі цієї круглої дати 17-річчя юридичного факультету та кафедри адміністративного та фінансового права є лише невеликим часовим відрізком. І незважаючи на скромний час існування факультету та кафедри, наукові здобутки її науково-педагогічних працівників бачаться досить вагомими. Завдячувати створенню і активному становленню кафедри і факультету ми завжди будемо нашому **ВЧИТЕЛЮ, справжньому патріоту Української землі - Василю Зіновійовичу Янчуку** (1925-2006 р. р.), доктору юридичних наук, професору, академіку Академії правових наук України та Міжнародної академії інформатизації, Заслуженому діячу науки і техніки України, Заслуженому працівнику Національного аграрного університету, Лауреату Премії імені Ярослава Мудрого.

На початку 70-х років минулого сторіччя на юридичному факультеті Київського державного університету імені Тараса Шевченка була започаткована наукова школа сільськогосподарського права. Із створенням у 1996 р. у Національному аграрному університеті кафедри аграрного права та приходом на неї у 1999 р. академіка В.З. Янчука наукова школа дістала новий поштовх та набула активного розвитку та зміцнення. Василь Зіновійович

завжди мріяв про підготовку юристів-аграрників у аграрному ВУЗі, які б були готовими захищати права селян. Мрія усього життя академіка збулася у 2001 р., коли завдяки його зусиллям у Національному аграрному університеті (з 2008 р. – Національний університет біоресурсів і природокористування України) був створений юридичний факультет і розпочалася підготовка фахівців за спеціальністю «Правознавство».

Роль академіка В.З. Янчука у розвитку школи аграрного права та юридичної освіти у НУБіП України гідно оцінена університетом – йому були присвоєні почесні звання «Заслужений діяч науки і техніки України» та «Заслужений професор Національного аграрного університету», а кафедра аграрного, земельного та екологічного права юридичного факультету ННІ земельних ресурсів та правознавства, яку очолював академік, по його смерті у вересні 2006 р. названа ім'ям академіка В. З. Янчука.

Фундатор школи аграрного права в Україні академік Янчук В.З. підготував 2 докторів та 5 кандидатів юридичних наук, які стали послідовниками його наукової школи і розвинули наукову палітру ідей академіка до декількох науково-правових шкіл у НУБіП України.

Зокрема, наукові погляди академіка В.З. Янчука стали підставою та дали безпосередній поштовх формуванню та утвердженню наукової школи адміністративно-правових досліджень у нашому університеті та нашій державі. З часу створення у 2001 р. юридичного факультету Національного аграрного університету послідовниками Василя Зіновійовича на кафедрі адміністративного та фінансового права та у інших ЗВО та наукових установах підготовлено і захищено 4 докторських та за їхнім науковим керівництвом низку кандидатських дисертацій з тематики адміністративно-правових відносин в аграрній, земельній, екологічній та природоресурсній сферах, а саме:

- докторські:

Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України (2008 р., наукові консультанти Янчук В.З. та Шкарупа В. К.)

Світличний О. П. Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України (2012 р., науковий консультант Курило В.І.)

Бондар О. Г. Контрольно-наглядова діяльність у сільському господарстві України: аграрний та адміністративний аспекти (2015 р., науковий консультант Курило В.І.)

Піддубний О. Ю. Правовідносини у сфері біотехнологій (2015 р., науковий консультант Курило В.І.)

- *кандидатські:*

Пушкар М. В. Організаційно-правові засади охорони прав на сорти рослин в Україні (2006 р., науковий керівник Курило В.І.)

Рябець К. А. Адміністративно-правове регулювання екологічної діяльності (2006 р., науковий керівник Курило В.І.)

Піддубний О. Ю. Правове становище сільськогосподарських інспекцій (2006 р., науковий керівник Курило В.І.)

Ярмоленко Ю. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів (2006 р., науковий керівник Курило В.І.)

Кичилук Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення (2006 р., науковий керівник Курило В.І.)

Марфіна Н. В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства (2007 р., науковий керівник Курило В.І.))

Дика Ю. В. Адміністративно-правові засади регулювання обмежень прав громадян на екологічну інформацію (2008 р., науковий керівник Курило В.І.))

Сіряк В. І. Правове забезпечення екологічної безпеки на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення (2008 р., науковий керівник Курило В.І.)

Правдюк А. Л. Організаційно-правові засади реєстрації і ідентифікації сільськогосподарських тварин (2009 р., науковий керівник Курило В.І.)

Сільнова А. О. Організаційно-правові засади проведення науково-дослідної роботи в аграрному секторі України (2009 р., науковий керівник Курило В.І.)

Горбунова О. Ю. Правовий статус працівників ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів (2010 р., науковий керівник Курило В.І.)

Городецька І. А. Адміністративно-юрисдикційна діяльність державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель (2010 р., науковий керівник Курило В.І.)

Яремчук К.О. Адміністративно-правове регулювання діяльності органів виконавчої влади у сфері захисту рослин (2010 р., науковий керівник Піддубний О.Ю.)

Чиж Ю. В. Адміністративна відповідальність за службові правопорушення у сфері земельних відносин (2011 р., науковий керівник Курило В.І.)

Грущинський Я. М. Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні (2011 р., науковий керівник Курило В.І.)

Улютіна О.А. Адміністративно-правові засади охорони навколишнього природного середовища та природокористування (2011 р., науковий керівник Артеменко О.В.)

Гаєвський І. М. Організаційно-правові засади запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних протиправним шляхом, в аграрному секторі економіки (2011 р., науковий керівник Курило В.І.)

Нестеренко Н.М. Адміністративно-правові засади реалізації екологічної функції держави (2011 р., науковий керівник Артеменко О.В.)

Пілявська І. В. Адміністративно-правові засади взаємодії Державної служби карантину рослин з правоохоронними органами (2011 р., науковий керівник Курило В.І.)

Кравчук М. Ю. Державний контроль у сільському господарстві України (2012 р., науковий керівник Курило В.І.)

Мушенюк В. В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні (2012 р.)

Василенко Л. П. Організаційно-правові засади діяльності органів державної виконавчої влади з питань екології (2012 р., науковий керівник Курило В.І.)

Тригуб А. Ю. Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки України (2012 р., науковий керівник Курило В.І.)

Мачурська І.Б. Адміністративно-правові засади діяльності органів публічної влади у сфері земельних відносин (2013 р., науковий керівник Світличний О.П.).

Кліменко М. М. Адміністративно-правові засоби захисту прав на земельні ділянки в Україні (2013 р., науковий керівник Курило В.І.)

Паладійчук О. Ю. Організаційно-правові засади взаємодії ветеринарної міліції з експертно-криміналістичними підрозділами МВС України (2013 р., науковий керівник Курило В.І.)

Кідалов С. О. Організаційно-правові засади діяльності органів охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства (2014 р., науковий керівник Курило В.І.)

Петрова І. Г. Адміністративна відповідальність юридичних осіб у сфері охорони та використання природних ресурсів (2014 р., науковий керівник Курило В.І.)

Гарварт Г. А. Організаційно-правові засади державного управління лісовим фондом України (2014 р., науковий керівник Курило В.І.)

Оскірко А.О. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері поводження з відходами (2015 р., науковий керівник Слюсаренко С.В.)

Самойлик Д. О. Організаційно-правове забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційної складової соціальної інфраструктури сільської місцевості (2015 р., науковий керівник Курило В.І.)

Міщанюк С. М. Державний контроль за спеціальним водокористуванням (2015 р., науковий керівник Курило В.І.)

Галайдюк Л. Ю. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів провадження у справах про порушення ветеринарно-санітарних правил (2015 р., науковий керівник Курило В.І.)

Комісарук Н. О. Правове регулювання бюджетного фінансування охорони навколишнього природного середовища (2016 р., науковий керівник Курило В.І.)

Котух К. А. Принципи адміністративно-правового регулювання в аграрній сфері України (2016 р., науковий керівник Курило В.І.)

Козачук О. А. Адміністративно-правові засади діяльності лісової охорони (2017 р., науковий керівник Курило В.І.)

Арутюнян Д. А. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності у лісовому господарстві України (2017 р., науковий керівник Курило В.І.)

Любарець А. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України (2017 р., науковий керівник Курило В.І.)

Риженко О.С. Правове регулювання податкових ризиків сільськогосподарського виробництва в Україні (2017 р., науковий керівник Слюсаренко С.В.).

Берегеля І.М. Адміністративно-правовий захист тварин від жорстокого поводження (2018 р., науковий керівник Світличний О.П.).

Подана тематика наглядно показує широту наукового пошуку та різносторонність напрямків адміністративно-правових наукових досліджень, що проводяться на нашій кафедрі та визнання її вітчизняною науково-правовою спільнотою. Яскравими прикладами широкого визнання наукової школи адміністративно-правових наукових досліджень у аграрній та природоресурсній сферах для суспільства стало присудження у 2011 р. авторському колективу підручника «Аграрне право України» престижної у правових колах держави Премії імені Ярослава Мудрого, два вчених з якого є представниками наукової школи – професор Курило В.І. та його учень – доцент Піддубний О.Ю. – нині доктор юридичних наук, та присудження останньому Премії Президента України для молодих вчених (2014 р.).

Сьогодні наукова школа характеризується активним поступом, охопленням все більшого сектору суспільних відносин, що складаються у названих сферах діяльності у державі і регулюються публічно-правовими нормами. Широкий спектр науково-теоретичних та прикладних адміністративно-правових проблем, що досліджуються представниками наукової школи, дає можливість вносити значну кількість проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері діяльності державних органів виконавчої влади у галузях сільського господарства, земельних ресурсів та екології, а також правоохоронних органів. Представники наукової школи підготували та опублікували понад 40 монографій, понад 40 підручників та навчальних посібників з грифом МОН України, які значно збагачують навчальний матеріал, що використовується у навчальному процесі з підготовки майбутніх юристів та управлінців у зазначених галузях.

На цьому тлі дивними і незрозумілими є останні тенденції певних кіл нашої держави щодо знищення осередків вищої юридичної освіти у так званих, на їхню думку, «не профільних», ЗВО. За сучасних соціально-

економічних умов юридична практика потребує досить глибокої спеціалізації, про що постійно доводять вчені-правознавці як у наукових, так і у публіцистичних статтях у засобах масової інформації. Світовий досвід показує, що ефективне правозастосування можливе лише за умови спеціалізації юриспруденції, основою якої є вища юридична освіта. А саме її – спеціалізацію в юридичній освіті – починають нищити у нашій державі.

Насамкінець, хотів би закликати усіх можновладців, які дотичні до піднятої проблеми, прислухатися до голосу вчених і бачити міжнародний досвід об'єктивно, а не з потрібного комусь боку, і діяти виключно з Державницької позиції, захищаючи інтереси держави і її громадян, а не всупереч таким інтересам!

Використана література:

1. Курило В.І., Подпрятков Г.І., Слюсаренко В.Г. До питання правової підготовки фахівців-аграрників // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2003. – Вип. 68. – С. 9-14.
2. Курило В.І. Стан та перспективи розвитку юридичної науки і освіти: Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., присвяченої 5-ти річчю створення юридичного факультету Національного аграрного університету (Київ, 17-18 листопада 2006 р.): Зб. наук. пр. / За ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила, В. О. Шамрая. – К.: Магістр-XXI сторіччя, 2007. – 336 с.
3. Курило В.І. Погляди академіка В. З. Янчука як основа наукових досліджень адміністративних правовідносин в аграрній сфері // Спадковість творчих ідей академіка В. З. Янчука та їх розвиток у науці сучасного аграрного та природоресурсного права: матеріали Круглого столу (27 травня 2010 р.), присвяченого 85-річчю з дня народження академіка В. З. Янчука: зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила. – К.: Освіта України, 2010. – 108 с. – С. 34-36.

4. Курило В.І. Актуальні проблеми юридичного обслуговування науково-дослідних підсобних господарств Національного аграрного університету: Доповідь на науково-виробничому семінарі “Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, підвищення продуктивності тваринництва в ринкових умовах їх діяльності” керівників та спеціалістів навчально-дослідних господарств НАУ 05.02.2004 р. // Юридичний вісник України. Інформаційно-правовий банк. - № 43(487), 23-29 жовтня 2004 р. – С. 25-26.
5. Курило В.І. Патріарх аграрного права / За сільськогосподарські кадри. № 3 (1849), 2005, 3 лютого.
6. Курило В.І. До питання спеціалізації магістерських програм щодо підготовки фахівців зі спеціальності «правознавство» в аграрних вищих навчальних закладах // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 21 квітня 2005 р. НАУ. – Ч. I. К.: НАУ, 2005. – 256 с. – С. 87-89.
7. Юридична освіта та наука - на службу сільському господарю // Землевпорядний вісник. – 2006. - № 1. – С. 64-65.
8. Курило В.І. ННІ земельних ресурсів та правознавства / Газета «Університетський кур'єр». – № 8 (1952), 31 серпня 2013 р. – С. 4.
9. Овчарук С.С. Адміністративні процедури в умовах формування правової держави: проблеми теорії та практики реалізації: Монографія / С.С. Овчарук; за заг. ред. В.І. Курила. – К.: НУБіП України, 2014. – 355 с.
10. Курило В.І. Академік, який подбав про правовий захист селян / Газета «Університетський кур'єр». – № 1-2 (1967-1968), 25 лютого 2015 р. – С. 8.
11. Курило В.І., Омельчук В. А. Фахова підготовка юристів-аграрників – вимога сьогодення / Економічні та юридичні науки: Збірник

наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – Вінниця. ПП «ТД» Едельвейс і К». – 2015. – 215 с.-143-149.

12. Вітко А., Єрмоленко В., Яра О. Реформа чи псевдо реформа або як ділити пиріг юридичної освіти // Юридичний вісник України. 10-16 листопада 2017 р., № 45 (1166).

СЕКЦІЯ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ІСТОРІЯ
ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 342.51.09

*Дудченко О. С.,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

**ЗАКОНОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І
УПРАВЛІННЯ УСРР У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920 РР.**

Система радянських органів державної влади була закріплена Конституцією УСРР 1919 р., відповідно до якої найвищим органом влади проголошувався Всеукраїнський з'їзд рад, а у період між всеукраїнськими з'їздами рад – Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (далі – ВУЦВК), що, як і Всеукраїнський з'їзд рад, визначав загальний напрям діяльності уряду та всіх інших органів радянської влади УСРР [1, с. 7].

Постановою V Всеукраїнського з'їзду Рад «Про радянське будівництво» від 1 березня 1921 р. (Далі – Постанова... 1921 р.) передбачалося, що «ніякі органи, крім Всеукраїнського з'їзду рад, УкрЦВК, його Президії й Раднаркому, не мають права видавати законодавчі акти загальнодержавного значення» [2, с. 89]. Отже, Постановою... 1921 р. за Президією ВУЦВК вперше було юридично закріплено право видавати законодавчі акти. Хоча, відомо, що Конституція УСРР 1919 р. не передбачала Президії ВУЦВК в системі центральних органів державної влади. Але за прикладом і досвідом РРФСР, Президія ВУЦВК створювалася як до прийняття Конституції УСРР в 1919 р., так і після її прийняття [3, с. 181]. Конституція РРФСР 1918 р. передбачала Президію ВУЦВК в системі органів державної влади, проте, не було чітко визначено її компетенцію. Це питання було вирішено постановою VII Всеросійського з'їзду Рад «Про радянське будівництво» від 23 грудня 1920 р.

На підставі резолюції VIII з'їзду РКП (б) IV Всеукраїнський з'їзд Рад у травні 1920 р. прийняв постанову з питань радянського будівництва, в якій розроблялися, зокрема, питання про функції Президії ВУЦВК, її права і обов'язки та місце в системі найвищих органів влади. У зазначеній постанові не було прямо сказано, що в період між сесіями ВУЦВК, Президія є найвищим органом влади, проте, характер і зміст її компетенції про це свідчив. Зокрема, серед повноважень Президії, була підготовка матеріалів і проектів декретів для розгляду на сесіях ВУЦВК та керівництво його засіданнями. Постановою...1921 р. було розширено і конкретизовано функції Президії ВУЦВК, зокрема, за нею було закріплено право скасовувати постанови Раднаркому УСРР та видавати в порядку управління необхідні акти від імені ВУЦВК, звітуючи про свою діяльність на чергових сесіях ВУЦВК. Отже, Президія ВУЦВК розглядала й вирішувала важливі питання господарського, культурного і державного будівництва, а особливо інтенсивною була її робота в період утворення СРСР і розробки його конституції.

Крім Всеукраїнського з'їзду рад, ВУЦВК, РНК УСРР, із 1919 р. по 1921 р. як законодавчий орган виступала Рада праці й оборони [3, с. 187]. Проте, Конституція УСРР 1919 р. відповідної норми не містила і остаточно це питання було вирішене Постановою... 1921 р., якою, як вже зазначалося, було закріплено систему органів, що мали право видавати законодавчі акти.

Всеукраїнському з'їзду рад належало право видання законодавчих актів в усіх без виключення галузях державного життя. Утвердження, зміна і доповнення Конституції належало виключному віданню Всеукраїнського з'їзду рад. Питання встановлення та зміни кордонів республіки; встановлення основ організації збройних сил; основ соціалістичного будівництва в галузі народного господарства, відносин з іноземними державами, зокрема, оголошення війни та укладення миру, а також затвердження річного бюджету вирішуються владою як З'їзду, так і ВУЦВК [4, арк. 3].

ВУЦВК мав право видавати законодавчі акти в усіх сферах державного життя за виключенням актів, віднесених до обов'язкового відання Всеукраїнського з'їзду рад. У період між Всеукраїнськими з'їздами рад до повноважень ВУЦВК відносилося: а) встановлення і зміна кордонів і відчуження частини території; б) оголошення війни і миру; в) ратифікація мирних договорів; г) укладання позик, митних і торгових договорів і фінансових угод; д) затвердження бюджету; е) встановлення основ організації збройних сил республіки; ж) установлення основ організації основ народного господарства; з) відміна або введення загальнодержавних податків і повинностей; і) обрання або зміщення Ради Народних Комісарів і голови Ради Народних Комісарів [4, арк. 3].

До відання Президії ВУЦВК відносилося (компетенція її наведена вичерпно): а) спостереження за виконанням постанов ВУЦВК; б) загальне керівництво цією роботою як в центрі, так і на місцях; в) ведення зносин від імені ВУЦВК; г) відміна і затвердження постанов РНК і видання в порядку управління необхідних постанов від імені ВУЦВК з обов'язком представляти доповідь про свою роботу на чергових сесіях ВУЦВК; д) призначення окремих комісарів і затвердження Уповноважених народних комісаріатів РСФРР (об'єднаних відомств); е) вирішення питань і конфліктів, що стосувалися взаємовідносин між наркоматом, главками і центрами з однієї сторони і місцевими виконкомами з другої; ж) вирішення питань адміністративно-господарського поділу УСРР; з) розгляд клопотання про помилування і вирішення інших питань в порядку управління; к) підготовка матеріалів для роботи Всеукраїнського з'їзду рад і ВУЦВК за один місяць до З'їзду чи за два тижні до сесії; і) керівництво засіданнями Пленуму ВУЦВК; л) внесення проектів декретів на розгляд Пленуму ВУЦВК. Так, наприклад, на засіданнях Президії ВУЦВК у 1923 р. у порядку законодавства було розглянуто 45 питань, присвячених організації центральної та місцевої влади, судові – 41 питання (6 – громадянському праву, 12 – карному праву, 9 – судоустрою та

судочинству, 14 – виправно-трудовій справі), 11 – трудовому праву, 12 – соціальному забезпеченню, 8 – народній освіті, 5 – військовим справам [5, арк. 1].

РНК УСРР належало загальне управління справами республіки, право видання декретів і постанов і загальнодержавних заходів, що не терплять зволікання, за виключенням актів, віднесених до виключного відання Всеукраїнського з'їзду рад, ВУЦВК чи його Президії. Народні комісаріати і Уповноважені РСФРР об'єднаних комісаріатів мали право видавати свої постанови лише в порядку управління, в межах компетенції, наданої їм діючим законодавством [4, арк. 3].

З питань законодавства, що виникали в Раднаркомі чи окремих наркоматах, але не відносилися до компетенції Раднаркому, останній мав право вносити в Президію ВУЦВК розроблені законопроекти для проведення їх згідно встановленої процедури через відповідний законодавчий орган республіки [4, арк. 5].

Таким чином, законодавча влада в Українській Соціалістичній Радянській Республіці здійснювалася Всеукраїнським з'їздом рад, Всеукраїнським Виконавчим Комітетом, Президією Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та Радою Народних Комісарів УСРР.

Список використаних джерел:

1. Конституция Украинской Социалистической Советской Республики (Основной Закон). – К. : Всеукраинское издательство при В.Ц.И.К. Советов Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов, 1919. – 15 с.

2. Про радянське будівництво : Постанова V Всеукраїнського з'їзду Рад № 92 від 01 березня 1921 р. // Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України. – 15 лютого – 08 березня 1921 р. – Ч. 3. – Ст. 92. – С. 88–91.

3. Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921–1925 рр.) / Борис Мойсейович Бабій. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. – 384 с.

4. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 1, оп. 2, спр. 878, 11 арк.

5. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 1, оп. 2, спр. 934. – 10 арк.

УДК 342.38

*Задорожня Н. О.,
кандидат філософських наук, доцент
Херсонського державного університету
Задорожня О. В.,
старший викладач Херсонського державного університету*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У сучасній теорії держава і права виділяють вузький та широкий підходи до вивчення форм правління. Прибічники вузького підходу пов'язують форму правління перш за все із правовим положенням глави держави. Прибічники ж широкого трактування включають у це поняття відносини вищих органів держави між собою, а також із елементами політичної системи суспільства [4, с. 214].

Відповідно до визначення сучасних юристів, форма правління — це система взаємовідносин вищих органів держави — глави держави, парламенту, уряду, що пояснює, з яких основних інститутів складається організація державної влади, як вони формуються та взаємодіють один з одним; цілісна система органів, функцій і способів управління державою, що включає прямі та зворотні зв'язки органів держави із населенням [12, с. 214].

За твердженням Медушевського А., вибір форми правління — центральна проблема конституційної інженерії перехідних політичних режимів [8]. Вчений Єрмолін В.П. зазначає, що саме формою правління обумовлюється місце уряду в державному механізмі, його реальна роль у здійсненні виконавчої влади [3, с. 12].

Відмінності у статусі урядів за різних форм правління простежуються вже починаючи від назви зазначеного органу. На думку Шляхтуна П.П., за парламентарних форм правління для назви уряду найчастіше застосовується назва Рада Міністрів, тоді як назва Кабінет Міністрів використовується при сильному главі держави (президентові чи монарху), який фактично очолює уряд [6, с. 205].

Так, в основі організації державної влади президентської республіки лежить модель розподілу влади, що може розглядатися в трьох аспектах: інституціональному, що відображає існування трьох гілок влади, їх різний порядок формування та припинення повноважень; функціональному, що виражається у незалежності гілок влади одна від одної, але у той самий час в контролі та стримуванні одна одної; суб'єктному, який полягає в тому, що влада (гілки влади) повинні здійснюватися різними політичними суб'єктами. Специфіка даної форми правління полягає у можливості існування двох варіантів стосунків законодавчої та виконавчої гілок влади. Перший варіант (так зване розділене правління) характеризується належністю президента та парламентської більшості до різних партій. У такому разі є суб'єктний розподіл влади на законодавчу та виконавчу, оскільки вони контролюються різними політичними суб'єктами — партіями. Що стосується функціонального компонента, то саме у даний період проявляється незалежність законодавчої та виконавчої влади одна від одної, з одного боку, і в той самий час — їх взаємний контроль — з іншого. Тому для аналізу моделі організації державної влади в президентській республіці першочерговим є розкриття основ взаємодії президента та парламенту саме в даний період.

Другий варіант характеризується належністю президента та парламентської більшості до однієї партії. У цьому випадку чітко простежується лише інституційний аспект розподілу влади, але немає ні функціонального, ні суб'єктного компонента [13, с. 112].

На думку Павленка Р.М., парламентська модель натомість передбачає парламентське формування уряду, в якому глава держави відіграє суто номінальну роль — юридично оформлює своїми «рішеннями» зроблений фракціями вибір. Теоретично глава держави може розпустити парламент, однак реально цією прерогативою частіше користується прем'єр. Фактичним центром організації і здійснення виконавчої влади за умов парламентарного правління є уряд (кабінет, кабінет міністрів, рада міністрів тощо) — колегіальний орган виконавчої влади [10, с. 15]. У країнах з парламентською формою правління (Німеччина, Великобританія, Італія тощо) спостерігаються наступні тенденції, що характеризують місце уряду в конституційній системі: а) простежується концентрація влади в урядовому апараті, а також апарату прем'єра, та на особливий орган держави, який існує поряд з урядом; б) різко зменшується колегіальна діяльність уряду, ускладнюються його структури, з'являються неконституційні виконавчі інститути; в) парламенти все більше перетворюються на дорадчий орган, рупор ідей та арену для обговорення здійснюваної політики [5, с. 13].

Змішана модель організації стосунків між органами влади включає в себе два основні підходи: президентсько-парламентський і парламентсько-президентський.

У президентсько-парламентських країнах президент призначає кандидатуру прем'єр-міністра, однак вона має бути схвалена парламентом. Парламент також може висловити кабінету недовіру. Але ширші повноваження щодо контролю за урядом у президента: він може призначати та звільняти міністрів (за згодою прем'єра або й без такої) без згоди парламенту. До того ж, формування нового уряду пов'язане із обранням

нового президента, а не нового парламенту, що створює додаткову відстань між урядом і партійними фракціями [10, с. 14].

На думку Протасової В.Є., рівновага, збалансованість поділу державної влади досяжні саме в парламентсько-президентській республіці за будь-якого співвідношення політичних сил і в період «співіснування влади» в президентсько-парламентській республіці. Основними правовими критеріями розрізнення президентсько-парламентської й парламентсько-президентської республік є: а) співвідношення обсягу повноважень глави держави й парламенту в механізмі формування й відповідальності уряду; б) відсутність або наявність підстав розпуску парламенту президентом; в) обсяг інших повноважень президента (представницьких, виконавчих, арбітражних, у нормотворчій сфері тощо) [11, с. 12-18].

Особливості функціонального аспекту поділу державної влади в парламентсько-президентській республіці полягають у тому, що: як арбітр глава держави зазвичай забезпечує узгоджене функціонування державних органів, виступає гарантом додержання конституції, незалежності й територіальної цілісності. На допомогу йому в прийнятті найважливіших державних рішень може створюватися консультативний орган, до складу якого можуть входити представники різних гілок державної влади й органів самоврядування, знані державні діячі, що сприяє прийняттю главою держави більш виважених рішень.

Правовою ознакою парламентсько-президентської республіки є те, що визначення кандидатури глави уряду й формування персонального складу останнього відбувається за визначальною ролі лідера партії (коаліції), яка має в парламенті більшість, і номінальної участі президента. Сформований уряд у встановлений конституцією строк має подати на затвердження парламенту програму дій (юридична інвеститура). У разі прийняття програми парламентом уряд і його глава призначаються парламентом (при цьому

можливе формальне призначення президентом), а в разі відхилення — уряд має піти у відставку

На думку Шляхтуна Р.П., найширші реальні повноваження має глава однопартійного уряду за парламентарних форм правління. У такому разі він, як глава уряду і лідер політичної партії, що має абсолютну більшість депутатських мандатів у парламенті, реально не тільки очолює виконавчу владу, а й через парламентську більшість своєї партії контролює законодавчу владу [6, с. 125]. До цих повноважень Дахова І.І. також відносить ще такі, як право прем'єра скликати засідання уряду та визначати його порядок денний, подавати від імені уряду законопроекти до парламенту, контролювати виконання окремими міністрами програми діяльності уряду, забезпечуючи при цьому *«єдність політичного й адміністративного курсу всіх міністерств»* [2, с. 112].

Багато вчених і політиків стверджують, що в парламентсько-президентській республіці, на відміну від президентсько-парламентської, значно посилюється роль глави уряду. З цим твердженням лише частково погоджується Галай Ю.М., оскільки коаліція депутатських фракцій в парламенті пропонує кандидатуру прем'єра, то покладає великі сподівання на нього і зацікавлена, щоб майбутній глава уряду перебував на цій посаді достатньо часу, необхідного для виконання своїх обов'язків, адже від терміну перебування залежить ефективність виконання Програми уряду та стабільність розвитку економіки. Крім того, на відміну від президентсько-парламентської республіки, коли Президент може не тільки призначити, а й відправити у відставку прем'єр-міністра і весь склад уряду, коли «він захоче», при парламентсько-президентській республіці все інакше. Відправити у відставку прем'єра і весь склад уряду може тільки парламент, попередньо схваливши резолюцію недовіри більшістю голосів. А це, звичайно, набагато складніше, ніж рішення Президента, оскільки між народними депутатами повинна панувати одностайність та узгодженість при прийнятті такого

важливого рішення. Проте в даній ситуації залежність глави уряду від глави держави фактично переходить у залежність глави уряду від парламенту. Внаслідок цього спостерігається така негативна тенденція, як втягування в «політичні ігри» вищого органу виконавчої влади [1, с. 20].

У парламентсько-президентських республіках президентові надається право розпуску парламенту. Проте, на відміну від парламентських республік, де за поданням прем'єр-міністра парламент може бути розпущено в будь-яких випадках, і президентсько-парламентських, де президент не обмежений ані підставами розпуску, ані думкою будь-якого іншого державного органу чи посадової особи, у парламентсько-президентській моделі ці випадки чітко визначені конституцією.

Одним із механізмів збалансування взаємодії між вказаними суб'єктами слід вважати і співвідношення нормотворчих повноважень глави держави та уряду. На думку Мазур Д.В., у парламентсько-президентських республіках пряме підпорядкування актів уряду актам президента не встановлюється. Однак наявність низки повноважень у сфері виконавчої влади, притаманних всім президентам республік зі змішаною формою правління (всі вони є головнокомандувачами збройних сил країни, мають значні повноваження у зовнішньополітичній сфері тощо), дозволяє стверджувати, що нормативно-правові акти президента, видані в межах законодавчо встановленої компетенції, є сильнішими за юридичною силою в ієрархії нормативно-правових актів порівняно з нормативно-правовими актами уряду. При цьому зазначено, що уряд у республіці зі змішаною формою правління не є органом, який підлеглий президенту, а виступає як рівнозначний вищий орган публічної влади, самостійний в межах своєї компетенції [7, с. 145].

Актуальним для характеристики особливостей форми правління є і питання щодо особливостей політичної та конституційно-правової відповідальності уряду за відповідної форми правління. Дослідниця Протасова В.Є. зазначає, що у парламентсько-президентській республіці уряд несе

колективну й індивідуальну відповідальність перед парламентом, який через прийняття резолюції осуду може висловити недовіру його главі, уряду в цілому або його окремим членам. Стосовно глави уряду використовується як конструктивний, так і неконструктивний вотуми недовіри. Питання про довіру може бути ініційоване й самим урядом, у тому числі й пов'язане з прийняттям парламентом урядового законопроекту. Якщо уряд такої довіри не отримує, він іде у відставку [11, с. 14].

Після політичних подій у листопаді 2013 року – лютому 2014 року й ухвалення Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» № 742-VII від 21 лютого 2014 року форму державного правління змінено з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську. Законом розширено повноваження Верховної Ради у формуванні та призначенні Кабінету Міністрів і водночас звужено повноваження в цьому аспекті Президента. У парламенті України з депутатських фракцій на основі узгодження їхніх політичних позицій формується коаліція (парламентська більшість), яка й вносить пропозиції Президенту щодо кандидатури Прем'єр-міністра, а також щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів [9]. Верховна Рада за поданням Президента призначає Прем'єр-міністра України, міністра оборони, міністра закордонних справ, а за поданням Прем'єр-міністра – всіх інших членів уряду, голову Антимонопольного комітету, голову Державного комітету телебачення та радіомовлення, голову Фонду державного майна. Вона вирішує питання про відставку Прем'єр-міністра та членів уряду. Парламент призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Президента голову Служби безпеки України. Відповідно до Конституції та закону України парламент здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів [пункти 12, 121, 13 ч. 1 ст. 85 Конституції].

Згідно із Законом України від 21 лютого 2014 року значно ширшими стали повноваження Голови Верховної Ради. Так, змінено положення, відповідно до якого Голова парламенту *«організує підготовку питань до*

розгляду на засіданнях Верховної Ради України», на об'ємніше за змістом: «організує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів» [п. 2 ч. 2 ст. 88 Конституції]

Цим законом розширено й коло повноважень Кабінету Міністрів, які за Конституцією в редакції 1996 року належали Президентові України. Так, урядові надано повноваження утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади; призначати та звільняти з посад за поданням Прем'єр-міністра керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України [п. 91 , 92 ст.116].

На сучасному етапі державотворення України є потреба в удосконаленні певних ланок форми державного правління, які заважають належному функціонуванню системи поділу влади, стримувань та противаг між гілками державної влади, покликані сприяти підвищенню ефективності діяльності всього державного механізму, відповідальності органів влади за стан справ у державі та суспільстві.

Список використаних джерел

1. Галай Ю. М. Парламентсько-президентська республіка та політичні партії / Ю. М.Галай // Персонал. – 2006. – №7. – С. 20–23.
2. Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: монографія /І. І. Дахова. – Х. : Фінн, 2008. – 200 с.
3. Єрмолін В. П. Конституційні засади виконавчої влади в Україні (проблеми теорії і практики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / В. П. Єрмолін; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – 17 с.

4. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х., 2009. – 550 с.

5. Каневський О.С. Доктрина розподілу влади: від теоретичної концепції до політико- конституційного принципу [Текст] : дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Каневський Олександр Семенович ; Севастопольський держ. технічний ун-т. – Севастополь, 1999. – С.13.

6. Конституційне право України : підручник / П. П. Шляхтун . – 2-ге вид . – Київ : Освіта України, 2010 . – 591 с.

7. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Д. В. Мазур; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006. –188 с.

8. Медушевский А. Н. Перспективы дуализма. Очерк политической трансформации // Вестн. Европы. - 2008. - № 24. - URL: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2008/24/me7.html>.

9. Про відновлення дії окремих положень Конституції України від 21 лютого 2014 року № 742-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – ст. 143.

10. Павленко Р. М. Парламентська відповідальність уряду: світовий та український досвід : автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 / Павленко Р. М. - К., 2001. – 16 с.

11. Протасова В. Є. Парламентсько – президентська республіка: Сутність, особливості, різновиди: автореф. дис канд. юрид. наук / В. Є. Протасова . – Харків : Б. в., 2008 . – 20 с.

12. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики : моногр. — Х., 2011. — 768 с.

13. Симонишвили Л.Р. Формы правления: история и современность: учебное пособие / Л.Р. Симонишвили. - М.: ФЛИНТА: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 280 с.

УДК 342:114-027.55

Качур В. О.,
к. ю. н., доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права НУБіП України

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР»

20 грудня 2017 року ознаменувалося прийняттям Концепції Статуту територіальної громади міста Києва (далі – Концепція), за яку на засіданні Київської міської ради проголосували 75 депутатів. Під час свого виступу заступник голови КМДА Олексій Резніков зазначив, що «Київ – це територія свободи, а права людини – це найголовніше» і додав, що винесення на розгляд Київради безпосередньо проекту Статуту планується за 3-4 місяці з моменту набуття сили рішення про прийняття Концепції, тобто березень-квітень 2018 р. [1].

Згадана Концепція серед інституційних та функціональних чинників, що вимагають модернізації існуючої на сьогодні у м. Києві моделі місцевого самоврядування, визначила *формування та розвиток просторового та публічного середовища, що передбачає необхідність* юридично визначити та закріпити у Статуті поняття публічного простору як одного з інструментів розвитку та створення позитивного іміджу міста. І як результат, VI розділ Концепції присвячено цьому інституту, вісім пунктів якого передбачатимуть шляхи його правового регулювання [2].

Це означає, що уже найближчим часом правозастосовцям усіх рівнів доведеться стикнутися з новим видом правових відносин – відносин,

пов'язаних із використанням публічного простору. Наразі поняття «публічний простір» на загальнодержавному рівні ніяк не визначено. А тому сьогодні вимагає розробки правових норм, що регулюватимуть формування і використання публічного простору – простору, що належить усім городянам. На це звертає увагу і заступник голови КМДА Олексій Резніков, підкреслюючи, що «усвідомлення та захист публічного простору – ознака демократичного суспільства... Я певен, що це поняття має бути врегульовано і на загальнодержавному рівні» [3].

Проведений аналіз наукової літератури показав, що здебільшого вітчизняні наукові дослідження цієї проблеми охоплюють наукові пошуки у сфері державного управління [4, 5], соціології [6], культурології [7, 8, 9] та історії [10]. Усі інші публікації, які можна зустріти в інформаційному Інтернет-просторі, то це головні площадки загально-інформаційного або прикладного характеру, що належать громадським організаціям (наприклад, **«Mistosite» - українська урбанізаційна платформа, що є проектом Аналітичного центру CEDOS (ГО «Центр дослідження суспільства»)**, **«#УрбанПростір»** – перший інтерактивний онлайн-реєстр публічних просторів України, створений командою ГО «Інститут успішного міста», «Платформа розвитку міст») чи суб'єктам господарювання (як-от, «Київський стандарт», «Студія ландшафтної архітектури М. Коцюби»).

Щодо науково-правових досліджень, то увага з боку юристів до цього питання є недостатньою. Наразі можна говорити лише про нечисленні наукові розвідки, як-от: С. В. Несинова «Сучасні підходи до вивчення поняття міського «публічного простору» [11], О. Севрук «Публічний простір як об'єкт правового регулювання» [12] та матеріали роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Публічний простір як об'єкт правового регулювання», яка відбулася 30 вересня 2016 р. на базі Академії адвокатури України [13].

У своїй статті С. В. Несинова зазначила, що публічний простір є лише однією із частин міського простору поряд із приватним та соціальним просторами з власними функціями [11, с.87], вказала на політичний, економічний та соціально-просторовий підходи до визначення публічного простору [11, с.88], зосередила увагу на історії зародження цього поняття у зарубіжних країнах [11, с.88] та його співвідношенні із суміжними поняттями «публічна сфера» та «громадська думка» [11, с.88-89]. Перепони у формулюванні чіткого визначення публічного простору автор вбачає у його постійній трансформації [11, с.89].

О. Севрук, здійснивши екскурс в історію трактування поняття «публічний простір» та вказавши на потребу «в інших формах публічних просторів, які відповідатимуть новим критеріям» [12, с.165], головну увагу зосредила на трактуванні термінів «публічний простір», «громадський простір» та «суспільний простір». У результаті автор приходить висновку, що терміну «public space», який вживається в зарубіжних країнах, найбільше відповідає термін «суспільний простір», оскільки саме він «виражає колективне життя міста і, на думку багатьох дослідників, є найважливішою складовою міського життя». Вона пропонує з метою розробки Концепції визначити «суспільний простір» як більш загальне поняття, що охоплює терміни «публічний простір» і «громадський простір» [12, с.167]. Однак, наступне твердження О.Севрук щодо допустимості використання терміну публічний простір «на позначення загальнодоступного простору, в якому відбувається життя громадян на території міста», оскільки «будь-який публічний простір безумовно є суспільним» [12, с.167], свідчить про відсутність твердої наукової позиції автора.

Як бачимо, навіть ці поодинокі дослідження залишають цілу низку питань щодо визначення поняття «публічного простору», його правової природи, меж, критеріїв розмежування із іншими видами соціального простору тощо. Ми можемо лише погодитися із авторами в частині, що

«інтерес до вивчення суспільного простору міста не є суто теоретичним, він продиктований нагальними практичними потребами» [12, с.167], «до юридичного визначення «публічного простору» потрібен виважений підхід» і «ці питання повинні стати предметом подальших науково-правових досліджень» [11, с.90].

Список використаних джерел

1. Київрада затвердила Концепцію Статуту територіальної громади Києва // Київська міська державна адміністрація. Офіційний інтернет-портал. – Режим доступу: <https://kyivcity.gov.ua/news/57367.html>
2. Проект Концепції нової редакції Статуту територіальної громади міста Києва // Київська міська державна адміністрація. Офіційний інтернет-портал. – Режим доступу: <https://kievcity.gov.ua/content/kyiv-new-statut.html>
3. У КМДА обговорять наповнення розділу проекту Концепції Статуту міста Києва – «Публічний простір» // Київська міська державна адміністрація. Офіційний інтернет-портал. – Режим доступу: <https://kyivcity.gov.ua/news/48093.html>
4. Колтун В.С. Публічний простір у процесах консолідації територіальних громад / В.С.Колтун // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. - №1. – Режим доступу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/4.pdf
5. Котуков О. А. Теоретичні засади формування публічного та публічно-політичного просторів / О. А. Котуков // Ефективність державного управління. - 2015. - Вип. 43. - С. 65-73.
6. Грищенко М. Публічний простір міста як об'єкт соціологічного дослідження / М. Грищенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. - 2016. - Вип. 1. - С. 31-38.
7. Борисенко М. В. Приватний та публічний простір житлового середовища в процесі модернізації побуту городян України в другій половині XIX–XX ст. / М. В. Борисенко // Література та культура Полісся. - 2012. - Вип. 69. - С. 304-313.

8. Тищенко І. М. Міський публічний простір : підходи до визначення / Тищенко І. М. // Магістеріум. - 2015. - Вип. 59 : Культурологія. - С. 26-33.

9. Юрчак І. В. Ріка Почайна. Мультизадачний підхід до вирішення проблем ревіталізації урбанізованого середовища та його трансформації у публічний простір / І. В. Юрчак, Н. В. Юрчак // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - 2016. - Вип. 46. - С. 372-376.

10. Винник О. Публічний простір Львова впродовж українсько-польської війни (1918-1919 рр.) / Оксана Винник // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – 2010 / 3 (47). – С.121-130.

11. Несинова С.В. Сучасні підходи до вивчення поняття міського «публічного простору» // Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції», 2017. – №2. – Т.1. - С. 87-90.

12. Севрук О. Публічний простір як об'єкт правового регулювання / Оксана Севрук // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – С.163-169.

13. Баликін І.І. Нормативно-правове регулювання історико-культурної складової Києва в умовах урбаністичних процесів / І.І.Баликін // Міжнародна науково-практична конференції «Публічний простір як об'єкт правового регулювання» (30 вересня, 2016 р.). – К. : Академія адвокатури України, 2016. – С. 17-23.

УДК 342.5.071(477+470+476)

Настюк А. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та господарського права
Академії праці, соціальних відносин та туризму*

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ КИЇВСЬКОЇ

РУСІ В ПЕРІОД ЯЗИЧНИЦТВА: ІМПЕРІЯ

Коли ми піднімаємо питання визначення державного устрою Київської Русі, слід одразу розуміти, що в різний її історичний період могла бути своя форма державного устрою, яка під впливом різних факторів змінювалась. Ми вирішили визначити форму державного устрою саме в язичницький період Київської Русі. При дослідженні з'ясувалась ціла низка ознак, яка притаманна саме імперському устрою.

Однією з головних ознак імперії є її виникнення внаслідок завоювань, колонізації та інших форм експансії. Отже, імперія має розширюватись за рахунок завоювань. Чи підходить ця умова для Київської Русі? В 982 році регент Олег захопив Смоленськ та Київ. 883 року були підкорені древляни. 884 року підкорили сіверян. У 885 році радимичі стали платити данину Олегу. Суляни та тіверці бились з Олегом. [1,с, 14-15] В 964 році Святослав ходив походом на в'ятичів і примусив їх платити данину. [1,с, 34-35] Отже, Русь розширювала свої кордони за рахунок своєї військової експансії, підкорюючи сусідні племінні союзи.

Наступною ознакою є те, що імперія тримається на насильстві, на державному примусі з боку митрополії. З'ясуємо чи Русь використовувала насильство для утримання своїх територій. Одразу після смерті, в 913 році древляни відділились від Ігоря. В 914 році князь Ігор розбив древлян та знову їх підкорив. [1,с,22] В 945 році древляни знову підняли повстання та вбили князя Ігоря. Його дружина княгиня Ольга в 946 році знову підкорила древлян і спалила місто Коростень разом з його жителями. [1,с,28-31] Спроби підняти повстання відбувались і в період правління князя Святослава. В 966 році Святослав подавляв повстання в'ятичів.[1,с,35] В період правління князя Ярополка повстання підняли древляни та новгородці. [1,с, 41-42] Унікальність цих повстань була в тому, що їх очолювали брати князя. Отже, в період

язичницької Русі підкорені племена здійснювали спроби вийти з під влади Києва або хоча б покращити своє становище в імперії.

Складовими імперії є наявність колоній, які використовуються для збагачення метрополії. Константин Багрянородний повідомляв про проведення русами полюддя. Полюддя це круговий об'їзд імперії з метою збирання данини. Зібрана данина продається на іноземних ринках. [2. с, 71-72] Цікаво те, що руси зимували на землях підлеглих племен, ймовірно, з метою охорони і забезпечення збирання данини. Фактично руси збирали з підконтрольних племен данину та утримували окупаційні війська, які базувались в ключових містах, куди завозилась данина. Дані візантійського імператора дають нам можливість не тільки в отриманні ще одного припущення про наявність існування імперії в даний період, але й вказують на її кочовий характер, так як руси, проводячи полюддя і торгуючи з Візантією за договором 907 року вели, фактично, кочовий спосіб життя. Можливо саме тому Олег легко поміняв столицю Новгород на Київ. Хоча ми схилиємося до думки, що Київ мав для нього сакральний характер.

Ознакою імперії є те, що правова система має діяти, в першу чергу, в інтересах метрополії. Правові документи язичницького періоду - це русько-візантійські договори. В русько-візантійських договорах були створені сприятливі умови для продажу данини яку збирали руси і це прописано в договорі 907 року. [3.с,65-66] Другий договір 911 року забезпечував права та вказував на обов'язки русів, які перебували на території Візантійської імперії. (3.с,10-14)) Третій договір забезпечив повний контроль руським князям на торгівлю з Візантією, так як без дозволу князя, який мав видати документ, що засвідчував кількість човнів їх візантійці затримували, а при спротиві навіть вбивали. [3.с,35-41] Справа в тому, що в документах говорилося тільки про русів або використовувався термін Русь. Коли Олег збирав війська то перераховувались учасники. Були вказані: варяги (найманці), словени, руси, чудь, кривичі, меря, древліани, радимичі, поляни, сіверяни, в'ятичі, хорвати,

дуліби і тиверці. І всіх їх називали Велика Скіфія. [1.с,17] В 944 році Ігор зібрав війська в які ввійшли: варяги, русь, поляни, словени, кривичі, тиверці, печеніги.[4.с,19] Отже, коли літописець перераховував учасників походу то вказав і про русів, і про інші підкорені племена та, ймовірно, союзників. У договорах прописувались саме інтереси русів. У договорах мова йшла тільки про русів і про інших утримувачів благ там не вказано. Навіть в Руській правді вказується про русів і словен окремо, хоча, слід зазначити, що відмінностей в їх правовому статусі не було. Ймовірно, наявність в Руській Правді цих даних є пережитком минулого. [3.с,81] Отже, у нас є підстави вважати, що дані правові документи в першу чергу захищали інтереси русів.

Ще однією з умов імперії є дискримінаційне становище населення колонії та обмеження їх прав. Згідно арабських джерел є свідчення дискримінаційного становища слов'ян по відношенню до русів. В книзі "Дорогі цінності" вказано, що руси нападають на слов'ян, беруть їх в полон і продають хазарам або болгарам. [5.с, 45] Також в книзі "Краса розповідей" повідомляється, що руси не вирощують зернові культури, а забирають їх у слов'ян. Серед русів багато слов'янських рабів. Руси відправляються в слов'янські землі і беруть з них на своє утримання. Отже, араби вказують, що руси грабують і експлуатують слов'ян. Так як вони самі окрім торгівлі та військової справи майже нічим не займаються, то всі інші потреби для їхнього життя забезпечуються за рахунок слов'ян.

Наявність централізованого органу влади та намісників в колонії є ще одним доказом імперії. Про наявність в русів централізованої влади вказується в Бертинських аналах у 839 році. В даному джерелі вказано, що у русів є лідер, який носить титул хакан (хан над ханами). Арабські джерела теж вказують, що лідер русів носить титул хакана. [5. с,47] Отже, централізоване управління влади було сформоване на Русі ще у 839 році. Що стосується доказів про існування інституту намісництва, то в цьому випадку добре привести в приклад Рогвольда, який сидів в Полоцьку, і про Тура, який сидів

в Турові. Вказано, що їх предки прийшли з Рюриком. Отже, ці князя були посажені ще Рюриком і керували цими землями. Можна припустити, що вони виконували функції посадників.[1.с, 43] Ще одним доказом є захоплення Олегом Смоленська. Племінний союз кривичів, центром якого і був Смоленськ, запросив Рюрика на князювання. [6.с,9,15] Ми припускаємо, що Аскольд захопив Смоленськ і посадив там свого посадника. Саме тому Олегу і довелося брати в облогу місто.

Провівши дослідження ми прийшли до думки, що виявлені аргументи по підтвердженню існування в Київській Русі імперії є доволі значними і їх не можна ігнорувати. Руси розширювали свої території за рахунок завоювань. Будь-які прояви племінних союзів відділитись від Київської Русі суворо карались. Захоплені племінні союзи використовувалися для збагачення самих русів за рахунок отриманої з них данини та продажу її на закордонних ринках. Право русів діяло, в першу чергу, в їхніх інтересах. В язичницький період Русі відбувалась дискримінація русами слов'ян, яка виражалася в їхній експлуатації в своїх цілях. У русів була централізована влада на чолі якої стояв Хакан русів. Також, ймовірно, існував інститут намісництва. Отже, доказова база дає нам можливість припустити про існування у русів імперського державного устрою, але для повного розкриття даного питання потрібні подальші дослідження. Кочовий характер руської держави теж потребує більшої доказової бази, яку можна виявити при подальшому дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Татищев В.Н. История Российская / В.Н. Татищев. –М.: Єрмак, 2005. – Т.2.-735 с.
- 2.Рибаков Б.А. Мир истории/Б.А.Рибаков.-М.: Молодая гвардия, 1984. -351 с.

3. Зимин А.А. Памятники Руского Права Киевского государства X-XII вв/ А.А. Зимин.- М.: Государственное издательство юридической литературы, 1952.- 287с.

4. Полное Собрание Русскихъ Летописей. [Лаврентьевская и Троицкая летописи.](#)— СПб.: Типография Эдуарда Праца, 1846.-Т.1. -267 с.

5. Фроянов И. Я. Сборник документов по истории СССР IX-XIII ст. / И. Я. Фроянов. - М.: Высшая школа, 1970. – 261с.

6. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Патриаршая или Никоновская летопись. Репринт. - М. : Наука, 1965. - Т. 9, 10.- 256 с.

СЕКЦІЯ 2 КОНСТИТУЦІЙНЕ, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЛЮДИНИ

УДК 347. 998.85 (477)

***Геєць І.В.,**
к. ю. н., доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ: СУТНІСТЬ І ПРИНЦИПИ

Право людини на освіту займає особливе місце в системі прав людини, будучи одночасно і ядром культурного сегменту прав людини, правом «другого покоління», і гарантією здійснення всіх інших прав людини – від права на життя до права на охорону здоров'я. У ньому поєднуються елементи «негативної» і «позитивної» свободи людини – кожен індивід володіє свободою вибору форм і методів отримання освіти, повинен бути захищений від дискримінації в сфері освіти («негативний аспект»), але, крім цього, має

право вимагати від держави створення необхідних умов для реалізації належного йому права («позитивний аспект»).

Потрібно наголосити на тому, що право на освіту – це позитивне право, адже воно породжує своїм існуванням позитивні обов’язки держави. До них варто віднести: підтримку мережі дошкільних навчальних закладів, системи середніх шкіл, професійно-технічної та вищої освіти, системи підвищення кваліфікації, післядипломної освіти; гарантії рівних можливостей розвитку державних і приватних навчальних закладів; гарантії недопущення зниження рівня викладання у приватних навчальних закладах у порівнянні із державними; гарантії отримання безоплатної середньої освіти у державних навчальних закладах тощо [3, с.292].

Метою здійснення права людини на освіту є формування повноцінної особистості та її підготовка до життя у суспільстві шляхом систематичної передачі знань, морально-етичних і правових нормативів, досвіду та формування у людини необхідних навичок. Зазначена мета повинна бути єдина для всіх учасників відносин, пов’язаних з реалізацією права людини на освіту, – індивіда, держави і суспільства в особі комерційних і некомерційних організацій. Освітні відносини повинні реалізовуватися їх суб’єктами спільно, на основі принципу «співучасті», й інтереси суб’єктів освітніх відносин мають бути об’єднані єдиною спрямованістю, взаємодоповнювати один одного і не повинні мати ієрархії. Деякі автори стверджують, що в сучасному глобалізованому й інформатизованому світі освіта стає вирішальним чинником суспільного прогресу і національної безпеки, важливою складовою повного розвитку людської особистості, збільшення поваги до прав і свобод людини [2, с. 292].

Право людини на освіту має програмний і цільовий характер, тобто вимагає постійного вдосконалення освітнього законодавства, пошуку нових форм і методів забезпечення принципів права людини на освіту. Основну роль

в реалізації права людини на освіту бере на себе держава, обов'язки якої кореспондують праву вимоги, що належать кожному індивіду.

Аналіз робіт філософів і правознавців античності, Середньовіччя, Відродження та Нового Часу, а також європейського і американського законодавства XVII - початку XX століть свідчить про те, що право людини на освіту розвивалося протягом практично всієї історії людства. Питання рівного доступу до освіти, обов'язків держави в сфері освіти і рівності в отриманні освіти розглядалися ще в роботах філософів античності, а в епоху Відродження вперше була обґрунтована необхідність свободи освіти. Розвиток цих основних положень права на освіту призвело до закріплення їх в якості принципів в національному, конституційному, а потім і міжнародному законодавстві. Незважаючи на те, що свій конституційно-правовий статус право на освіту на теренах України отримало тільки в 1937 році, можна сказати, що окремі його складові були встановлені в законодавстві Європи та Америки ще в XVII - XVIII століттях. На сучасному етапі зміст принципів права людини на освіту є універсальним і відображений в міжнародному, конституційному та національному законодавстві. В умовах євроінтеграції питання щодо забезпечення прав людини і громадянина (у тому числі права на освіту) є одними з найбільш пріоритетних [4, с. 29].

Принцип свободи освіти відображає «негативний» аспект свободи людини. Він передбачає захист свободи вибору видів, форм і методів отримання освіти, навчальних закладів і напрямів підготовки, а також свободу людини від нав'язування їй в процесі навчання ідеологічних, політичних, релігійних та інших поглядів, які йдуть врозріз з власними або сімейними поглядами і переконаннями. Крім того, свобода освіти передбачає обов'язкове отримання кожною людиною мінімального рівня освіти, так як без нього неможливе гідне життя в суспільстві, отримання наступного ступеня освіти та кар'єрний ріст. До свободи освіти включається і свобода батьків у виборі освіти для своїх неповнолітніх дітей, так як вони несуть відповідальність за

їхнє подальше життя і розвиток. Все це гарантує кожному рівну міру свободи в освіті.

Принцип рівного доступу до освіти також здебільшого виражає «негативний» аспект свободи людини і полягає в забороні дискримінації в цій сфері. Будь-який індивід незалежно від його статі, раси, національності, приналежності до релігійної конфесії, політичних переконань тощо, може претендувати на навчання у будь-якому навчальному закладі, за будь-якою спеціальністю і в будь-якій формі. Принцип рівного доступу до освіти гарантує кожному рівні можливості при вступі до навчального закладу.

Принцип державної участі в освіті відображає «позитивну» свободу індивіда в сфері освіти і реалізується через здійснення державою в сфері освіти своїх основних функцій: економічної, соціальної та політичної. Кожна з функцій передбачає вчинення державою великої кількості позитивних дій за багатьма напрямками. При цьому обов'язки держави у сфері освіти не обмежуються нормами міжнародних актів — вони розвиваються в національному законодавстві та підзаконних актах. Так як інтереси держави, особистості і суспільства в освітніх відносинах збігаються, держава бере на себе все більше і більше обов'язків у даній області. Принцип державної участі в освіті гарантує можливість кожному отримати необхідну для нього освіту.

Принцип рівності в освіті повинен гарантувати для кожного суб'єкта освітніх відносин рівність прав і обов'язків на всіх стадіях освітнього процесу.

Принципи права людини на освіту неподільні, виражають складні взаємовідносини людей, суспільства і держави в сфері освіти, і тільки спільна реалізація всіх чотирьох розглянутих принципів може забезпечити реалізацію права людини на освіту.

Міжнародні акти, що регулюють право людини на освіту є єдиним комплексом міжнародних стандартів. Серед числа відомих та досить вагомих міжнародних джерел закріплення фундаментальних прав і свобод людини і громадянина є Загальна декларація прав людини, яку у світовій практиці не

можна не відмітити як першооснову вказаного вище явища. Так, у статті 26 Загальної декларації прав людини регламентовано право кожної людини на освіту. Тут було визначено, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод; повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі поміж народами, расовими або релігійними групами, повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру тощо [2].

Аналіз історії і сучасного стану зарубіжних освітніх систем свідчить, що визнання і нормативне закріплення принципів права людини на освіту об'єктивно необхідні для подальшого розвитку концепції прав людини. Конкретні форми їх регулювання і захисту відрізняються одне від одного в залежності від особливостей діючої в державі правової системи, але самі принципи та їх зміст є універсальними.

Українська освітня система за всю історію свого розвитку виробила свої власні традиції: визначальна участь держави в освіті, об'ємні навчальні плани і великий набір дисциплін по кожній спеціальності, а також акцент на виховну функцію в освіті. Тенденції реформування освітньої системи дозволяють зробити висновок, що традиції освітньої системи змінюються.

Результати даного дослідження дають можливість сформулювати наступні рекомендації для подальшого розвитку нормативного регулювання національної освітньої системи:

1) необхідно продовжувати реформу освітньої системи для забезпечення ефективнішої реалізації права людини на освіту як одного з найважливіших конституційних прав людини;

2) громадський контроль за діяльністю освітніх закладів повинен бути постійним, здійснюватися на всіх етапах навчання, а також під час проведення ліцензування та акредитації;

3) необхідно створювати державні стандарти якості освіти, в рамках яких встановлювати рекомендації не до дисциплін, які викладаються, а до

інструментів і методів навчання, пропонуючи викладачам і адміністраціям освітніх закладів найбільш ефективні шляхи надання якісної освіти.

Література:

1. Загальна декларація прав людини : міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Ковальчук Р.Л. Право на освіту як одне з конституційних прав громадян в Україні [Електронний ресурс] / Р.Л. Ковальчук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 292–298. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Unz/2011_3/47.pdf.

3. Мала енциклопедія конституційного права / За заг. ред. проф. Ю.Л. Бошицького; Київський університет права НАН України. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 462 с.

4. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір / Л. Рижак // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 11. – С. 27–37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/philos/2008_11/3.pdf.

УДК 34:352.07

Головій Л. В.,
*к. ю. н., доцент, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права НУБіП України*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реформування суспільного життя в Україні вимагає побудови ефективної системи місцевого самоврядування.

В Україні уже кілька років триває процес децентралізації, так Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 1 квітня 2014 р. № 333-р схвалив третю Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначає головні шляхи розв'язання проблем системи місцевого самоврядування. Ключовими питаннями, які визначають суть її змін, є: визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази; створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень; розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності; розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади; запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг; максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя; удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади. [1].

Очікуваними результатами реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні є:

- створення сприятливих правових умов для максимально широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвитку форм прямого народовладдя;
- запровадження стандартів(нормативів) якості публічних послуг, що надають населенню органи місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, критеріїв оцінювання якості;
- стимулювання економічного розвитку територій у результаті удосконалення механізмів впливу органів місцевого самоврядування на визначення пріоритетів місцевого економічного розвитку;
- посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, органів місцевого самоврядування;
- формування ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- визначення чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення повсюдності юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та недопущення наявності в межах території громади інших адміністративно-територіальних одиниць такого ж рівня;
- утворення виконавчих органів обласних та районних рад;
- зміна статусу місцевих держадміністрацій з органів загальної компетенції на контрольно-наглядові органи у системі виконавчої влади з функцією координації діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади на відповідній території;
- забезпечення розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, місцевими державними

адміністраціями та територіальними органами центральних органів виконавчої влади [2].

Станом на початок лютого 2018 року створено вже 710 об'єднаних територіальних громад (ОТГ). До складу цих ОТГ увійшли **3313** колишніх місцевих рад [3].

Однак наявні ОТГ стикаються з безліччю викликів, до найголовніших із них відносять питання кадрового забезпечення, зокрема брак професійних кадрів, недостатній рівень компетенції управлінських команд; і питання бюджету, зокрема правильне розподілення коштів і пошук нових надходжень для наповнення місцевого бюджету. Не всі громади готові самостійно вирішувати деякі місцеві питання, наприклад збір, утилізація та переробка сміття, ремонт доріг, транспортне сполучення та інші. Лишається не врегульованим і питання розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом, а також функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними державними адміністраціями й районними радами.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>.

2. Крегул Ю.І., Батрименко В. Реформування місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела : [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/1\(84\)/3.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/1(84)/3.pdf)

3. Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела : <http://decentralization.gov.ua/8>

*Гончарук Л. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права НУБіП України
Синюк Ю. В.,
магістр першого року навчання
юридичного факультету НУБіП України*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Розбудова правової держави є неможливою без створення гарантій захисту прав людини, без забезпечення механізму функціонування специфічного демократичного інституту правової допомоги.

Інститут правової допомоги виник на найнижчих ступенях суспільного розвитку, задовго до виникнення Міністерства юстиції, у тому вигляді, яким ми знаємо його сьогодні, пройшов довгий і тернистий шлях свого становлення у всіх народів світу.

У Київській Русі інститут захисту розвивався в особливих історичних умовах общинного співжиття, тобто функції захисту, обвинувачення та покарання виконували общини.

Первинною формою правової допомоги є родинна форма захисту, яка поступово переходить до сторонніх осіб і отримує державне гарантування [1].

Роль захисників виконували родичі, друзі та сусіди сторін, «послухи» (свідки порядного життя) та «видоки» (свідки вчиненого спірного факту).

Третій Литовський статут, суттєвий і систематизований закон, детально встановлював порядок судового захисту, де захисником могла бути кожна вільна людина (навіть не шляхтич), за винятком духовних осіб та судового персоналу замкових і земських судів у своїх округах [1].

У «Правах, за якими судиться малоросійський народ», які стали наступним важливим етапом розвитку права, приділена значна увага багатьом аспектам інституту надання правової допомоги.

Судова реформа 1864 року сформувала самоорганізовану компетентну організацію захисників, яка поділялася на дві групи: присяжних і повірених, що забезпечували захист на професійній основі, і приватних повірених, що займалися такою практикою індивідуально.

Подальший розвиток досліджуваного інституту правової допомоги визначається особливостями формування права в Радянській Україні, Західній Україні, Закарпатті та Північній Буковині.

Характерною рисою забезпечення права на правову допомогу була широка участь громадськості - «інститут загальногромадянського обвинувачення і захисту».

Згідно з Постановою «Про реорганізацію колегій захисників» (12 вересня 1928 р.), робота членів колегій захисників переведена на колективні форми організації, а приватна практика взагалі ліквідована [2].

Система, що стала наступним етапом розвитку, виникла на основі Постанови 1928 року «Про реорганізацію колегій захисників» діяла до 90-х років XX століття.

Право на правову допомогу знайшло своє законодавче закріплення у статті 59 Конституції України, яка була прийнята 28 червня 1996 року, започаткувала важливий наступний етап розвитку.

Забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року [3], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [4], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [5].

05 липня 2012 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що дав поштовх наступним позитивним зрушенням інституту надання правової допомоги [6].

Історія розвитку та становлення інституту правової допомоги показує ефективне виконання покладених на відповідні органи та інституції функцій із забезпечення реалізації права громадян на правову допомогу [1].

За результатами дослідження встановлено, що інститут надання правової допомоги формувався на основі різних етапів розвитку не тільки нашої, але й інших сусідніх держав.

Основою формування демократичної правової держави є історичнообізнане суспільство, яке прагне сформувати досконалий інститут надання правової допомоги, на основі знань, про шлях його становлення та розвитку.

Список використаних джерел

1. Коршенко А. В. Генеза права на правову допомогу / А.В. Коршенко // Юридичний вісник . - 2013. - № 4 (29). - С 25
2. О реорганизации коллегий защитников : Постановление коллегии Наркомата юстиции УССР от 12 сентября 1928 г. // Вестник советской юстиции. – 1928. – № 20 (126). – С. 609.
3. Загальна декларація прав людини : Прийнято резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю. К. Качуренко. – 2-е вид. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 18– 24.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. // Права людини: зб. док. / Укл. В. С. Семенов, О. Н. Ярмиш та ін. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 4–25.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – С. 270.

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – С. 282

УДК 340.15: 321.61

Зубенко В. В.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри історії та теорії національного і міжнародного права Херсонського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТІЙ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Гарантіями місцевого самоврядування розуміють сукупність умов і засобів, які забезпечують реалізацію завдань та функцій, захист прав місцевого самоврядування. Серед них виділяють загальні й спеціальні (юридичні) гарантії місцевого самоврядування [1, с.13-21].

Загальні гарантії - це економічні, політичні, духовні засади суспільства і держави, що створюють реальні можливості для стимулювання, виконання завдань та функцій місцевого самоврядування.

У якості економічних гарантій виступають закріплена Конституцією України економічна система суспільства, в основі якої лежить принцип свободи економічної діяльності, рівноправності форм власності, рівного правового захисту державної і комунальної власності.

До політичних гарантій відноситься закріплення в Конституції принципу гарантування місцевого самоврядування, принципу народовладдя, який здійснюється через органи державної влади й органи місцевого самоврядування, розмежування їх компетенції.

Підтримка державою та органами місцевого самоврядування історичних, культурних, і місцевих традицій свідчить про наявність духовній гарантій.

Спеціальні (юридичні) гарантії - це правові засоби забезпечення функціонування системи місцевого самоврядування, закріплені в законах, підзаконних актах, статутах громад і актах органів місцевого самоврядування. До них відносяться:

1) гарантії, які забезпечують організаційно-правову самостійність місцевого самоврядування:

- положення Конституції України про те, що органи місцевого самоврядування не входять до єдиної системи органів державної влади, а служба в органах місцевого самоврядування - самостійний вид публічної служби, тобто чітке розмежування двох систем органів публічної влади;

- віднесення питань обрання органів місцевого самоврядування, обрання чи призначення посадових осіб місцевого самоврядування до повноважень місцевого самоврядування;

- заборона органам виконавчої влади та їх посадовим особам втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень та в інших випадках, передбачених законом;

- встановлена Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" заборона обмежувати права територіальних громад на місцеве самоврядування за винятком умов воєнного чи надзвичайного стану;

- право громади мати самостійну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає її історичні, культурні, соціальні та інші місцеві особливості, традиції і статут - необхідний елемент правової основи місцевого самоврядування;

- врахування думки населення відповідної території при вирішенні питань про зміну кордонів громади, найменування, перейменування населених пунктів (наприклад, шляхом проведення консультативного референдуму).

2) гарантії, які забезпечують фінансово-економічну самостійність місцевого самоврядування:

- закріплення ст. 142 Конституції його матеріальної і фінансової основи, самостійність якої гарантовано тим, що сільські, селищні, міські громади безпосередньо і через органи місцевого самоврядування управляють комунальною власністю, затверджують місцеві бюджети і контролюють їх виконання, встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону, мають право випускати місцеві позики, лотереї, цінні папери, створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи;

- захист права створення і самостійного управління органів місцевого самоврядування комунальними підприємствами, установами, організаціями;

- обов'язок держави фінансувати здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих органам місцевого самоврядування та компенсувати витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами;

- заборона втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів, за винятком випадків, передбачених законом;

- передбачений Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" обов'язок держави фінансово підтримувати місцеве самоврядування, брати участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснювати контроль за законним, доцільним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком, гарантувати органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб[2];

3) гарантії захисту прав місцевого самоврядування:

- передбачені Конституцією обов'язковість до виконання на відповідній території актів органів місцевого самоврядування всіма розташованими на цій території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території[3];

- судовий порядок захисту права місцевого самоврядування (ст. 145 Конституції, ст. 71 Закону "Про місцеве самоврядування". Органи місцевого самоврядування не можуть самі звертатися за захистом до Конституційного Суду України, і така процедура може бути порушена тільки тоді, коли до нього в інтересах місцевого самоврядування звернеться Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд України, Верховна Рада АР Крим, не менше 45 народних депутатів чи Уповноважений Верховної Ради з прав людини;

- передбачене Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" (ст. 71) право органів та посадових осіб місцевого самоврядування звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

- встановлена ст. 72 Закону "Про місцеве самоврядування в Україні" підзвітність і підконтрольність місцевих держадміністрацій районним, обласним радам;

- закріплення відповідальності місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян перед органами місцевого самоврядування за заподіяну шкоду їх діями чи бездіяльністю, у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

- передбачена Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами, що гарантує первинному суб'єкту місцевого самоврядування можливість впливати на діяльність органів шляхом контролю для ефективної реалізації функцій і повноважень місцевого самоврядування. Це положення є найважливішим елементом місцевої демократії, оскільки забезпечує реальну залежність органів місцевого самоврядування від населення.

Ці положення повною мірою узгоджуються з Європейською хартією про місцеве самоврядування, в якій підкреслюється, що органи місцевого самоврядування повинні мати право на судовий захист для забезпечення вільного здійснення ними своїх повноважень і дотримання закріплених конституцією і законодавством країни принципів місцевого самоврядування[4].

Як бачимо, за способом закріплення юридичні гарантії місцевого самоврядування поділяються на конституційні, міжнародно-правові та законодавчі (гарантії, закріплені в законах та підзаконних нормативних актах).

Так, Конституція України визначає принципи організації місцевого самоврядування, основні форми безпосереднього волевиявлення територіальних громад і унеможливорює необгрунтоване втручання держави у сферу компетенції місцевого самоврядування.

Особливу роль у системі гарантій місцевого самоврядування відіграють міжнародні стандарти організації влади на місцях. У Європейській хартії місцевого самоврядування, ратифікованій Верховною Радою України 1997 р., закріплено правові, інституційні, адміністративно-фінансові гарантії автономності територіальних громад і їх органів.

Список використаних джерел

1. Кравченко, В. В. Проблеми законодавчого закріплення компетенції місцевого самоврядування в контексті реформ місцевого самоврядування в Україні /В. Кравченко // Аспекти убл. упр. - 2014. - №11-12 (13-14). - С. 13–21.

2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

3. Конституція України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

4. Європейська хартія місцевого самоврядування // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_036

СЕКЦІЯ 3

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК: 342.951:346.14

*Позняков С.П.,
д.ю.н., доц., професор кафедри господарського права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України*

ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ГОСПОДАРСЬКО-ІНФРАСТРУКТУРНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Сучасний стан результатів вітчизняних досліджень публічно-правових проблем у сфері господарських відносин свідчить про об'єктивну необхідність наукового обґрунтування основних передумов формування господарсько-інфраструктурного права в Україні. Зазначена проблема важлива не лише з погляду розробки публічно-правових основ діяльності в окремих сферах і

галузях господарської діяльності (таких наприклад як транспорт [1], ринкова інфраструктура [2]), а насамперед як основного аспекту в управлінні національною економікою, забезпечення сталого розвитку [3], об'єднання публічних й приватних інтересів [4].

Передумовою формування господарсько-інфраструктурного права є вироблення теоретико-методологічного підходу дослідження, що може включати методи філософського осмислення значення і з'ясування місця господарської інфраструктури у діяльності людини, вивчення економічних й юридичних проблем реалізації права на господарювання, змісту понятійного апарату, закономірностей правового забезпечення господарської діяльності, методологічних орієнтирів правового сприяння сталого розвитку.

Зазначений підхід, з одного боку, повинен сприяти впровадженню у науку та практику нової ідеології розвитку українського адміністративного й публічного господарського права, з іншого – відповідати сучасним запитам, потребам практики суспільних відносин соціально-економічного розвитку людини, громади, господарської організації, регіону, держави.

При визначенні змісту і сфери правового регулювання господарських відносин значною мірою необхідно урахувати основні загальнотеоретичні характеристики поняття «предмет правового регулювання», до яких віднесено те, що необхідні (основні) сфери суспільних відносин урегульовуються: 1) правовими нормами; 2) визначаючи сферу правового регулювання, необхідно виходити з матерії самого права як нормативного регулятора, такого цілеспрямованого змісту права як духовність, мораль, справедливість, свобода і порядок у суспільстві.

Утворюючи теоретико-методологічну основу предмета публічного господарсько-інфраструктурного права на наш погляд необхідно урахувати декілька таких передумов.

1. До предмета вивчення можуть входити правові відносини, зміст яких повинен: визначатися межами встановленого сучасною наукою загального

предмета як господарського, так і адміністративного права; сприяти самореалізації людиною своєї господарської свободи, права на господарювання, соціально-економічний розвиток людини, громади, господарської організації, регіону, держави, забезпеченню їх добробуту та безпеки.

2. Існує практична об'єктивна соціально-економічна потреба в упорядкуванні правовими засобами публічно-господарських відносин за основними сферами і видами господарської інфраструктури.

Основною якістю правових відносин у сфері утворення і функціонування господарської інфраструктури, що може складати їх зміст у предметі регулювання є їх функціональність, компетентність, правова справедливість в управлінні публічною власністю, цілеспрямований, сприяючий характер правової організації надання адміністративних послуг та перерозподілу людських, адміністративних, матеріальних ресурсів, взаємодія публічно-владного сприяння із господарським самоуправлінням, спільна діяльність службових осіб публічної господарської адміністрації та громадян, господарських організацій щодо реалізації своїх соціально-економічних прав.

Основний зміст публічно-правових відносин у сфері господарювання повинен мати цілеспрямований характер, суть якого полягає в утворенні і підтриманні правових умов публічно-владного сприяння, інституційної публічно-сервісної підтримки задоволення потреб і реалізації інтересів соціального і економічного розвитку людини, громадянина, суб'єкта господарювання, територіальної громади, регіону, держави.

Конкретний зміст груп публічно-правових відносин у сфері господарсько-інфраструктурного права може включати два основних аспекти:

1. Правовідносини публічно-владного сприяння соціально-економічному розвитку. У процесі таких відносин соціально формуються, юридично закріплюються та змінюються базові (системоутворюючі) публічно-правові функції суб'єктів публічної влади, публічної господарської адміністрації.

Особливості зазначеної групи відносин полягають у вирішенні проблем адміністративно-правової регламентації публічно-правового функціонального апарату у внутрішньосистемних зв'язках норм Конституції України, з одного боку, норм принципів-обов'язків (функцій й елементів публічно-владної компетенції) публічно-владного сприяння, з іншого – основними групами соціально-економічних прав і свобод та публічних обов'язків людини й громадянина.

2. *Правовідносини публічно-сервісної інфраструктури, утворення й функціонування об'єктів господарської інфраструктури підтримки забезпечення права на господарювання.* У процесі таких правовідносин закріплюється порядок взаємодії службових осіб органів публічної господарської адміністрації із суб'єктами господарювання у конкретних сферах господарської діяльності (норми, що визначають адміністративно-процедурні публічно-сервісні права і обов'язки кожного суб'єкта адміністративно-правових відносин, заходи відповідальності тощо).

Методологічні можливості господарсько-інфраструктурного права повинні утворити сприяючі публічно-владні, публічно-адміністративні та публічно-ресурсні умови соціально-економічного розвитку людини, громадянина, суб'єкта господарювання, територіальної громади, регіону, держави. Виходячи із зазначеного підходу формується орієнтовне коло правових відносин предмета адміністративно-господарського права в Україні.

Література.

1. Галуцько В. В. Адміністративно-інфраструктурне право : поняття, предмет, джерела і завдання / В. В. Галуцько // Держава і право. – 2012. – Вип. 57. – С. 197–203.
2. Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика / І. М. Бойчик // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 34–41.

3. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

4. Позняков С. П. Проблемы административно-правового обеспечения развития хозяйственной инфраструктуры в экономике Украины / С. П. Позняков // Административное право и процесс. – № 11. – 2013. – С. 79–83.

УДК 351.741

*Макаренко Ю. С.,
аспірант НУБіП України*

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. [1] Чинним законодавством України надається право кожному вільно володіти, користуватися та розпоряджатися земельними ресурсами. Інститут державного контролю забезпечує права громадян у даній сфері, адже Конституцією формально запроваджено імперативний принцип державної охорони земельних ресурсів.

Для ефективного здійснення державного контролю органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані керуватися певними принципами.

Під принципами права розуміють основні положення, вихідні ідеї, які визначаються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю та які відбивають істотні положення права [2, с. 95].

Стаття 3 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» визначає, що основними принципами здійснення державного контролю за використанням та охороною земель є:

забезпечення раціонального використання та охорони земель як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;

пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів над економічними інтересами;

повне відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок порушення земельного законодавства України;

поєднання заходів економічного стимулювання і відповідальності у сфері використання та охорони земель [3.

В той час, адміністративісти називають різні критерії класифікації принципів контролю та (або) нагляду, називають різні їх групи та види, тощо. Наприклад, Ю. Битяк принципами контролю називає такі: 1) універсальність (контроль має охоплювати всі ділянки державного, господарського та соціально-культурного будівництва); 2) систематичність (проводиться не одноразово, час від часу, а за певною схемою, постійно); 3) безсторонність (досягається шляхом покладення завдань контролю на осіб, які не зацікавлені в його результатах); 4) реальність (забезпечується наявністю необхідних кваліфікованих кадрів контролерів); 5) дієвість, оперативність, результативність (припускають швидке проведення контрольних дій контролюючим органом у разі одержання повідомлень про порушення, запобігання правопорушенням і причинам, що їм сприяли, своєчасне вжиття заходів щодо їх усунення, притягнення у відповідних випадках винних до відповідальності); 6) гласність (дозволяє, а в деяких випадках і стає обов'язком доведення результатів контролю до відома громадськості або правоохоронних органів, інших осіб, зацікавлених у результатах контролю) [4, с.64].

Пахомов В.В. у своїй монографії виокремлює дві групи принципів контрольно-наглядової діяльності: 1) загальні, які є похідними від принципів державного управління; 2) спеціальні, які характерні для усіх видів контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин незалежно від її суб'єкта, об'єкта та предмета. Так, особливість загальних принципів контрольно-наглядової діяльності полягає у тому, що вони є похідними від принципів державного управління, які, у свою чергу, є похідними від загальноправових принципів та принципів організації та діяльності державного апарату.

До загальних принципів контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин пропонується віднести: принцип законності; принцип верховенства права; принцип гласності; принцип свободи; принцип гуманізму; принцип справедливості; принцип рівності перед законом; принцип участі населення в державному управлінні; принцип відповідальності [4, с.74-75].

Особливість спеціальних принципів контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин полягає у тому, що вони характерні для усіх її видів незалежно від її суб'єкта, об'єкта та предмета. До таких принципів пропонується віднести: науковість; плановість; систематичність; об'єктивність; професіоналізм; спеціалізацію; комплексність; неупередженість; дієвість; оперативність; офіційність; принцип взаємодії; економічність [4, с.80].

Кичилук Т.С. виділяє основою для визначення принципів державного контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення є встановлені загальні принципи державного контролю, які мають свої специфічні властивості в галузі земельних ресурсів. Принципами контролю в галузі земельних ресурсів є законність, систематичність, дієвість, оперативність, об'єктивність, всебічність, глибина, гласність, загальність, реальність, до яких можна додати принцип делікатності або «недопущення необґрунтованого втручання у діяльність власників і землекористувачів щодо

використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням»[5].

Існують різноманітні шляхи класифікувати принципи державного контролю у сфері земельних ресурсів, проте всі принципи повинні бути науково обґрунтовані, формально визначені та мати практичне значення.

Незалежно від того, до якої групи відносити певні принципи – вони всі є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими між собою. Тому ефективність здійснення державного контролю у сфері земельних ресурсів виявляється саме у системному, цілісному використанні принципів державного контролю.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Колодій А.М., Копейчиков В.В., Лисенков С.Л. Теорія держави і права: навч. посібн. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков. – К., Юрінком, 1995. – 189 с.
3. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 № 963-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.
4. Пахомов В. В. Адміністративно-правове забезпечення контрольно- наглядової діяльності у сфері земельних відносин : монографія / В. В. Пахомов ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. М. Куліша. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 549 с.
5. Кичилук Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Т. С. Кичилук ; наук. кер. В. І. Курило ; Нац. аграр. ун-т. - Київ, 2007. - 19 с.

Сіра А. В.,
*аспірант кафедри адміністративного та
фінансового права НУБіП України*

**ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ «МОВЧАЗНОЇ ЗГОДИ» ПРИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНЕ
ОТРИМАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ**

Стаття 14 Конституції України гарантує кожному громадянину України право власності на землю [1]. Це право громадяни реалізують в процесі безоплатної приватизації землі.

Відповідно до статті 116 Земельного кодексу України [2], громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим Кодексом шляхом передачі земельних ділянок у власність або надання їх у користування.

Безоплатна передача земельних ділянок у власність громадян регламентується нормами статті 118 Земельного кодексу [2] та передбачає принцип особистого звернення особи до відповідного органу із клопотанням в якому має бути зазначено цільове призначення земельної ділянки, її орієнтовні розміри та місцезнаходження. До клопотання обов'язково додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки. Результатом розгляду вказаного клопотання має бути рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування про надання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, або вмотивована відмова у його наданні. Відповідне рішення має бути прийнято протягом одного місяця з моменту звернення.

З метою вдосконалення процедури відведення земельних ділянок законодавчим органом було прийнято Закон України «Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури відведення земельних ділянок» № 366-VII від 02 липня 2013 р. [3].

Законом № 366-VII частину сьому статті 118 Земельного кодексу було доповнено абзацом третім, згідно з яким, у разі якщо у місячний строк з дня реєстрації клопотання відповідний орган виконавчої влади, або орган місцевого самоврядування, не надав дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або мотивовану відмову у його наданні, то заявник має право у місячний строк з дня закінчення зазначеного строку замовити розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки без надання такого дозволу, про що письмово повідомляє відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування. До письмового повідомлення додається договір на виконання робіт із землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

Системний аналіз наведених вище норм Земельного кодексу України дає підстави для висновку, що рішення про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та про надання її у власність приймають органи, визначені в статті 118 цього Кодексу [2]. Їх бездіяльність у вигляді ненадання у встановлені строки відповідного дозволу чи відмови не перешкоджає процесу відведення земельної ділянки, оскільки здійснення замовлення на виготовлення проектної документації можливе без отримання такого дозволу на її виготовлення.

При цьому, чинне законодавство передбачає, що рішення, дію або бездіяльність цих органів щодо ненадання дозволу або відмову у наданні дозволу може бути оскаржено в судовому порядку.

Зазначена правова позиція підтверджується постановою колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 10 грудня 2013 р. № 21-358a13 [4].

Отже, якщо заявником у встановлені строки не отримано рішення про надання дозволу на розробку проекту землеустрою або офіційної відмови,

останній має два варіанта дій: перший – це звернутись з позовом до адміністративного суду і визнати дії або бездіяльність органу державної влади чи місцевого самоврядування протиправними та зобов'язати вказаний орган видати відповідний дозвіл на розробку проекту землеустрою і, відповідно, чекати видачі дозволу. Або другий варіант – застосувати принцип мовчазної згоди та самостійно укласти з проектною організацією договір на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки з подальшим поданням розробленої документації на погодження до того ж органу державної влади чи місцевого самоврядування.

При цьому, якщо будь-якій зацікавленій особі, з рештою і вдасться отримати погодження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у відповідності до вимог ст. 186-1 Земельного кодексу України [2] та отримати рішення про його затвердження та передачу відповідної земельної ділянки у власність, це ще не гарантує фактичного отримання земельної ділянки у приватну власність, оскільки має відбутися державна реєстрація відповідної земельної ділянки в Державному земельному кадастрі.

Процедура ведення Державного земельного кадастру та державної реєстрації земельних ділянок регламентується нормами Закону України «Про державний земельний кадастр» [5] та Порядком ведення Державного земельного кадастру, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 1051 від 17 жовтня 2012 р. [6] зі змінами та доповненнями.

Відповідно до статті 24 Закону № 3613-VI [5], державна реєстрація земельних ділянок, які формуються при передачі її у власність чи користування із земель державної чи комунальної власності здійснюється виключно за заявою особи, якій за рішенням органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування надано дозвіл на розроблення документації із землеустрою, що є підставою для формування земельної ділянки.

Отже, законодавство України, яким регламентовано ведення Державного земельного кадастру та порядок державної реєстрації земельної

ділянки, однозначно встановлює умови державної реєстрації земельної ділянки та внесення відповідних відомостей до Державного земельного кадастру за заявочним принципом, а саме за заявою особи, якій за рішенням органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування надано дозвіл на розроблення документації із землеустрою, що є підставою для формування земельної ділянки у разі її передачі у власність чи користування із земель державної чи комунальної власності, або уповноваженої нею особи [7].

Тому, розробивши проект землеустрою за принципом мовчазної згоди, без отримання відповідного дозволу, особа фактично позбавлена можливості реалізувати своє право на безоплатне отримання земельної ділянки у приватну власність.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Земельний кодекс України: Закон від 25 жовтня 2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2768-14.
3. Закон України від 02.07.2013 № 366-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури відведення земельних ділянок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/366-18.
4. Постанова колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 10 грудня 2013 № 21-358а13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36475602>.
5. Закон України від 07 липня 2011 №3613-VI «Про державний земельний кадастр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/3613-17.

6. Постанова Кабінету Міністрів України N1051 від 17 жовтня 2012 року «Про затвердження порядку ведення Державного земельного кадастру» Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1051-2012-p.

7. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 29.10.2015 року в справі №К/800/25315/15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53162420>.

УДК 347.451(045)

*Лагода Г.С.,
магістр першого року навчання
Університету державної фіскальної служби України*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ – ПРОДАЖУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Договірне право займає провідне місце як в межах цивілістики так і у повсякденному житті. Це пояснюється тим що, договором регулюються найважливіші суспільні відносини, насамперед цивільні. Кожного дня ми можемо стикатися із тим чи іншим договором, а саме - купівлі-продажу, адже будь-яка передача або отримання речі у власність потребує юридичного оформлення, яке дасть змогу бути впевненим у придбаному товарі та мати захист у випадку виявлення порушень.

Складний механізм правового регулювання економічного обороту договору купівлі-продажу пояснюється гнучкістю. та універсальністю, який виступає особливою формою опосередковування матеріально-грошових відносин. Тому постає питання дослідження саме окремих аспектів правового регулювання договору купівлі – продажу.

Правовому регулюванню договору купівлі продажу присвячена Глава 52 Цивільного кодексу України(далі ЦК.). Дана глава визначає поняття договору його основні ознаки, а також регулювання окремих різновидів договору купівлі продажу, таких як : роздрібну купівлю-продаж, поставку, контрактацію сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міну.

Так відповідно до ч.1 ст 626. ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Дане визначення договору цілком підпадає під його уявлення пересічним громадянином, адже договір завжди є домовленістю між сторонами. Стаття 654 ЦК України визначає саме поняття договору купівлі-продажу, як договору в якому одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.[2]

Аналіз норм Глави 54 ЦК України та даного визначення дозволяє виокремити його характерні ознаки, до яких можна віднести: 1. Домовленість між сторонами; 2. Спрямовується на виникнення певних цивільних прав; 2. Є обов'язковим для виконання; 3. Даний правочин є відплатним; 4. обов'язковим є застосування ст.6 ЦК, яка передбачає свободу в укладанні договору; 5. Наявність ціни, як однієї із істотних умов договору.

Слід звернути увагу на те, що норми глави 54 ЦК України вони є побудованими за методом дедукції тобто від загального до часткового, про що не раз наголошувалося в коментарях до кодексу. Це є позитивним та необхідним моментом у правовому регулюванні даного договору.

Крім того аналіз даної глави, містить у собі майже всі норми диспозитивного характеру. Тобто, законодавець лише визначає істотні умови договору зосереджуючись лише на його предметі, істотних умовах та різновидах, залишаючи його регулювання та додаткові умови на розсуд сторін.

Будь-який договір містить в собі певну мету, що і спонукає на його укладення. Так метою договору купівлі продажу можливо назвати саме перехід, своєрідну зміну власника речі або майна до іншої особи, яка виявила бажання придбати для власних потреб предмет договору. Якщо простіше сказати, то це є зміна правового режиму майна.

З'ясувавши поняття договору купівлі-продажу та виділивши його характерні ознаки, хотілось би звернути увагу на такий момент як укладення договору купівлі продажу та його виконання, адже не завжди ці моменти збігаються у часових межах. І тому на практиці продавець часто може зловживати даною нормою, та розпоряджатися річчю або майном після фактичного моменту укладення та передачі його покупцеві.

Правильне визначення конкретного моменту виникнення у громадян права приватної власності має важливе теоретичне і практичне значення, адже з цього моменту власник набуває право на захист свого права власності спеціальними, речово-правовими засобами. З цього моменту набувач має право здійснювати повноваження власника щодо володіння, користування та розпорядження набутим майном. [3, с.189]

Саме сукупність цих повноважень надає набувачеві речі всю повноту влади над нею, при цьому з тріади повноважень власника особливе значення має наявність у нього повноваження саме з розпорядження об'єктом власності.

Це пояснюється тим, що існують випадки, коли річ не може бути передана відразу покупцеві, тобто потребує вчинення певних юридично-значимих дій. Наприклад, сторони можуть прив'язати момент переходу права власності на майно, що передається за договором до моменту здійснення остаточного розрахунку за нього, у випадках коли певний товар передається на умовах кредиту або ж до моменту здійснення покупцем або продавцем певних дій. Ще однією юридично значимою дією із якою ЦК України пов'язує момент виконання договору купівлі-продажу, є нотаріальне посвідчення договору та його державна реєстрація. Такі дії є обов'язковою умовою коли

об'єктом виступає нерухоме майно таке як наприклад, земельна ділянка або житлове приміщення. Ці випадки є прогалиною в цивільному законодавстві, яка дозволяє стороні продавцю в договорі купівлі – продажу дещо маніпулювати та розпоряджатися предметом договору на цілком законних підставах.

Ще однією проблемою яку виділяють науковці теоретики, є змішування понять предмет договору та предмет зобов'язань із договору. Часто на практиці, особливо і в самих договорах купівлі – продажу відслідковується така тенденція, як визначення предмета договору через певні дії сторін у вигляді передачі товару продавцем та сплати за його придбання покупцем. Проте дане твердження включає в себе не тільки предмет договору.

Цілком слушною є думка М.І. Брагінського, який вважає, що предметом договору купівлі-продажу не може бути лише товар, адже такий підхід суперечить вченню про предмет договору (зобов'язання). Крім товару, предмет договору купівлі-продажу охоплює ще дії продавця з приводу передачі товару, а також дії покупця щодо його прийняття та оплати [4, с.23]

Тобто, ми бачимо 2 окремі правові категорії які виступають однією із істотних умов договору купівлі – продажу, а саме це предмет договору, який виражається у товарі із приводу якого виникають зобов'язальні відносини між сторонами. Та окремо предмет зобов'язання який виникає із предмету договору, у вигляді передачі товару, або переходу права власності від продавця до покупця та оплата даного предмету.

Отже, аналіз норм законодавства, зокрема ЦК України та праць науковців, говорить про те, що незважаючи на тривалий процес становлення такого інституту цивілістики як договірне право та основного його договору купівлі-продажу, сфера його правового регулювання містить в собі поодинокі випадки прогалин. Було виділено два основних аспекти, які можуть негативно впливати на його правове тлумачення та правильне застосування. Це стосується розмежування моментів: по – перше момент укладення договору

купівлі-продажу та виникнення права власності у особи, яке часто залежить від додаткових умов (Наприклад його нотаріальне посвідчення та державна реєстрація); по – друге, ототожнення предмету договору, яким є товар та зобов'язання, що виникають із даного предмету, а саме обов'язок продавця передати товар, а покупця – прийняти та оплатити його.

Список використаних джерел

1. Глоба О. Перехід права власності на об'єкти нерухомості на підставі договорів про їх відчуження: [Електронний ресурс] / О. Глоба //Юридичний журнал. – 2004. – № 6. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1242>.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Поляник К. Договір купівлі-продажу як підстава виникнення права власності на нерухомість / К. Поляник // Вісник Львів. ун-ту. Серія юрид. – 2010. – Вип. 50. – С. 187-195.

4. Брагинский М.И. Договорное право /М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський. – Кн. 2: Договори о передаче имущества. – М.: Статут, 2002. – 462 с

УДК 346.67

Литвин І. С.,

магістр першого року навчання

Університету державної фіскальної служби України

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ЯК ВИД СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Спадкові правовідносини вносять свої корективи в загальновідомі поняття, на яких тримається сучасне теоретичне розуміння фізичної особи, як суб'єкта правовідносин. На спадкові правовідносини суттєво впливає рівень життя населення та такі цінності людства, як традиції, гуманність, справедливість, розуміння, тощо. Спадкове право являє собою сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі смертю фізичної особи та переходом її прав і обов'язків до інших осіб у порядку правонаступництва.

Інститут спадкового права в усіх правових системах, як стародавніх так і сучасних, був одним із найважливіших. Що залишається після смерті власника, кому має перейти майно, в якому порядку та обсязі - всі ці проблеми спадкового права з найдавніших часів і до нашого часу залишаються в центрі уваги суспільства та держави, законодавців та дослідників, кожної людини, оскільки в тій чи іншій мірі торкаються її інтересів.

Необхідно зазначити, що своїм становленням інститут спадкового договору винен, головним чином, романістичній літературі. Тому не дивно, що фундаментальні положення цього цікавого правового явища найбільш ретельно опрацьовані німецькою і певною мірою французькою доктриною.

Спадкового договору римське право «...взагалі не допускало у спадщині: воно оголошувало недійсними будь-які договори, якими обмежувалася б воля заповідача, і навіть договори про відмову від спадщини, що повинна була відкритися» [1, с. 41]. Римський закон допускав, правда, як особливий вид договору, — дарування на випадок смерті, однак такий договір не вважався обов'язковим для дарувальника.

Як слушно зазначав російський дослідник В.В. Залесский – “закликання до спадкування через спадковий договір є власне запровадженням народів германського походження. Сам інститут спадкового договору зобов'язаний своїм походженням тій добі, коли суспільство базувалося на засадах феодального поземельного права і коли питання, пов'язані з переходом

нерухомості, мали величезне значення для існування тих чи інших середньовічних організацій. Спадкування за договором утворилося шляхом трансформування германського звичаєвого права і розвинулося далі юриспруденцією новітнього часу в особливу систему" [2, с. 27].

Аналізу питань сутності спадкового договору, та проблемам його правового регулювання а саме, В. Васильченко, С. Мазуренко, М. Панченко, О. Підпригора, Н. Саніахметова, Є. Харитонов, Ю. Червоний, Н. Шама, В. Вітрянський, В. Луць, Ю. Романець, С. Фурса, Є. Фурса та інші. Ці провідні вчені приділяли увагу аналізу сутності та особливостям укладення спадкового договору. Було досліджено важливі проблемні питання, але деякі аспекти розглянуто не було.

Діючий цивільний кодекс закріпив інститут спадкового договору у главі 90 у статтях 1302–1308. Так поняття спадкового договору закріплене у ст. 1302 ЦК. Сутність його полягає у тому, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувана) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувана.[3]

При детальному аналізі норм Цивільного Кодексу які стосуються прав та обов'язків набувача та відчужувача виникає багато запитань.

У ст.. 1305 ЦКУ зазначається, що набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру виникає запитання, а може і не вчинити? Це, на нашу думку, взагалі суперечить принципам договірних відносин оскільки в ній зазначено, що набувач може бути зобов'язаний вчинити певну дію.... А якщо не вчинить цю дію це буде підставою для розірвання договору?

З огляду на зазначені вище обставини можна сказати, нажаль, Цивільний кодекс України не дає вичерпної інформації про спадковий договір. Ми вважаємо, що необхідно більш конкретно сформулювати норми щодо істотних умов договору. Це б дало змогу уникнути плутанини при виконанні умов

договору.

Список використаних джерел

1. Підпригора О.А. Основи римського приватного права: Підручник. – К., 1999.- 182 с.
2. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование / Рук. авторс. кол. В.В. Залесский. – М.: Издательство НОРМА, 1999. – 648 с.
3. Цивільний кодекс України: Науково–практичний коментар: У 2ч./ За заг.ред. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – Ч.2. – 896с.

УДК 347.921.4

Шевченко М. О.,
магістр першого року навчання НУБіП України

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право на правову допомогу гарантується кожній особі статтею 59 Конституції України. Водночас Конституція не конкретизує зміст, обсяг та форми правової допомоги - Рішення Конституційного Суду України № 23-рп/2009 від 30.09.2009 р. визнає відсутність відповідних вичерпних переліків щодо правової допомоги, а також право кожної особи одержувати правову допомогу, якої вона потребує, без будь-яких неправомірних обмежень.

Відповідно до статей 21 та 24 Конституції України, при здійсненні цього права забороняється дискримінація за будь-якими ознаками, в тому числі

місця проживання та майнового стану. В указаному вище Рішенні Конституційного Суду України додатково забороняється дискримінація на підставі характеру правовідносин особи з державними органами чи органами місцевого самоврядування. До того, право на правову допомогу визначено у статті 64 Конституції України серед таких прав, стосовно яких не можуть встановлюватися окремі тимчасові обмеження в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

У зазначеному аспекті завданнями цивільного судочинства в Україні є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Постановка проблеми. Адвокатура - це найважливіший правовий інститут будь-якої держави, який стоїть на захисті прав громадян і віддзеркалює стан і рівень демократії в країні. Від того, наскільки вона міцна, організована, законодавчо захищена, у значній мірі залежить впевненість кожного громадянина у своєму добробуті, в успішності підприємництва. В Україні ж при наявності традиційного правового нігілізму відношення до адвоката та адвокатури було й залишається у значній мірі негативним. Адвокат часто сприймається як особа, яка захищає злочинця чи протиправну справу підприємця. Але головне призначення адвокатури, як явища, полягає у здійсненні соціально значимих юридичних послуг усьому суспільству та його членам у захисті прав та свобод громадянина та юридичних осіб.

В цивільному судочинстві, як свідчить судова практика, від загальної кількості справ, у яких беруть участь представники сторін, більшість розглядається за участю адвокатів. Його участь в суді надає змогу особі, права та законні інтереси якої порушено, отримати кваліфіковану юридичну допомогу та повною мірою захистити свої права та законні інтереси. Так, згідно зі статтею 55 Конституції України права і свободи людини і

громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Частина друга статті 59 Конституції України закріплює статус адвокатури, яка діє «для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та в інших органах державної влади в Україні». Саме адвокатура прямо визначається у Конституції України як спеціальний суб'єкт, зобов'язаний надавати правову допомогу. Відповідно, основи організації та діяльності адвокатури можуть визначатися виключно законами відповідно до статті 92 Конституції України.

Законодавство України покладає на адвоката виконання у цивільному процесі подвійних функцій. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Цивільного процесуального кодексу України адвокат у цивільному процесі виконує одночасно функції правозаступництва і представництва.

У процесуальному представництві адвоката поєднуються два види правовідносин - між адвокатом і особою, інтереси якої він представляє, між адвокатом і судом у цивільному процесі. Правовідносини між адвокатом і довірителем (стороною, третьою особою та ін.) мають матеріально-правовий і процесуально-правовий характер. Матеріально-правовий характер ґрунтується на договорі доручення. Процесуально-правові зв'язки виникають з приводу оформлення і визначення обсягу повноважень представника в цивільному процесі й регулюються статтями 40 - 44 ЦПК України.

Для ведення справи в суді адвокат повинен мати певні повноваження. Повноваження дають адвокату право на вчинення від імені особи, яку він представляє, усіх процесуальних дій, крім передання справи до третейського суду, повну або часткову відмову від позовних вимог, на погодження з позовом, зміну предмета позову, укладення мирової угоди, передання повноважень іншій особі (передоручення), оскарження рішення суду, подання

виконавчого листа до стягнення, на одержання присудженого майна або грошей. Повноваження адвоката на вчинення кожної із зазначених дій мають бути спеціально обумовлені у виданому йому дорученні. Адвокат, що займається адвокатською діяльністю індивідуально, набуває повноважень після подання суду доручення, виданого довірителем, а також свідоцтва про право займатись адвокатською діяльністю.

На відміну від кримінального судочинства, у якому питання про вступ адвоката в процес не залежить від законності чи обґрунтованості позиції підзахисного, у цивільному процесі прийняття адвокатом доручення клієнта на ведення справи в суді залежить від наявності в ній правової позиції, що на сьогодні загальновизнано в юридичній літературі. Участь адвоката у цивільному процесі - досить складний аспект при захисті прав та інтересів громадян у суді: по суті задач, взаємовідносинам з органами та клієнтами, широкій сфері діяльності, особливостям правового та етичного регулювання. Високі професійні, етичні вимоги, що ставляться до адвоката, та особливості виникнення і розвитку цивільного процесу: диспозитивність, змагальний характер, – обумовлюють специфіку представницької діяльності адвоката в цивільному судочинстві.

Механізм правового регулювання правосуддя з цивільних справ не тільки визначає порядок реалізації конституційного права громадян на судовий захист відповідно до норм внутрішнього національного законодавства, а й є передумовою використання міжнародних судових інститутів захисту прав людини. Це особливо важливо у зв'язку із вступом України до Ради Європи та ратифікацією Європейської конвенції прав людини.

Для інституту адвокатури характерна велика кількість проблемних питань, які проявляються в ході юридичної практики, але єдиним і беззаперечним залишається факт соціальної і правової значущості його існування, що у сучасних умовах вимагає значного реформування.

Наразі, на етапі розвитку національної судової системи і забезпечення на конституційному рівні кожного права на правову допомогу у захисті своїх прав та інтересів, роль адвокатів у механізмі забезпечення надання правової допомоги на високому професійному рівні надзвичайно зростає. Правове регулювання підстав, форми і порядку надання правової допомоги у цивільному процесі, що надається адвокатами, потребує удосконалення з метою створення в Україні правової моделі надання юридичної допомоги з урахуванням сучасних правових систем, що є гарантією забезпечення доступності та ефективності судового захисту у цивільному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. № 1618 зі змінами і доповненнями станом на 12.03.2011 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
4. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова [та ін.] ; за заг. ред. проф. В. В. Комарова. - Х : Харків юридичний, 2008. - 928 с.
5. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: новый курс адвокатского права и адвокатской криминалистики: учеб. пособ. / О.В. Синеокий. - [2-е изд., испр. И доп.]. - Х.: Право, 2012. - 520 с.

СЕКЦІЯ 4
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ
ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК [342+342.9+346.1] (477): 341(061.1ЄС

*Баклан О. В.,
д.ю.н., професор, професор кафедри
публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ПРО РОЗВИТОК НАУКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Звертаючи увагу на історію управління, дослідники насамперед згадують відомого вавилонського правителя Хаммурапі (1792 – 1750 рр. до н.е.), котрий для удосконалення державного управління вперше прийняв так званий звід-законів Хаммурапі, який містив 285 нормативних актів-управління державою, які були імперативною лідерською настановою для діяльності чиновників всієї імперії. Тобто вже в ті часи можемо спостерігати виникнення системи формально-свідомої організації та вольового регулювання поведінки людей.

Помітну увагу питанням організації управління приділяли і стародавні греки. Так, про управління як життєво важливий особливий вид людської діяльності визначав ще давньогрецький філософ Сократ (бл.470 – 399 рр. до н.е.). Феномен управління досліджував в своїх працях його учень та послідовник Платон (428/7 – 346/7 рр. до н.е.). Зокрема він відзначав, що управління є важливим елементом системи життєзабезпечення суспільства. Платоном була запропонована одна з перших класифікацій функцій держави, включаючи функцію управління, захисту і виробництва матеріальних благ.

Учень Платона та вихователь Олександра Македонського Аристотель (384 – 322 рр. до н.е.), створив фундамент вчення про домогосподарство (прототип сучасної політичної економії), його погляди на розвиток людства та держави мали помітний вплив на розвиток людської думки щодо управління

державою, зокрема він вказував на необхідність розробки так званої «науки про місто», яка б слугувала настановою керівникам міст-рабовласникам.

Помітна кількість управлінських інноваційних рішень виникає у Стародавньому Римі. Зокрема серед них можна згадати запровадження лінійного принципу щодо побудови та організації діяльності органів державного управління та ін.

У становлення та розвиток теорії державного управління помітне місце належать працям таких мислителів як Каутилья – раднику індійського імператора Чандрагупти Маур'ї (321 – 297 р.р. до н. е.), який обґрунтував ідеальну державу з розгалуженою поліцейською системою; давньокитайському засновнику школи легістів Шан Яну тощо та деяким іншим.

Згадані історичні праці демонструють, що управління є невід'ємним атрибутом перманентного розвитку суспільства, одним з його сутнісних проявів, яке одночасно вдосконалюється та розвивається разом з суспільством. Пізніше значний вплив на розвиток теорії державного управління здійснили такі відомі учені, як: Г. В. Ф. Гегель, Т. Гоббс, Д. Дідро, І. Кант, Д. Локк, Н. Макіавеллі, Ш. Л. де Монтеск'є, Ж.- Ж. Руссо, Д. Юм та деякі інші.

Ключовим етапом розвитку управління як соціального феномену стала поява самостійної науки управління, яка виникла наприкінці XVII – на початку XVIII століття.

Але ще раніше великим кроком вперед у широкому розумінні державного управління відзначена епоха Відродження. Так, зокрема, у цей час з'явилися праці італійського ученого та політика Нікколо Макіавеллі, в яких він обґрунтовано став трактувати державне управління в розумінні життєво необхідного адміністрування. Відділивши політику від релігії та моралі, Н. Макіавеллі цим самим перевернув основи політичної свідомості того часу. При цьому з розподілом політичної влади саме у республіканській формі правління учений вбачав зразок стійкої держави. Пізніше ці положення були

розвинуті Д. Локком та Ш. Л. де Монтеск'є у знаменитій теорії розподілу влади.

Помітний внесок у розробку як теорії так і практики державного управління внесли такі основоположні праці як: «Наука державного управління» майбутнього президента США Вудро Вільсона, «Про поліцію і муніципалітет» Ж. Петі, «Адміністративні звичаї» Ж. Іібєрта, «Нариси про адміністрацію» А. Вів'єна.

Таким чином згаданими та іншими ученими ранньої сукупності знань щодо майбутньої самостійної наукової теорії державного управління були доведені два основних постулати. А саме, перший - для того щоб створювати та реформувати державний апарат управління, треба його добре дослідити та вивчити. Другий - апарат державного управління повинен бути організаційно відокремлений від сфери політики, релігії та інших сфер суспільного буття.

У другій половині XIX століття у теорії державного управління виникає нова течія – концепція наукового управління.

Засновником школи наукового управління прийнято вважати Фредеріка Вінслоу Тейлора (1856 – 1915 р.р.), якого часто називають батьком наукових методів управління, а головна його праця – «Принципи наукового менеджменту» є зразком прикладного дослідження в науці державного управління. Оскільки Ф. В. Тейлор, насамперед, був фахівцем-практиком він також оформив патенти на більш ніж сотню своїх винаходів і раціоналізаторських пропозицій. В основі власної теорії дослідник поклав людський фактор, суть якого полягає в тому, що працівника для підвищення його продуктивності праці необхідно всіляко стимулювати. Основне завдання запропонованої ним системи це зближення інтересів усього персоналу підприємства. Вирішення завдання підвищення продуктивності праці дослідник бачив в раціоналізації трудових операцій на базі наукової організації трудової діяльності робітників. Історичним здобутком Ф. В.

Тейлора є визнання того, що робота з управління - це певний своєрідний вид діяльності, який потребує наявності певної спеціальності.

Наукові новації Ф. В. Тейлора одержали широке поширення у багатьох країнах світу, зокрема, у США, Великій Британії, Італії, Нідерландах, Німеччині, Росії, Франції, Японії та інших розвинутих країнах. Наукова спадщина Ф. В. Тейлора має своїх чисельних послідовників.

Так значний внесок у розвиток системи Ф. В. Тейлора вніс німецький дослідник Гаррінгтон Емерсон (1853 – 1931 р.р.), розробивши відомі та актуальні донині дванадцять принципів продуктивності. А саме: вірно встановлені цілі; здоровий глузд; компетентні поради і консультації; дисципліна і порядок; справедливе і неупереджене ставлення до працівників; оперативний, точний, повний і безперервний облік; диспетчерування; норми та розклад; налагодження умов праці; нормування робочих операцій; стандартні письмові інструкції; нагорода за продуктивність.

Одним з послідовників школи наукового управління став Генрі Форд, який продовжив дослідницьку роботу Ф. В. Тейлора в галузі організації виробництва, замінивши ручну працю машинами.

Учень Ф. В. Тейлора – Генрі Гантт вніс значний внесок у розробку теорії лідерства.

Узагальнюючи вищезазначене можна підсумувати, що до здобутків представників школи наукового управління в розвиток сукупності знань про управління можна віднести: використання наукового аналізу для визначення кращих способів виконання завдання; доведення обов'язковості необхідності забезпечення працівників ресурсами, необхідними для ефективного виконання їх завдань; обґрунтування відбору працівників, які найкраще підходять для виконання завдань, і забезпечення їх навчання; пропозиції щодо систематичного і правильного використання матеріального стимулювання для підвищення продуктивності праці; виокремлення таких видів діяльності як планування прогнозування від інших видів праці [1].

У першій половині ХХ століття у теорії державного управління виникає нова концепція – класична.

Засновником класичної (або адміністративної) школи в управлінні вважається французький дослідник Анрі Файоль (1841 – 1925 р.р.), який у книзі «Загальне та промислове управління» вперше запропонував формалізований опис роботи керівників-менеджерів та сформулював наступні власні основні принципи управління: поділ праці; повноваження і відповідальність; дисципліна; єдиноначальність; єдність дій; підпорядкованість інтересів; винагорода персоналу; централізація; нерозривний ланцюг команд «ланцюг керівників»; порядок на своєму робочому місці; справедливість; стабільність персоналу; ініціатива; корпоративний дух.

Розглядаючи організацію як єдиний організм, А. Файоль вважав, що для будь-якої ділової організації характерна наявність шести видів діяльності, а саме: технічна (виробництво); комерційна (закупівля, збут і обмін); фінансова (пошук і оптимальне використання капіталу); діяльність з безпеки (захист власності людей); екаунтинг (від лат. assaunting, доповідь, надавати звіт, пояснювати). Функціональна сфера бізнесу, яка пов'язана із збиранням, класифікацією, обробкою, аналізом і оформленням різних видів фінансової інформації); управління (планування, організація, розпорядництво, координація та контроль).

У сою чергу послідовниками наукової спадщини Анрі Файоля були М. Вебер, М. Блумфілд, А. Маслоу та ін.. Так, зокрема, професором економіки з Німеччини Максом Вебером (1864 – 1920 р.р.) була запропонована концепція раціональної бюрократії. Його основоположні праці «Протестантська етика і дух капіталізму», «Господарство і суспільство», «Свобода і примус у правових спільнотах» і нині становлять фундамент для сучасного дослідження та розвитку науки державного управління. У цих та інших працях ученим були розроблені основні принципи бюрократичної моделі. М. Вебер дослідив

становлення нового модерного соціального порядку як в політичному, так і правовому й економічному вимірах, зростання значення бюрократії. В основі державного управління М. Вебер бачив авторитарну владу керівника, який приймає рішення, віддає розпорядження підлеглим і контролює їх виконання. Їм також було сформульовано такі основні принципи бюрократичного управління, а саме: чіткий поділ праці на базі функціональної спеціалізації; ієрархічність рівнів управління; здійснення найму на роботу в суворій відповідності з кваліфікаційними вимогами; відсутність особистісного начала в міжособистісних відносинах; система правил і процедур поведінки в конкретних ситуаціях; чітка система кар'єри; система правил і норм, що визначають права і обов'язки працівників.

Зважаючи на вищезазначене можна логічно констатувати, що до здобутків представників класичної школи управління в розвиток сукупності знань про управління варто віднести: подальші розробки та дослідження принципів та функцій управління, а також запровадження систематизованого підходу до управління всіма елементами організації [1].

Основоположником школи людських відносин прийнято вважати австралійського та американського ученого Джорджа Елтона Мейо (1880 – 1949 р.р.), яка як наукова течія зароджується на початку та в середині ХХ століття. Цю концепцію певним чином можна розглядати як органічне доповнення та подовження класичної концепції.

Так дослідниця з США Мері Паркер Фоллет, яку іноді називають «матір'ю вирішення конфліктів», постійно наголошувала та звертала увагу на взаємодію між керівництвом та працівниками. Вона першою у книзі «Динамічна Адміністрація» визначила управління як «забезпечення виконання роботи за допомогою інших осіб».

Потужний внесок у розвиток школи людських відносин був зроблений в сорокових – шестидесятих роках ХХ століття, коли ученими-бихевиористами (від англ. *Behaviour* - поведінка) було розроблено декілька теорій мотивації.

Так американським психологом Абрахамом Маслоу, основною працею якого є книга «Мотивація і особистість», була сформована класична модель організації, що базується на чотирьох головних принципах: чіткий функціональний розподіл праці; передача команд і розпоряджень зверху вниз; єдність розпорядження («ніхто не працює більш ніж на одного боса»); дотримання «діапазону контролю» (менеджмент обмеженим числом підлеглих).

Популярним поглядом – різновидом школи людських відносин є вчення американського ученого та викладача Д. Макгрегора, основною працею якого є книга «Людський бік підприємства». В основі його теорії «Х та Y» є наступні характеристики працівників. Так припущенням теорії Х є те, що середня особистість, яка прагне ухилитися від праці, тому таку людину необхідно постійно примушувати, спрямовувати та контролювати. Людина такої категорії не проти щоб нею керували, прагне уникати відповідальності, турбується лише про власну безпеку. Припущенням теорії Y є те, що людина від природи не пасивні, а стає такою в результаті роботи в організації. Така людина не тільки приймає на себе відповідальність, а й прагне до неї. Вона не потребує зовнішнього контролю, так як здатна сама себе контролювати.

В результаті таких досліджень представниками школи людських відносин зроблені наступні практичні висновки-ствердження:

- люди в основному мотивуються соціальними потребами і відчують свою індивідуальність завдяки відносинам з іншими людьми;
- в результаті промислової революції та раціоналізації процесу сама робота в значній мірі втратила привабливість, тому задоволення людина шукає у взаєминах з іншими людьми;
- люди більш чуйні до соціального впливу групи рівних їм людей, ніж спонукань і заходам контролю, що виходить від керівництва;
- працівник відгукується на спонукання керівника, якщо керівник розглядається працівником як засіб задоволення своїх потреб.

Іншими словами прихильниками школи людських відносин відстоюється позиція основою якої є те, що неформальні відносини в процесі спільної праці є ваговою організаційно-руховою силою, що сприяє реалізації корпоративних цілей підприємства чи організації.

У середині ХХ століття в системі знань про управління виникає концепція яка розвиває базові постулати теорії людських відносин, так звана – школи поведінкових наук. Основи цієї концепції складають розвинуте такими ученими як Р. Лайкерт, Д. Макгрегор, К. Арджіріс, Ф. Герцберг уявлення біхевіоризму – психологічного спрямування, що тлумачить поведінку людини як реакцію на стимули зовнішнього світу. Представники цієї школи в якості основних елементів підвищення ефективності управління називають: усвідомлення кожним працівником своїх власних можливостей та персоналізацію стимулів, залучення рядових працівників до управління підприємством.

Таким чином завдяки дослідженням представників шкіл людських відносин та поведінкових наук система знань про управління збагатилась наступними здобутками. Насамперед це залучення наук про людську поведінку до побудови та управління підприємством (організацією) таким чином, щоб кожен працівник міг бути повністю використаний відповідно до його потенціалу, а також застосування таких засобів та заходів управління міжособистісними відносинами які підвищують ступень задоволеності і продуктивності працюючих [1].

У п'ятдесяті роки ХХ століття зароджується й активно розвивається у теперішній час концепції школи науки управління (або кількісний підхід). Основою цих наукових концепцій є міждисциплінарний підхід, який заснований на використанні наукових досягнень математики, інженерних знань, статистики та інших, суміжних з ними галузей знань. Як правило для вирішення управлінських завдань представники цієї школи застосовують наступний алгоритм: постановка проблеми, формулювання завдань, розробка

моделі ситуації, що склалася. Часто такий спосіб називають «дослідження операцій».

До найвідоміших типових представників цієї школи, як правило, відносять таких учених як: професор Рассел Лінкольн Акофф (1919 – 2009 р.р.) – відомого представника так званого «системного підходу» – поширеного напряму в теорії управління; Карл Людвіг фон Берталанфі (1901 – 1972 р.р.) – австрійський біолог, засновник узагальненої системної концепції під назвою «загальна теорія систем», який є автором системних задач, насамперед, в сфері розробки математичного апарату опису типологічно несхожих систем; Лоуренс Роберт Клейн (1920 – 2013 р.р.) – американський економіст, автор економічних моделей, який застосовував власні теоретичні моделі до аналізу коливань економіки та економічної політики.

В теорії управління «системний підхід» передбачає, що кожен з елементів, що складає певну систему (певну організацію), має свої певні цілі.

Так званий «процесний підхід» в теорії управління ґрунтується на положенні про те, що всі функції управління залежать одна від одної.

Так званий «ситуаційний підхід» в теорії управління безпосередньо пов'язаний як з системним так і з «процесним» підходами, але розширює їх застосування на практиці. Сутність його полягає у визначенні поняття ситуації, під якою мається на увазі конкретний набір конкретних обставин, певних змінних величин, які впливають на організацію в певний час. Тобто представники школи науки управління зуміли визначити основні внутрішні та зовнішні змінні (фактори), що впливають на організацію.

Один з різновидів школи науки управління тісно пов'язаний з розвитком точних наук, насамперед, математики. Нині багато учених називають цей напрям – «новою школою». Серед різних течій цієї школи можна виділити такі напрями, як «дослідження операцій», «економетрія», «загальна теорія систем», «системний аналіз» та ін.

Отже, до здобутків представників школи науки управління, як правило,

відносять: розвиток кількісних методів для допомоги керівникам, які приймають управлінські рішення в складних ситуаціях та поглиблення розуміння складних управлінських проблем завдяки розробці і застосуванню математичних моделей [1].

У теорії державного управління існували, існують та розвиваються донині і інші концепції та школи.

Отже, відмітимо, що для визначення ролі держави щодо упорядкування суспільних відносин у певних сферах та галузях суспільного життя, дослідниками зазначеної проблематики використовуються різні терміни, такі як, наприклад: «управління», «державне управління», «державне втручання», «державне регулювання», «державна економічна політика», «державна регуляторна політика» та ін. Всі вони взаємопов'язані й характеризують відносини держави із суспільством в тих чи інших сферах та галузях суспільного життя. Для сучасного визначення ролі держави у певній сфері суспільного життя вчені використовують і інші подібні терміни – як, наприклад, «державна присутність» [2]. Все це говорить про те, що відмінність у змісті зазначених словосполучень полягає у певних відмінностях змісту форм та методів щодо впливу держави у певній сфері (галузі) суспільного життя.

Використана література:

1. Мах И. И. Административное право: курс лекций / И. И. Мах. – Минск: Амалфея, 2012. – 640 с.
2. Єщенко П. С. Нова парадигма розвитку економіки – настійливе веління нашого часу / П. С. Єщенко, А. Г. Арсеєнко // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 28–47.

*Галунько В. М.,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
історії та теорії національного і міжнародного права
Херсонського державного університету*

КОНЦЕПЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ.

В умовах сьогодення Україна стоїть на шляху реформування всього правового простору, проведення в тому числі і адміністративної реформи направлено в першу чергу на модернізацію тих що існують та впровадження нових інститутів адміністративного права відповідно до європейських стандартів. Передбачається, що саме публічні адміністрації мають забезпечити права громадян та свободи надання якісних адміністративних послуг. Відповідно до Концепції реформування публічної адміністрації в Україні маємо отримати такі результати: 1) ефективну систему органів виконавчої влади; 2) належний та оптимальний розподіл функцій між рівнями публічної адміністрації; 3) раціональні та прозорі процедури формування державної політики із залученням громадськості та інших зацікавлених суб'єктів; 4) ефективний правовий механізм захисту прав та законних інтересів громадян у відносинах з органами публічної адміністрації; 5) фінансово самодостатніх громад, спроможних надавати необхідний обсяг публічних послуг; 6) ефективну, професійно та політично нейтральну публічну службу; 7) мінімізацію умов для корупції; 8) ефективний контроль парламенту, місцевих рад, а також інститутів громадського суспільства за функціонуванням публічної адміністрації [1].

Кожній системі притаманні певні ознаки, але існують і загальні особливості, характерні для всіх систем: цілісність системи, тобто властивості системи принципово не зводяться до суми властивостей елементів, що їх

складають, і з елементів не виводяться властивості цілого; залежність кожного елемента від його місця, функцій і т. д. всередині системи; зумовленість поведінки системи не стільки поведінкою її окремих елементів, скільки властивостями її структури; взаємозалежність системи і середовища – система формує та виявляє свої властивості в процесі взаємодії із середовищем, є при цьому активним компонентом взаємодії; ієрархічність – кожен компонент системи в свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана система в даному випадку є одним із компонентів ширшої системи; множинність описання кожної системи – у зв'язку з принциповою складністю кожної системи її адекватне пізнання потребує побудови багатьох різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи [2]. Що стосується структури публічної адміністрації вчені-адміністративісти до неї відносять: 1) органи виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) об'єднання громадян чи підприємств при здійсненні делегованих державних функцій; 4) посадових осіб будь-яких із зазначених колективних суб'єктів публічної адміністрації [3].

Науковцями неодноразово наголошувалось, що на сьогодні ще в адміністративному праві зберігається радянська традиція вживання терміна «суб'єкт державного управління» для позначення суб'єктів адміністративно-правових відносин, що представляють у них державу або органи місцевого самоврядування [4]. У своєму дослідженні В.Колпаков вказував, що тенденція до нового розуміння ролі права та зв'язків між державою і громадянином, оновлення предмета адміністративного права, запровадження нової ідеології служіння інтересам людини, вважається, що предмет адміністративного права утворюють: відносини публічного управління; відносини, пов'язані з обслуговуванням інтересів приватних осіб, забезпеченням реалізації їх права та свобод («сервісні» відносини); відносини відповідальності публічної адміністрації перед приватними особами; відносини відповідальності приватних осіб за порушення встановленого порядку і правил [5].

Термін «публічна адміністрація» (public administration, administration publique, administración publica) було розроблено у країнах континентальної системи адміністративного права. У словнику термінів і понять з державного управління визначено, що публічна адміністрація – це сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є а) органи виконавчої влади; б) виконавчі органи місцевого самоврядування [6].

В науці адміністративного права існує декілька підходів до визначення поняття публічної адміністрації. Так, у вузькому сенсі під «публічною адміністрацією» розуміються «регіональні органи, місцеві та інші органи публічної влади», «центральні уряди», «публічна служба», «цивільна служба», «державна служба» та «державна адміністрація» [7]. В.Б. Авер'янов під терміном «публічна адміністрація» пропонує розуміти сукупність органів виконавчої влади та органів виконавчого самоврядування, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції [8]. Патерило І. надає характеристику публічної адміністрації як системного утворення, до складу якого входять як органи державної, насамперед виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, так і приватні особи (фізичні та юридичні), задіяні у реалізації лише частини функцій, які покладаються на публічну владу [9]. Коломоець Т. хоча і не надає чіткого визначення поняття «публічна адміністрація», але до числа органів публічної адміністрації відносить органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; Президента України; органи, які беруть участь в адміністративних правовідносинах переважно через свої апарати (наприклад, Апарат та комітети Верховної Ради України); органи які беруть участь в адміністративних правовідносинах (наприклад, Рада національної безпеки та оборони України, Центральна виборча комісія України, Національний банк України) [10].

Отже, виходячи із Законів України: Про центральні органи виконавчої

влади, Про місцеві державні адміністрації та Указ Президента України Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади систему органів виконавчої влади складають: центральні органи виконавчої влади (міністерства, центральні органи виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України); місцеві органи виконавчої влади (місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади загальної компетенції; територіальні органи центрального органу виконавчої влади – місцеві органи виконавчої влади спеціальної компетенції).

Список використаних джерел

1. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні : URL. http://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf
2. Аверинцев С. Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. Москва. Сов. Энциклопедия, 1989. 815 с.
3. В.Галунько, В.Олефір, М.Пихтін. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття): монографія. Херсон : Херсонська міська друкарня. 2010. 376 с.
4. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. Наук. 12.00.07. Харків. 2010. 414 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність. Київ. Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
6. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ. Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
7. Гнидюк Н. Визначення поняття публічної адміністрації в ACQUIS COMMUNAUTAIRE. Законодавство України. Науково-практичний коментар. 2006. № 10. С. 74-77.

8. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії . Право України. 2003. № 5. С. 117-122.

9. Патерило І. В. До розуміння сутності та змісту категорії «публічна адміністрація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 9-1. С. 83–85.

10. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ.Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

УДК 347.73

*Дмитренко Емілія Станіславівна,
д. ю. н., професор, завідувач кафедри
фінансового права ННІ «Юридичний інститут»
КНЕУ імені Вадима Гетьмана*

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Проблематика понятійно-категоріального апарату фінансового права завжди була і залишатиметься актуальною, оскільки нові економічні, соціальні, політичні реалії вимагатимуть змін та осучаснення змісту основних фінансово-правових категорій.

Це, насамперед, стосується нових підходів до визначення сутності фінансової системи України та її складових елементів, до яких, зазвичай (поряд із бюджетною системою, позабюджетними фондами), включають кредит, державне страхування та фінанси підприємств.

Таке розуміння складу фінансової системи України, на наш погляд, не повною мірою відображає її сучасний стан.

Обґрунтуємо наш підхід до цього питання, проаналізувавши усі елементи структури фінансової системи України.

Основою фінансової системи України, безумовно, є бюджетна система, якою охоплюються бюджети усіх рівнів – публічні фонди, за рахунок коштів яких забезпечується фінансування функцій держави та органів місцевого самоврядування, тобто, задоволення їх публічних фінансових інтересів.

Другим (не менш важливим) елементом фінансової системи України є цільові позабюджетні фонди. Кошти зазначених фондів також спрямовані на задоволення публічних фінансових інтересів держави, органів місцевого самоврядування, оскільки забезпечують фінансування окремих їх функцій, зокрема, соціальної (Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України). Саме тому доцільно мову вести не про обов'язкове державне страхування як елемент структури фінансової системи України, а про Пенсійний фонд України та Фонд соціального страхування України як публічні позабюджетні фонди коштів.

Щодо кредиту – як елементу структури фінансової системи України, то замість нього варто вживати фінансово-правову категорію «публічні запозичення». Але публічні запозичення не можна вважати складовим елементом фінансової системи, так як шляхом їх здійснення державою, органами місцевого самоврядування формуються кошти, які не утворюють окремий публічний фонд, а входять до відповідного бюджету. Отже, публічні запозичення є одним із методів формування надходжень до відповідного бюджету.

Потребує перегляду і підхід, за якого до фінансової системи включають фінанси підприємств (доцільно вживати поняття «фінанси юридичних та фізичних осіб»). Безперечно, кошти, які надходять у результаті сплати як юридичними, так і фізичними особами, податків, зборів, інших обов'язкових платежів, є джерелом формування публічних фондів. Тобто, механізм їх сплати є способом формування коштів відповідного публічного фонду коштів.

А тому, з огляду на викладене, вважаємо, що структурно фінансова система України є об'єднанням різних публічних (бюджетних та позабюджетних) фондів коштів.

У зв'язку із зазначеним переосмисленню підлягає і сутність таких базових категорій, як публічні фінанси та публічна фінансова діяльність.

Пропонуємо визначити категорію «публічні фінанси» – як сукупність державних і місцевих (муніципальних) фінансів, які формують державні, місцеві (муніципальні) та інші публічні фонди, кошти яких спрямовуються на задоволення публічних фінансових інтересів держави, органів місцевого самоврядування [1, с. 20].

Із викладеного вище є очевидним, що значно ширше також слід трактувати зміст такої категорії, як «публічна фінансова діяльність, яку вживати замість усталеної «фінансова діяльність держави і органів місцевого самоврядування». Вважаємо, що її змістом є не лише формування публічних фондів коштів та розподіл і використання їх коштів, а також і публічний фінансовий контроль за зазначеними процесами [2, с. 73].

Принципово важливим напрямом зазначеної проблематики є переосмислення сутності та призначення такого фінансово-правового інституту, як публічний фінансовий контроль. Його особлива природа полягає у спрямуванні на попередження, виявлення і припинення правопорушень у сфері публічної фінансової діяльності, насамперед, з метою захисту публічних фінансових інтересів. Враховуючи це, публічний фінансовий контроль, на нашу думку, слід визначити – як діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на контроль за забезпеченням законності, фінансової дисципліни у сфері публічної фінансової діяльності з метою захисту публічних фінансових інтересів.

Сформульовані у статті положення можуть слугувати подальшим дослідженням питань фінансово-правової термінології.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Е.С. Понятійно-категоріальний апарат фінансового права: проблеми визначення. Право та державне управління. 2015. № 2(19). С. 19-22.
2. Дмитренко Е. С. Проблеми застосування термінології у фінансовому праві. Вороновські читання «Фінансове право: сучасний стан та перспективи»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 5 жовтня 2016 року: тези доповіді. Київ, 2016. С. 72-74.

УДК: 34.096

Піддубний Олексій Юрійович,
д. ю. н., доцент, завідувач кафедри
цивільного та господарського права
НУБіП України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЮРИДИЧНУ ПРАКТИКУ

Очевидним фактом стає те, що всі процеси, які можуть бути алгоритмізовані і «оцифровані» рано чи пізно будуть алгоритмізовані, і будуть вирішуватись за допомогою математичних формул і застосування самонавчальних нейронних мереж.

Прикладом цьому є заява президента Сбербанку Германа Грефа в Балтійському університеті ім. Канта про те, що 450 юристів даної установи було скорочено через запровадження нейронної мережі, що готує позовні заяви до суду [1].

І дійсно, в банківській сфері складання позовної заяви з приводу неповернення кредиту зводиться до підрахунку дати отримання кредиту, обсягу фактично повернутих коштів і різниці між обсягом кредиту та сумою

повернути коштів а також в автоматичному режимі нарахованих штрафних санкцій. Вже десятиліттями юристи при підрахунку штрафних санкцій використовують табличні редактори, проте наступним кроком буде повна автоматизація цього процесу. І фактично, вона не складніше за рівнем реалізації, аніж система білінгу мобільного оператора, в результаті якої акуратно роздруковані рахунки з емульованим підписом і печаткою розсилаються абонентам.

Наступним і логічним кроком розвитку таких процедур стане електронне судочинство, спочатку по окремим категоріям справ, підготовка до яких здійснена в автоматичному режимі, а потім ця процедура пошириться і на судочинство в цілому, питання тільки в складності алгоритмізації задач, зокрема кредит або стягнення шкоди, завданої ДТП простіше алгоритмізується, аніж судовий розгляд справи про розлучення чи невиконання окремих договірних зобов'язань.

Другим прикладом стрімкої інформатизації є поява юридичних стартапів, що програмують інтернет-ботів на надання юридичних послуг [2]. Піонером даного руху є американський підприємець російського походження Артем Голдман, який надихнувшись складністю візових процедур і взаємодії з юристами в США вирішив значно спростити цю процедуру, створивши чат-бота, що займається збиранням і підготовкою документів апліканта. Тоді як переписка по електронній пошті, уточнення багатьох подробиць у імміграційного юриста, який часто є не надто кмітливим і дуже дорогим віднімає інколи місяці і безліч робочого часу, спілкування з візовим ботом займає дві години в режимі онлайн, після чого повний пакет документів направляється у відповідне відомство. Дана процедура дозволяє взагалі уникнути зустрічі з юристом і може поступово виключити юристів окремих спеціалізацій як клас.

Третім прикладом можливо назвати відомі торгівельні платформи Амазон та Аліекспрес, процедура вирішення суперечок на яких відбувається в

режимі онлайн і за правовими засадами може бути прирівняна до третейської процедури вирішення спорів. Всі об'єктивні ознаки такої процедури, такі як попередня згода на такий розгляд шляхом приєднання до договору про користування торгівельною платформою, і наступна згода на обов'язковість прийнятих рішень і відмову від оскарження в інших судових інстанціях, що роблять процедуру повним аналогом третейського суду присутні в даних правовідносинах.

В якості ще одного факту, що перевертає наше традиційне уявлення про людський фактор і неупередженість при прийнятті рішень можна навести відомості, що їх зазначає лауреат Нобелівської премії Деніел Канеман, стосовно психологічного дослідження американських суддів, які суто статистично до обіду приймали менше рішень на користь умовно-дострокового звільнення засуджених за хорошу поведінку а після обіду зі зміною настрою ситуація значним чином змінювалась на користь засуджених.

Різні опитування громадської думки щодо бажання осіб, щоб їх справи розглядав електронний суд, свідчать про більшу довіру людей до електронних засобів юриспруденції, або ж про катастрофічне становище існуючих юрисдикційних інститутів, а отже розуміння, що «гірше вже не буде», проте швидше – однозначно, що також є певною тенденцією. Інститут автоматичного розподілу справ є вже першим кроком до запровадження електронного судочинства.

Окремої уваги заслуговують експерименти, що проводяться в КНР з підрахунком усієї діяльності особи і виставленням їй умовних «балів» від яких залежать пільги на різні соціальні послуги. Звичайно це мало відповідає абстрактним конституційним принципам, але з практичної точки зору є ефективним важелем впливу на соціальну поведінку особи.

В даних умовах варто вести мову про нову юриспруденцію що вже ближче знаходиться до математичних наук, а відповідним чином потрібно перебудовувати і систему юридичної освіти, і компетенції її представників.

Зрозуміло одне: не можна з старими лекалами підходити до нових правових феноменів, які вже існують і розвиваються за власними правилами.

Список використаної літератури

1. <https://www.rbc.ru/business/23/07/2017/5974b7a69a79477896b6708d>
2. <http://www.forbes.ru/tehnologii/352811-efir-i-bot-dlya-migrantov-dvoe-rossiyan-popali-v-reyting-forbes-samyh>

УДК

***Світличний Олександр Петрович**
д.ю.н., доцент, професор кафедри
цивільного та господарського права
НУБіП України*

СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК УЧАСНИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Сучасне адміністративне право регулює широке коло суспільних відносин, нерозривно пов'язане із інститутами публічної влади та публічного управління. Норми адміністративного права наділяють правосуб'єктністю широке коло суб'єктів адміністративно-правових відносин, правове становище яких у сфері публічного управління визначається характером і обсягом повноважень. Така діяльність обумовлює наявність значної кількості суб'єктів публічного управління, які наділені різними юридичними властивостями і повноваженнями, таким суб'єктом є так звана публічна адміністрація.

Водночас нинішній розвиток суспільства дає підстави стверджувати, що процеси, які нині відбуваються в Україні, впливають не лише на управлінські відносини, а й на всі елементи механізму державної влади [1, с.153].

Адміністративно-правові відносини формуються, як правило, в особливій сфері суспільного життя – публічному адмініструванні, у зв'язку зі здійсненням суб'єктами публічної адміністрації публічних функцій. Публічне адміністрування – це діяльність суб'єкта публічної адміністрації, спрямована на виконання владних повноважень публічного змісту, що відбувається шляхом використання засобів управління, надання адміністративних послуг, участі у відносинах відповідальності суб'єктів публічної адміністрації, застосування заходів впливу за порушення правил, встановлених публічною адміністрацією [2, с. 102–103].

Аналіз вітчизняної спеціальної літератури показує, що на сьогодні найбільш вживаною категорією в науці адміністративного права є так звана категорія «публічна адміністрація», яка представлена численними суб'єктами адміністративно-правових відносин, які характеризуються колом характерних ознак. До них науковці відносять:

«По-перше, з-поміж умов, за яких суб'єкт адміністративного права може стати суб'єктом адміністративно-правових відносин, виділимо: наявність адміністративно-правових норм, що передбачають права та обов'язки суб'єкта; наявність підстав для виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин, а також елементів адміністративної правосуб'єктності.

По-друге, права, обов'язки та відповідальність діють одночасно і доповнюють одне одного. Неможлива ситуація, за якої особа, володіючи певними правами, не матиме обов'язку щодо виконання суміжних (взаємозамінних) прав. Наявність обов'язку обумовлена невідворотністю відповідальності за порушення імперативних приписів.

По-третє, адміністративна правосуб'єктність вимірюється часом, характером та обсягом залежно від учасників, сфери (ролі) участі в конкретному інституті публічного права.

По-четверте, адміністративні правовідносини здійснюються у різних сферах державного управління, що мають свою специфікацію» [3, с.100].

Характерною ознакою суб'єкта публічної адміністрації як учасника адміністративно-правових відносин є:

- обов'язкова участь у цих відносинах суб'єкта, який наділений публічно-владними повноваженнями;
- підпорядкованість одного суб'єкта публічно-владних повноважень, іншому – суб'єкту публічно-владних повноважень;
- домінування в адміністративно-правових відносинах публічного інтересу.
- адміністративна правосуб'єктність, яка виступає як галузева категорія.

Крім органів виконавчої влади публічне управління може здійснюватися широким колом уповноважених *суб'єктів публічної адміністрації, які наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями.* Поряд із органами виконавчої влади в публічному управлінні, задіяні й інші суб'єкти, які організаційно не входять до системи органів виконавчої влади, а також окремі фізичні особи, так і юридичні особи публічного та приватного права.

З точки зору правової характеристики, в залежності від рівня повноважень *суб'єктів публічної адміністрації,* їх діяльність може розрізнятися на такі основні функції: виконавча, організаційна, регулятивна, експертна, оціночна, профілактична, адміністративно-правова, захисна, охоронна тощо. Саме в функціях знаходить безпосередній вираз владно-організуюча сутність публічного управління, що має на меті задоволення публічного інтересу.

Незважаючи на те, що термін «публічна адміністрація» нині часто вживається науковцями на шпальтах спеціальної літератури, вказаний термін на законодавчому рівні не є офіційно визначеним. Як приклад, в пункті 7 частини першої ст. 4 КАС України під терміном «суб'єкт владних

повноважень» розуміється орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг [4].

Слід нагадати, що делеговані повноваження управлінського характеру можуть вчиняти органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Делегування повноважень у сфері діяльності вказаних органів, має ґрунтуватися на засадах законності, доцільності, добровільності та підконтрольності суб'єктів реалізації делегованих повноважень. Зокрема, в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» делеговані повноваження визначаються як повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад [5].

Поряд з цим, на сьогодні у багатьох випадках діяльність суб'єктів публічної адміністрації визиває багато нарікань з боку громадян.

У цьому контексті варто зробити наголос, що характер демократичних процесів, які відбувалися в країнах Європи не міг не позначитися на діяльності органів державної влади. Між реформами системи державного управління та процесами, які відбуваються в нашій країні та країнах права Європейського Союзу є багато спільного. Однак, на відміну від України, основні структурні реформи органів державної влади (публічної адміністрації), особливо це стосується країн центральної та східної Європи, здійснювались внаслідок внутрішніх проблем та були продиктовані загальними вимогами демократизації та ринкової економіки. У подальшому це вагомий чинник відігравав істотну роль у визначенні напрямків реформування органів державної влади. На жаль ми не можемо в повній мірі це віднести щодо нашої держави, де й на сьогодні чинна публічна адміністрація не в повній мірі

відповідає стратегічному курсу держави до європейських стандартів належного врядування (верховенство права, справедливість, підзвітність, свобода інформації, участь громадян в прийнятті рішень), що є однією із умов інтеграції країни у міжнародне співтовариство [6, с. 210].

Отже, сучасне публічне управління здійснюється у різноманітних формах широким колом уповноважених суб'єктів адміністративно-правових відносин, одним із обов'язкових учасників яких є суб'єкти публічної адміністрації, яких норми адміністративного права наділять правами та обов'язками у сфері публічного управління. Які у першу чергу повинні служити для громадян і суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Світличний О. П. Щодо вдосконалення діяльності виконавчих органів у галузі земельних відносин/ О. П. Світличний // Підприємництво, господарство і право. 2009. – №9. – С.153 –155.
2. Колпаков В.К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види / В.К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. – 2013. – № 1. – С. 102–104. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www. lsej. org. ua/ 1_ 2013/ ukr/Kolpakov.pdf](http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf)
3. Зубрицька О. Адміністративна правоздатність як елемент правосуб'єктності індивідуальних суб'єктів адміністративного права/О. Зубрицька//Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 3 (41). – С. 99–104.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №№ 35–36, 37. – Ст. 446.
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1998 року// Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

6. Світличний О. П. Суб'єкти публічної адміністрації: сучасний вимір/ О. П. Світличний // Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія / За заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 205–217.

УДК 34: 342

Гавловська А.О.

*к. ю. н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

СИСТЕМА НОРМ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ У ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ

Нормативна складова правового механізму у формування та реалізації державних молодіжних програм включає в себе відповідну систему норм права. За загальноприйнятим розумінням, норма права – це «загальнообов'язкове правило поведінки, сформоване в суспільстві відповідно до визнаної в ньому справедливої міри свободи і рівності та формально визначене (встановлене чи санкціоноване) і забезпечене державою з метою регулювання, охорони та захисту суспільних відносин» [1, с. 309].

Користуючись «класичною» для вітчизняної теорії права класифікацією норм права, визначимо види норм як елементи правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм і наведемо їх приклади.

За функціями права норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм, поділяються на *регулятивні* (наприклад, п. 4

Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики» від 29.03.2001 № 221/2001 [2]); *охоронні* (наприклад, положення Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження плану заходів щодо вдосконалення роботи з охорони здоров'я молоді» від 21.09.2006 № 636 [3]); *захисні* (наприклад, окремі положення програми «Молодіжне право» (Полтавська обл.) [4]).

За методом правового регулювання норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм, поділяються на *імперативні* (наприклад, підпункт 3 Указу Президент України «Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом» від 08.11.2007 № 1077/2007 [5]); *диспозитивні* (наприклад, норма права, яка визначає «оптимальний варіант розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів» Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки» від 30.09.2015 № 1018-р [6]).

За характером психологічного впливу на особистість норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм, поділяються на *заохочувальні* (наприклад, окремі положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» від 29 травня 2001 року №584 [7]); *рекомендаційні* (наприклад, положення Рекомендацій Міжнародної організації праці щодо спеціальних програм забезпечення зайнятості та підготовки молоді в цілях розвитку від 23.06.1970 № 136 [8]).

Правові норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм *за суб'єктами нормотворчості*, поділяються на *норми органів представницької влади* (наприклад, правові норми, закріплені в Законі України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» від 25.12.2008 №800-VI [9]);

норми глави держави (наприклад, Указ Президента України «Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом» від 08.11.2007 №1077 [10]); *норми органів виконавчої влади* (наприклад, правові норми, закріплені в Наказі Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про утворення Міжвідомчої комісії з вирішення проблемних питань виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки» від 06.12.2011 № 329 [11]); *норми органів місцевого самоврядування* (наприклад, правові норми, закріплені в Положенні «Про Департамент соціального захисту населення Херсонської обласної державної адміністрації (до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 28.01.2013 № 38) [12]); *норми підприємств, установ* (наприклад, правові норми, закріплені в Положенні про студентське самоврядування Херсонського державного університету [13]) та ін.

Правові норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм за дією в просторі поділяються на *загальні* (наприклад, правові норми, закріплені в Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року» 31.05.2012 № 325-р. [14]); *обмежено загальні* (наприклад, положення Програми ООН Україна «Молодіжний працівник» [15]); *локальні* (наприклад, правові норми, закріплені в Рішенні Херсонської міської ради VI скликання «Про виконання у 2012 році Міської програми «Молодь Херсона» на 2010/2014 роки» № 1098 від 30.08.2013 р. [16]).

Правові норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм за дією в часі поділяються на *постійні* (наприклад, правові норми, закріплені в Указі Президента України «Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом» від 08.11.2007 № 1077/2007 [17]) ; *тимчасові* (наприклад, правові норми, закріплені в Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про

схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки» від 30.09.2015 № 1018-р [18]).

Правові норми, що регулюють формування та реалізацію державних молодіжних програм *за дією за колом осіб* поділяються на *загальні* (наприклад, положення Конституції України щодо правового статусу молоді [19]); *спеціальні* (наприклад, положення Наказу МОН України «Про затвердження Тимчасового порядку переведення на навчання студентів, аспірантів і докторантів з вищих навчальних закладів та наукових установ, розташованих на тимчасово окупованій території України» від 07.05.2014 № 556 [20]).

За субординацією в правовому регулюванні норми, що регулюють формування та реалізації державних молодіжних програм, поділяються на *матеріальні норми права* (наприклад, правові норми, закріплені в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки» від 28.01.2009 № 41 [21]); *процесуальні норми* (слід зауважити, що спеціальних норм і нормативно-правових актів, які регулюють процес вирішення конфліктів, що виникають при формуванні та реалізації державних молодіжних програм, не виділено. Вирішення таких суперечок здійснюється на основі норм цивільно-процесуального, адміністративно-процесуального, в окремих випадках – кримінально-процесуального та господарського процесуального права); *процедурні норми матеріального права* (наприклад, положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотніми молодими громадянами на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» від 29.05.2001 №584 [22]).

Залежно від функцій правові норми у формуванні та реалізації державних молодіжних програм поділяються на *основні правові норми* (наприклад, положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та самотніми молодими громадянами на

будівництво (реконструкцію) і придбання житла» від 04.06.2003 №853 [23]); *допоміжні (спеціалізовані, нетипові) норми права*. До спеціалізованих (нетипових) норм права у сфері формування та реалізації державних молодіжних програм належать: *норми-начала* (наприклад, у розділі 2 Конституції України визначено низку конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні, зокрема й молоді [19]); *норми-принципи* (наприклад, пункт 4 Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року №2859-XII містить перелік головних принципів молодіжної політики [24]); *норми-цїлі* (наприклад, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки» від 30.09.2015 № 1018-р містить норму про те, що метою Програми є «створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості» [25]); *декларативні норми* (наприклад, положення преамбули міської комплексної програми «Молодь» на 2012-2016 роки у м. Каховці [26]); *норми-дефініції* (наприклад, ст.1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» містить таке визначення: «соціальне становлення молоді – процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи» [27]).

Теорія та практика правової науки виділяє три елементи правової норми: *гіпотезу* (містить умови та обставини, за настанням чи ненастанням яких суб'єкти мають здійснювати свої права й обов'язки), *диспозицію* (містить права й обов'язки, які суб'єкти відносин можуть набути за наявності умов, передбачених гіпотезою норми) і *санкцію* (передбачає юридичні наслідки для суб'єкта за виконання чи невиконання правила поведінки, передбаченого диспозицією норми) [28, с. 46; 29, с. 123]. Залежно від виду норми права її складові формують парні структурні елементи норми права. Так, норма

позитивного права має структуру «гіпотеза-диспозиція», а правоохоронна норма – структуру «диспозиція-санкція».

Отже, вивчення відповідних норм правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм дає змогу визначити таку тезу: більшість норм правового механізму формування та реалізації державних молодіжних програм мають структуру «гіпотеза-диспозиція», а тому є нормами позитивного права (регулятивними нормами права).

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О.Ф. Скакун. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
2. Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики : Указ Президента України від 29.03.2001 № 221/2001 / Офіційний вісник України. – 2001. – № 14. – Ст. 592.
3. Про затвердження плану заходів щодо вдосконалення роботи з охорони здоров'я молоді: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21.09.2006 № 636 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mozdocs.kiev.ua/> – Назва з титул. екрану.
4. Програма «Молодіжне право» (Полтавська обл.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fri.net.ua/> – Назва з титул. екрану.
5. Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом : Указ Президент України від 08.11.2007 № 1077/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 1018-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

7. Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла: Міністрів України Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.2001 №584 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

8. Рекомендації Міжнародної організації праці щодо спеціальних програм забезпечення зайнятості та підготовки молоді в цілях розвитку від 23.06.1970 № 136 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

9. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва: Закон України від 25.12.2008 №800-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – №19. – Ст. 257.

10. Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом : Указ Президента України від 08.11.2007 №1077 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

11. Про утворення Міжвідомчої комісії з вирішення проблемних питань виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 06.12.2011 № 329 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.molod-kredit.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

12. Про Департамент соціального захисту населення Херсонської обласної державної адміністрації: Положення до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 28.01.2013 № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khoda.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

13. Положення про студентське самоврядування Херсонського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kspu.edu/> – Назва з титул. екрану.

14. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.05.2012 № 325-р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 42. – Ст. 1628.

15. Програма «Молодіжний працівник» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

16. Про виконання у 2012 році Міської програми «Молодь Херсона» на 2010/2014 роки: Рішення Херсонської міської ради VI скликання від 30.08.2013. № 1098 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.ks.ua/> – Назва з титул. екрану.

17. Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом : Указ Президент України від 08.11.2007 № 1077/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

18. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 1018-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

19. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

20. Про затвердження Тимчасового порядку переведення на навчання студентів, аспірантів і докторантів з вищих навчальних закладів та наукових установ, розташованих на тимчасово окупованій території України: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 07.05.2014 № 556 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

21. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 № 41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/> – Назва з екрану.

22. Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та саодиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла: Міністрів України Постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.2001 №584 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

23. Про затвердження Порядку часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та саодиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2003 №853 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

24. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація від 15 грудня 1992 року №2859-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – №16. – Ст. 166.

25. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 1018-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

26. Про міську комплексну програму «Молодь» на 2012-2016 роки: Рішення сесії міської ради м. Каховки від 22.12.2011 № 349/21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kakhovka-rada.gov.ua/> – Назва з титул. екрану.

27. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – №16. – Ст. 167.

28. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : навч. посібник для юрид. фак. вузів. / В.О. Котюк. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.

29. Кириченко В. М. Теорія держави і права: модульний курс / В.М. Кириченко, О.М. Куракін. – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2010. – 264 с.

*Городецька І.А.,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

**ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ,
ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ В УРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ**

Проблематика державного контролю та нагляду у сферах природокористування й охорони навколишнього природного середовища була предметом досліджень таких вітчизняних учених-правознавців, як Г.І. Балюк [1, с. 231-261], І.В. Гиренко [2], О.В. Головкін [3], М.В. Краснова [1; 4], В.І. Курило [5-7], С.І. Марченко [4, с. 454-473], О.Ю. Піддубний [8], О.П. Світличний [7], Ю.С. Шемшученко [1], М.В. Шульга [1] та ін.

Разом із тим, попри значний інтерес науковців до даної проблеми, слід констатувати, що в сучасній юридичній науці наявні неоднозначні підходи до розуміння об'єкта контролю в означених вище сферах, у тому числі й у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Під об'єктом контролю в державному управлінні, О.Ф. Андрійко розуміє діяльність органів виконавчої влади із забезпечення: а) реалізації єдиної державної політики в різних сферах, прав і свобод громадян; б) надання державних (управлінських) послуг органами виконавчої влади, їх посадовими особами; в) відповідності фактичної діяльності цих органів визначеному законом обсягу їх повноважень; г) дотримання в їх діяльності вимог норм законодавства, конкретних управлінських рішень – наказів, інструкцій тощо [9, с. 108-109].

На думку В.М. Гаращука, об'єктом контролю у сфері державного

управління виступають відповідні підконтрольні структури, юридичні й фізичні особи [10, с. 127].

Зазначимо, що у наукових джерелах наголошується на існуванні проблеми коректного виокремлення та деталізації об'єктів державного контролю у галузі охорони довкілля [3, с. 31]. Свідченням цього є наявність у сучасній правовій науці різних позицій стосовно розуміння об'єктів контролю у сфері природокористування й охорони навколишнього природного середовища.

Так, об'єктом державного (публічного) контролю у сфері ведення лісового господарства, на думку науковців, є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи та громадяни, які діють відповідно до норм Конституції України й інших нормативно-правових актів України, виконуючи свої публічні обов'язки, реалізуючи свої права, свободи, інтереси [11, с. 135], у сфері використання й охорони земель – стандарти, інструкції, норми, правила, які містяться у нормативно-правових актах відповідного законодавства [7, с. 50].

М.В. Краснова вважає, що об'єктами контролю в галузі природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки є «... фізичні та юридичні особи, які набули повноважень щодо здійснення певних видів діяльності у цій галузі...» [4, с. 34]. Така позиція, на наш погляд, є дещо спірною, адже у даному випадку більш коректним вбачається вести мову про підконтрольні суб'єкти, а не об'єкти контролю.

На думку інших учених об'єктами такого контролю є: закони, нормативні та розпорядчі акти органів державної влади і місцевого самоврядування, розпорядчі акти природокористувачів та інших суб'єктів господарчої діяльності у частині їх відповідності вимогам законодавства, правил, стандартів, норм і нормативів у галузі природоохорони; стан довкілля та його компонентів, у тому числі тваринного світу; дозвільні та інші

документи (ліцензії, договори, дозволи, висновки державної екологічної експертизи тощо); додержання екологічного законодавства, екологічних норм, правил і нормативів; природокористувачі (фізичні та юридичні особи), які є користувачами природних ресурсів у частині додержання ними вимог законодавства в галузі охорони довкілля; розробка планів, проектної та іншої документації, будівництво та введення в експлуатацію господарських об'єктів; виконання планів та заходів з охорони природи і раціонального природокористування у процесі експлуатації підприємств тощо [12, с. 20-21; 13, с. 42-43].

Аналізуючи точки зору науковців із даного питання, О.В. Головкін наголошує, що до відповідних об'єктів «...не можна відносити ані самі правові та розпорядчі акти, ані підконтрольних суб'єктів природоохоронних відносин, ані стан довкілля чи його окремих компонентів». Ми підтримуємо позицію вченого, згідно з якою, всі елементи та види (форми) господарської та іншої діяльності, під час якої відбуваються заходи з охорони довкілля чи його окремих компонентів, є об'єктами контрольних правовідносин у галузі охорони довкілля [3, с. 32].

Об'єктом контролю у сфері охорони, використання і відтворення тваринного світу, на думку С.І. Марченко, є об'єкти тваринного світу, які є природними ресурсами загальнодержавного значення а також діяльність відповідних суб'єктів природокористування [4, с. 458].

Відтак, ознайомлення з позиціями окремих авторів уможливило такі висновки:

1) у науковій літературі немає єдиного підходу до розуміння об'єкта контролю (державного контролю), у тому числі в сфері природокористування й охорони навколишнього природного середовища, а брак взаємоузгодженого тлумачення останнього зумовлений, насамперед, неоднозначними підходами до інтерпретації категорій «об'єкт», «об'єкт правовідносин», та їх співвідношення з іншими взаємопов'язаними категоріями;

2) оскільки тваринний світ є саморегулятивною та самовідновлювальною системою, яка потребує захисту насамперед від господарської та іншої діяльності людини, вважаємо, що об'єктом контролю у досліджуваній галузі є діяльність підконтрольних суб'єктів (юридичних та фізичних осіб) щодо охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу та середовищ їх існування.

Список використаних джерел:

1. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.І. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко [та ін.]; за ред. Г.І. Балюк. К.: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
2. Гиренко І.В. Правова охорона рослинного світу України: сучасна парадигма: моногр. К.: НУБіП України, 2015. 433 с.
3. Головкін О. Система державного екологічного контролю як складова єдиної системи державного контролю. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 2. С. 30–34.
4. Правові форми екологічного контролю: навч. посіб. / М.В. Краснова, Е.В. Позняк, Т.П. Коваленко та ін.; за ред. М.В. Красної. К.: Алерта, 2012. 760 с.
5. Курило В.І., Світличний О.П. Державний контроль у сфері земельних ресурсів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 165. С. 150–155. (Серія: Право; ч. 1).
6. Курило В.І., Арутюнян Д.А. Сутність і зміст поняття «державний контроль у сфері ведення лісового господарства України»: адміністративно-правовий аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 1. С. 84–91.
7. Курило В.І., Світличний О.П. До питання діяльності органів публічної влади у сфері контролю за використанням та охороною земельних ресурсів.

Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2013. № 1-2. С. 47–52.

8. Піддубний О.Ю. Державний контроль та нагляд за безпечністю і якістю ветеринарних препаратів, субстанцій та засобів ветеринарної медицини. *Ветеринарне право України: підручник* / ред. В.М. Єрмоленка. К.: НУБіП України, 2015. Розд. 6, § 3. С. 117–121.

9. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 1999. 390 с.

10. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. Х., 2003. 413 с.

11. Арутюнян Д.А. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності у лісовому господарстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2017. 211 с.

12. Алпатов А.А. Природопользование и охрана окружающей среды: создание системы государственного контроля и надзора. М.: Экономика и жизнь, 2007. 128 с.

13. Голиченков А.К. Экологический контроль: теория, практика правового регулирования. М.: Изд-во МГУ, 1992. 432 с.

УДК 342.9:630*43

*Гулак Олена Василівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

ДО ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ «ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ» В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ

Поняття «пожежної безпеки в лісах» тісно пов'язане з іншим «безпековим» категоріальним апаратом, зокрема, такими термінами як: «безпека», «національна безпека» «пожежна безпека», «екологічна безпека» тощо. Втім, зважаючи на те, що основне питання нашого дослідження перебуває у площині визначення адміністративно-правового змісту поняття пожежної безпеки в лісах, вважаємо за доцільне розглянути поняття та наукові підходи не лише щодо вищезазначених категорій, але, й основне – акцентувати увагу саме на адміністративно-правовому змісті досліджуваного поняття.

Нами запропоновано розглядати пожежну безпеку в лісах як складну комплексну міжгалузеву категорію, ефективність забезпечення якої залежить від взаємодії уповноважених на те профільних публічних інституцій, та яка, у свою чергу, є частиною більш комплексних та узагальнених «безпекових» складових. Зокрема, при виявленні та формуванні ефективного адміністративно-правового інструментарію щодо забезпечення пожежної безпеки в лісах, ми вбачаємо доцільним розглядати досліджувану нами категорію у розрізі ланцюга категоріального апарату: від комплексного, узагальнюючого, масштабного – до вузького, конкретизованішого, галузевого, а саме: національна безпека – пожежна безпека, як її невід'ємна складова, - пожежна безпека в екосистемах – пожежна безпека в лісах.

Разом з тим, маємо зауважити, що, пожежна безпека в лісах України являє собою таку наукову категорію, що, зважаючи на охоплюваний зазначеним терміном складний комплекс взаємовідносин людини з навколишнім природним середовищем, є об'єктом дослідження природничих, соціальних, юридичних, технічних та інших наук у цілому та різних галузей права зокрема.

А відтак, і адміністративно-правове регулювання відносин у сфері забезпечення пожежної безпеки в лісах є комплексною проблематикою, що може бути ефективною виключно у разі комплексного застосування заходів технологічного, екологічного, економічного та правового характеру у цілому.

Пожежна безпека в лісах України – важлива безпекова складова, що частково підтверджує і той факт, що служба, яка забезпечує пожежну безпеку, структурно наразі, після тривалих структурно-організаційних перетрубацій, перебуває у підпорядкуванні міністерства внутрішніх справ, основна функція якого полягає саме у забезпеченні внутрішньої безпеки нашої держави.

Вважаємо правове регулювання відносин у сфері забезпечення пожежної безпеки в лісах як складову окремого інституту особливої частини адміністративного права, розглядаючи його у межах ієрархічної композиції, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її рівнів: від ширшого до вузького: національної безпеки – екологічної безпеки – техногенної безпеки – пожежної безпеки - пожежної безпеки в лісах, не виокремлюючи окрему галузь права – право цивільного захисту. Основною складовою у розрізі досліджуваного явища вважаємо пожежну безпеку як невід’ємну компоненту національної у широкому розумінні.

Таке наше розуміння ґрунтується на наступних тезах.

1. Паспорт спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, зокрема, у частині адміністративного права і процесу, полягає у тому, що це є галузь юридичної науки, яка досліджує суспільні відносини, що формуються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного та самоврядного управління у сферах економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного розвитку [1]. Тобто, зважаючи на предмет нашого дослідження, забезпечення пожежної безпеки в лісах відноситься до безпосередньої функції, що виконується органами виконавчої

влади і органами місцевого самоврядування в межах реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі публічного та самоврядного управління у сферах економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного розвитку відповідно;

2. Об'єктом адміністративного права є суспільні відносини у сфері публічного управління у цілому, тож забезпечення пожежної безпеки в лісах, не зважаючи на те, що носить комплексний міжгалузевий характер, а, відповідно, правовідносини у сфері забезпечення пожежної безпеки мають комплексний правовий характер (оскільки засади таких містяться в різних галузях права) також є частиною таких відносин;

3. Особлива частина адміністративного права включає норми, які визначають засади адміністративно-правового регулювання в окремих галузях та сферах суспільної життєдіяльності (економіці, сільському господарстві, транспорті, господарській діяльності, адміністративно-політичній діяльності), міжгалузевому адмініструванні тощо та відображає специфіку адміністративно-правового регулювання в окремих сферах суспільного життя [2], а відтак і норми щодо адміністрування забезпечення пожежної безпеки в лісах, зважаючи, зокрема, і на міжгалузевий характер застосування методів та засобів у досліджуваній сфері;

4. Правове регулювання забезпечення національної безпеки (частиною якої, на нашу думку, у широкому значенні, є пожежна безпека в лісах) досліджується наразі у межах особливої частини адміністративного права. Зокрема, в академічних підручниках зазначається: Національна безпека як об'єкт публічного адміністрування [3]; Національна безпека є складним багатоаспектним поняттям і включає такі види безпеки: політичну, економічну, військову, державну, інформаційну, науково-технологічну, економічну, епідемічну, фінансову, пожежну, продовольчу, безпеку культурного розвитку нації [4].

5. Термін «забезпечення» передбачає під собою використання насамперед імперативних методів управління та регулювання, властивих передусім адміністративному праву та притаманним такому більше ніж іншим галузям права.

Список використаних джерел

1. Паспорт спеціальності 12.00.07 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lp.edu.ua/pasport-specialnosti-120007>
2. Система адміністративного права : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1823020155831/pravo/sistema_administrativnogo_prava
3. Національна безпека як об'єкт публічного адміністрування : Курс адміністративного права України : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1631100548284/pravo/natsionalna_bezpeka_obyekt_public_hnogo_administruvannya
4. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. — 584 с.

УДК 342.9:328.185

***Гулак Олена Василівна,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України
Павленко Валерія Ігорівна,
магістр I року навчання
юридичного факультету НУБіП України*

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»: АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Для досягнення успіхів у подоланні корупції необхідна практична імплементація положень нового антикорупційного законодавства, яка має передбачити здійснення комплексу організаційно-правових та інших заходів щодо подальшого вдосконалення існуючої системи запобігання корупції [1].

14 жовтня 2014 року був прийнятий безпрецедентний для нашої держави пакет антикорупційних законів, щоправда, норми яких, протягом часу існування таких, все ж, парламентарі намагались викривити, внесенням відповідних змін. Базовим серед цілої низки зазначених нормативно-правових актів є Закон України «Про запобігання корупції», що набув чинності 24 квітня 2015 року. Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [2].

Цим Законом визначені такі юридичні терміни, як «антикорупційна експертиза», «корупція», «неправомірна вигода», «подарунок» та ін. А також визначений статус Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - НАЗК), яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Окрім іншого, визначені шляхи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування, вимоги їхньої поведінки під час виконання своїх службових обов'язків. Особлива увага Національного агентства приділяється фінансовому контролю таких осіб [3].

Втім, не зважаючи на дійсно прогресивний характер нового закону, що вперше передбачив існування окремого центрального органу виконавчої влади з питань формування та реалізації антикорупційної політики, як того вимагають міжнародні норми, нині діяльність НАЗК характеризується незалежними експертами як переважно негативна, що пов'язане як з суттєвими управлінськими, так і нормативними недоліками.

Зокрема, одним з прикладів недосконалості, а відтак і проблем у практичному застосування Закону України «Про запобігання корупції» є норми, передбачені статтею 25 стосовно регламентації обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. На сьогодні, профільний департамент НАЗК, який займається проблематикою конфліктів інтересів та уповноважений на складання адміністративних протоколів за порушення норм, передбачених зокрема і цією статтею, на практиці стикається з недосконалістю нормативного регламентування з цього питання, пов'язаного, зокрема, і з наступним.

На сьогоднішній день питання суміщення та сумісництва в діяльності працівників державних підприємств, установ, організацій відповідно до статті 21 КЗпП врегульовані постановою Кабінету Міністрів України «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» від 03.04.1993 р. № 245 та Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій, затвердженим наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 р. № 43.

Проте, зазначені акти не поширюються на державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та інших суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», які відповідно

до пункту 1 частини першої статті 25 цього Закону можуть суміщати свою діяльність із викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту.

Таким чином, на сьогодні де-юре не визначено умови такого сумісництва для осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а саме порядок прийняття рішення керівництвом щодо дозволу такого сумісництва, кількість годин в тиждень/ рік, яка дозволена для сумісництва, поняття «позаробочий час» тощо. [4, с.40].

Також ані Закон України «Про запобігання корупції», ані Кодекс України про адміністративні правопорушення не визначає, що є датою виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного із корупцією.

Існують різні точки зору – одна, що це дата надходження першої інформації про вчинення правопорушення, інша (фігурує в рішеннях суду) – що це дата складення протоколу.

Відтак, наразі перед науковою спільнотою, практичними працівниками та свідомою громадськістю гостро постала потреба у внесенні змін до базового антикорупційного закону та розробки низки нормативно-правових актів підзаконного характеру, необхідність яких передбачена або ж самим Законом України «Про запобігання корупції», або практичною доцільністю задля мінімізації юридичних колізій, пов'язаних з практичним застосуванням основного антикорупційного закону.

Список використаних джерел

1. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 208 с.
2. Антикорупційне законодавство в Україні. – [Електронний ресурс]:-
<http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/antikorupsiyne-zakonodavstvo-ukraini/>

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056).

4. Гулак О.В., Павленко В.І. Окремі проблемні питання практичного застосування закону України «Про запобігання корупції» // Регіональний науково-практичний круглий стіл «Актуальні проблеми реалізації положень Закону України «Про запобігання корупції» (м. Запоріжжя, 1–2 грудня 2017 р.) – Запоріжжя, Запорізький національний університет, 2017. С. 39-42.

УДК 342.9

*Котух Катерина Анатоліївна,
к.ю.н., асистент кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

**ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЯК СУБ'ЄКТИ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМ
КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ**

Упродовж тривалого часу майже всі питання, пов'язані із державним управлінням агропромисловим комплексом, здійсненням державного контролю у цій сфері було підпорядковано Міністерству аграрної політики України. Однак постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. в діяльність центральних органів виконавчої влади було внесено суттєві зміни, що неминуче торкнулося функціональних повноважень державних органів. Зокрема, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також інших органів, які здійснюють окремі повноваження в агропромисловому комплексі.

Вказаною постановою Кабінету Міністрів України утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, реорганізувавши шляхом перетворення Державну ветеринарну та фітосанітарну службу і приєднавши до Служби, що утворюється, Державну інспекцію з питань захисту прав споживачів і Державну санітарно-епідеміологічну службу.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. ліквідовано Державну інспекцію сільського господарства України, поклавши функції із здійснення реєстрації та обліку машин, державного нагляду (контролю) в частині експлуатації та технічного стану машин, функції із здійснення сертифікації насіння і садивного матеріалу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, здійснення державного контролю за якістю зерна та продуктів його переробки; здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності; здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування - на Державну службу з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, функції із здійснення державного нагляду (контролю) в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, родючості ґрунтів - на Державну службу з питань геодезії, картографії та кадастру [1].

Наведене свідчить, що постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10 вересня 2014 р. внесено суттєві зміни щодо правових засад державного управління в агропромисловому комплексі України.

Проте відсутність ефективної системи державного управління в аграрній сфері та більш повільне, ніж очікувалося, проведення системних структурних перетворень призводять до погіршення стану розв'язання завдань державної політики в аграрній сфері, що неминуче позначається на всьому агропромисловому комплексі нашої держави.

Виникає питання, як може здійснюватися політика держави в аграрній сфері, якщо постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, на яку покладено функціональні повноваження реорганізованої Державної ветеринарної та фітосанітарної служби, якщо положення про цю службу було затверджено постановою Кабінету Міністрів України лише 02 вересня 2015 р.. Більше того Положення про Головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в області, в місті Києві затверджено Наказом Міністерство аграрної політики та продовольства України лише 12.04.2017 р.

Інший приклад. Постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. ліквідовано Державну інспекцію сільського господарства України. Однак дивно, що після ліквідації цієї інспекції, тобто після 10 вересня 2014 р., з'являється розпорядження Кабінету Міністрів України № 1156-р від 26 листопада 2014 р. «Про призначення Заставного Ю.Б. першим заступником Голови Державної інспекції сільського господарства України» та розпорядження Кабінету Міністрів України № 810 -р від 09 листопада 2016 р. «Деякі питання забезпечення діяльності Державної інспекції сільського господарства України у 2016 р.» [2, 3].

Складно уявити, як можна здійснювати виконавчу владу, спрямовувати, координувати та контролювати діяльність органів, які ліквідовані, а де-факто працюють.

З цього приводу є слушною думка В. Я. Малиновського, який стверджує, що однією з головних причин кризових суспільних явищ, несприятливого розвитку країни є не тільки криза економіки, а й низька ефективність управлінського апарату, криза державного управління [4 с. 142].

Список використаних джерел

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 року : [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014>.
2. Про призначення Заставного Ю.Б. першим заступником Голови Державної інспекції сільського господарства України : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1156-р від 26 листопада 2014 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1156-2014>.
3. Деякі питання забезпечення діяльності Державної інспекції сільського господарства у 2016 році: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1156-р від 26 листопада 2014 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810-2016-p>
4. Малиновський В.Я. Державне управління : навч. посіб. / В.Я. Малиновський ; 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.

УДК 315.85 (477)

***Красавцева Людмила Юріївна,**
к. н. держ. у. Київський державний
коледж туризму та готельного
господарства*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ ТУРИЗМОМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Стрімкий розвиток екотуристичної сфери та ринку екотуристичних послуг свідчить про необхідність чіткого прогнозування їх стратегічного розгортання у подальшій часовій та просторовій площині. Це – завдання для кожної сучасної демократичної держави, зобов'язаної не лише спрогнозувати, а й створити для цього належні умови.

Перспективи розвитку ЕТ в Україні та вплив соціальних, демографічних та інших факторів на туристичний ринок свідчить про те, що такий розвиток в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, необхідно, перш за все, підкреслити, що сучасний ЕТ – це та сфера економіки та життєдіяльності суспільства в цілому, яка, на нашу думку, певною мірою інтегрує практично усі сфери

Стратегічною метою розвитку екологічної туристичної індустрії в Україні є створення конкурентоспроможного на світовому ринку екологічного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного довкілля.

Причому програма дій, зорієнтована на досягнення цієї мети, має бути синхронізованою із загальними темпами становлення ринкових механізмів і співвідносною з політикою структурних реформ в економіці. Вона повинна також враховувати накопичений досвід розвитку туризму у світі, що створює

сприятливі умови доопрацювання та розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму.

Однак, нарощування темпів та підвищення ефективності роботи підприємств сфери туризму, становлення туристичної галузі як однієї з провідних галузей вітчизняної економіки стримується невирішеністю низки питань, розв'язання яких потребує державного регулювання та підтримки ОДВ та ОМС.

На думку одного з провідних спеціалістів туризму Р.Браймера, у теперішній час найбільш гальмівним фактором у розвитку ЕТ на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та державної влади. Лише за наявності зацікавленості на законодавчому рівні, поєднання зусиль для піднесення статусу індустрії туризму на вищий рівень не тільки у вигляді декларацій, а й конкретних заходів щодо встановлення та підтримки економічних зв'язків, почне ефективно діяти маркетинг у сфері ЕТ. Саме за таких умов можна розраховувати на видимі результати.

Координація стратегічного розвитку культурної сфери та ЕТ на місцях повинна призвести до тіснішої співпраці ОДВ, ОМС, реального бізнесу й усіх зацікавлених сторін щодо вирішення конкретних завдань із збереження культурної спадщини, впровадження передової менеджерської практики в щоденну діяльність музеїв, національних заповідників, орієнтація для роботи в ринкових вимірах та координація діяльності з усіма зацікавленими суб'єктами екотуристичної індустрії [1, С. 78-79].

Подальший розвиток демократії, політична стабільність, визначення пріоритетних напрямів економічного розвитку, євроінтеграційні процеси в Україні – все це сприяє забезпеченню створення високоприбуткової екотуристичної галузі. Її метою має стати задоволення потреб внутрішнього та міжнародного туризму на основі обов'язкового урахування природно-кліматичного, рекреаційного, соціально-економічного, історико-культурного потенціалу країни, її національних особливостей.

Розвинута матеріальна база дозволяє індустріальним країнам зробити ЕТ масовим. А при проведенні цілеспрямованої політики швидкого розвитку міжнародного туризму Україна може у порівняно короткі строки значно наблизитися до країн, для яких надходження від екотуристичної сфери становить значну частину ВВП. Оптимальний розвиток такої сфери неможливий без адекватної допомоги держави. Як свідчить зарубіжний досвід, розвинені держави присвячують значну увагу не лише підтримці, а й її стратегічному розвитку.

Україна об'єктивно має потужний екотуристичний потенціал, який, на жаль, використовується не дуже ефективно. Причини такого становища полягають у складній соціально-економічній ситуації в державі, у неврегульованості механізмів стимулювання екотуристичної індустрії, відсутності ефективної стратегії розвитку ЕТ як на національному, так і на регіональному й місцевому рівнях. Ситуація, що склалася в туристичній сфері останнім часом, вимагає активного пошуку шляхів подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва туристичного продукту із забезпеченням необхідної його якості.

Проблеми, які можна спостерігати у дійсний час у галузі туризму України, є «спадком», який залишився нашій державі після розпаду СРСР. Тому ці явища є досить глибинними, а їх розв'язання потребує комплексного і продуманого підходу.

Усе ще залишається актуальним питання гармонізації екологічного стану, попри те, що Україна вже зробила значний крок – порівняно із 1990 р. зменшила забруднення атмосфери на 58,56% [2, С. 107]. Збільшення туристичного потоку піднімає проблеми визначення оптимального екологічного навантаження на регіони та необхідності визначення максимальної пропускної здатності без шкоди й загрози природному довкіллю та історико-культурній спадщині.

Поряд з цим проблеми тіньової економіки, економічна та політична дестабілізація, недосконала правова забезпеченість галузі все ще залишаються головними факторами, які стримують розвиток ЕТ в Україні.

Необхідно зазначити, що саме зовнішні й внутрішні чинники можуть стати базою, на основі якої формуватимуться пропозиції щодо виходу галузі ЕТ з кризового становища, допоможуть визначити подальші напрями її розвитку.

Ми вважаємо, що на місцевому, регіональному, національному й міжнародному рівнях управління, екологія, економіка, ЕТ об'єднуються у чітку систему з причинно-наслідковими зв'язками. Однак, підпорядкованість сфери ЕТ ОДВ різних рівнів стоїть на заваді об'єднанню складових туристичної політики. Створення координаційного органу частково допомогло б вирішити проблему. Однак усе одно державі доведеться управляти сферою, з якою вона обізнана не дуже добре.

Українська держава зобов'язана чітко визначити і пропагувати те, що може мати значення для розвитку екотуризму, зокрема конкретні заходи з розвитку туризму у світовому масштабі. Відмова від протекціоністської політики, забезпечення права на відпочинок і подовження тривалості відпусток – усе це, звичайно, є бажаним, але матиме позитивні наслідки лише за умови визнання цих заходів як національних пріоритетів сьогодення. Для цього важливо й необхідно сформулювати основні політичні принципи й закріпити їх у робочих програмах, чітко визначити ступінь та напрями необхідного втручання держави у розвиток екотуристичної сфери.

Відповідальність держави за розвиток ЕТ, її участь у залученні інвестицій безумовно мають велике значення. Однак не менш важливими є врахування та здійснення нею таких процесів:

- Контроль за розвитком екотуристичної діяльності, заснований на концепції планомірного розвитку, і визначення національних пріоритетів.

– Розвиток інфраструктури, що входить у компетенцію ОДВ та ОМС.
Це – основа будь-якої соціально-економічної діяльності, зокрема розвитку екологічного туризму тощо.

Список використаних джерел

1. Мельник А.О. Перспективи розвитку вітчизняного туризму в умовах євроатлантичної інтеграції /А.О. Мельник, І.А. Чапліч // Вісник Хмельницького національного університету: [науковий журнал]. – Хмельницький, 2009. – № 1. – С. 76-80.
2. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи / М.П. Бондаренко // Економіка і прогнозування: [науково-аналітичний журнал]. – К., 2011. – № 1. – С. 104-119.

УДК 343.359.2

Мушенко Віктор Васильович
к.ю.н., доц., доцент кафедри
загально правових дисциплін КНТЕУ

НЕСПЛАТА АВАНСОВИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК ВИД БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Конституцією України визначено, що забезпечення прав і свобод людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1], яка є неможливою без витрат бюджетних фінансів, які правомірно накопичує держава у бюджеті, в тому числі у результаті сплати фіскально зобов'язаними особами податків, зборів, рентних плат, неподаткових платежів. Тобто фінанси мають тісний зв'язок з категорією податки та відіграють пріоритетну

роль у реалізації бюджетно-податкової політики держави. Фінанси мають ширший діапазон розподілу, ніж податки, оскільки вони здійснюють не лише первинний перерозподіл валового внутрішнього продукту на рівні виробничої структури, а й подальший перерозподіл через бюджетну систему [2, с. 231].

В Україні будь-який суб'єкт суспільно-економічних відносин має право вільно здійснювати не заборонену законом підприємницьку діяльність та дотримуватись установлених державою у Податковому кодексі України (далі – ПК України) норм та приписів щодо своєчасності, повноти та правильності нарахування та сплати податків. Держава створює всі необхідні умов для реалізації законності такої діяльності засобами державного фіскального контролю у сфері адміністрування податків [3].

Одним із дискусійних видів взаємовідносин держави та платників податків у сфері оподаткування є застосування спрощеної системи оподаткування обліку та звітності та сплати суб'єктом підприємництва авансових податкових платежів, що викликає цікавість у автора, вимагає детального аналізу та є *темою* даного дослідження.

Розкриваючи результати дослідження зазначимо, що відповідно до п. 291.2 ст. 291 ПК України, спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 статті 297 цього Кодексу, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених цією главою, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [3].

Реалізуючи право на застосування спрощеної системи оподаткування обліку та звітності суб'єкти господарювання, як платники податків 1–4 груп, повинні чітко та неухильно дотримуватися норм чинного законодавства України та своєчасно сплачувати єдиний податок до бюджету.

Контроль за суб'єктами господарювання, що застосовують спрощену систему оподаткування обліку та звітності, держава здійснює через систему

органів державної фіскальної служби. Необхідність даного контролю пояснюється прагненням держави забезпечити захист економічних інтересів України, створити рівні можливості для усіх суб'єктів господарювання, що відповідають законодавчим критеріям на застосування спрощеної системи оподаткування обліку та звітності [4, с. 38].

Органи ДФС, здійснюючи контроль за станом оподаткування, виявляють порушення суб'єктами господарювання норм чинного законодавства України при застосуванні спрощеної системи оподаткування обліку та звітності, що у свою чергу тягне застосування до них відповідальності різних видів юридичної відповідальності (адміністративної, кримінальної, фінансової [5, с. 34].

У ст. 36 ПК України визначено, що податковим обов'язком платника податків, визнається обов'язок обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені законодавством. Статтею 295 ПК України визначено, що платники єдиного податку першої і другої груп сплачують єдиний податок шляхом здійснення авансового внеску не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця. Платники єдиного податку третьої - четвертої груп сплачують єдиний податок протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал. Згідно ст. 300 ПК України платники єдиного податку несуть відповідальність за правильність обчислення, своєчасність та повноту сплати сум єдиного податку, а також за своєчасність подання податкових декларацій. Несплата (неперерахування) фізичною особою - платником єдиного податку, авансових внесків, у відповідності до ст. 122 ПК України тягне за собою накладення штрафу в розмірі 50 відсотків ставки єдиного податку, обраної платником єдиного податку [3].

Отже, усталене розуміння фінансів як сукупності фінансово-економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів у процесі розподілу та перерозподілу

валового внутрішнього продукту і національного доходу, на сьогодні необхідно розуміти більш широко та визначати пріоритетну роль фінансів як об'єкту, який відіграє ключову роль у забезпеченні фінансовими ресурсами усіх ланок бюджетної системи України. Визначення порушенням податкового законодавства неперрахування саме авансових платежів як оперативних бюджетних фінансів є правомірним з точки зору існування загальних принципів та особливостей національного оподаткування. Правомірна діяльність державних фіскальних органів щодо виявлення порушень норм чинного податкового законодавства України, в тому числі законодавства про особливості оподаткування суб'єктів спрощеної системи оподаткування, сприяє захисту інтересів держави, щодо недопущення вчинення правопорушення недобросовісними суб'єктами господарювання, а також формує фінансову основу для здійснення державою заходів забезпечення прав людини у різних сферах суспільного існування та забезпечення гарантій відповідних соціально-економічних прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Mushenok V. Relationship between legal categories «Finances» and «Taxes». Princeton Journal of Scientific review. 2013. Vol. 1. № 4. P. 230–239.
3. Податковий кодекс України Закон від 02.12.2010 р., № 2755-VI. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/2010>.
4. Kurylo V. Mushenok V. Place and the role of Local taxes in the functioning of united local communities. Organizational and economic mechanisms of development of the financial system: collective monograph; edited by M. Bezpartochnyi. ISMA University. Riga: «Landmark» SIA. 2016. С. 37–49.

5. Юридична відповідальність у підприємстві: навч. посіб. Крегул Ю. І., Банк Р. О., Мушенко В. В., Радченко О. Ю. та ін.; за заг. ред. Ю. І. Крегула. К.: Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2017. 316 с.

УДК 342.52

*Тригуб Андрій Юрійович,
к.ю.н., докторант кафедри
адміністративного та
фінансового права НУБіП України*

ДИСКРЕЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ: НОВЕЛИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 2017 РОКУ

Як відомо, 15 грудня 2017 р. набрали чинності зістотніміни до процесуального законодавства в Україні.

Зокрема, Законом України від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» останній із названих кодексів був викладений у новій редакції.

У зв'язку із цим, виникає питання, чи торкнулися вказані вище зміни законодавства сфери дискреції суб'єктів владних повноважень. У свою чергу, способи правового регулювання такої дискреції, на наш погляд, є одним із основних показників рівня захисту прав особи в державі.

Як впливає зі змісту Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи N R(80)2 стосовно здійснення адміністративними органами влади дискреційних повноважень, прийнятої Радою Міністрів 11 березня 1980 р. під дискреційним

повноваженням слід розуміти повноваження, яке адміністративний орган може здійснювати з певною свободою розсуду при прийнятті рішення, тобто, коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те з них, яке він вважає найкращим за даних обставин[1].

До 15 грудня 2017 р. Кодекс адміністративного судочинства не містив прямих норм щодо вільного розсуду. При цьому, зазначене питання було врегульоване опосередковано.

Так, пунктом 4 частини 1 статті 5 Кодексу було передбачено, що кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом (зокрема) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії.

Такі ж права були надані суду при вирішенні справи. Крім того, у разі скасування нормативно-правового або індивідуального акта суду міг зобов'язати суб'єкта владних повноважень вчинити необхідні дії з метою відновлення прав, свобод чи інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду. (стаття 245 КАС).

Однак, на практиці питання дискреції суб'єктів владних повноважень виявилось достатньо проблемним. При вирішенні вимог позивачів про зобов'язання вчинити конкретну дію (як-то видати певний документ або прийняти управлінське рішення) найчастіше суди приймали негативні рішення. При цьому у своїх рішеннях суди вказували, що не можуть втручатися у дискреційні повноваження відповідача.

Прикладом такого підходу може слугувати справа 21-4054a16, яку розглядав Верховний Суд України. У даній справі позивач просив суд (серед іншого) зобов'язати Національний банк України повернути ПАТ «Комерційний банк «Преміум» банківську ліцензію та генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій. Зазначена вимога була задоволена окружним

адміністративним судом. Це рішення було залишене без змін судами вищих інстанцій.

Однак, Верховний Суд України у своїй постанові від 01 серпня 2017 р., скасовуючи судові рішення та передаючи справу на новий розгляд, вказав, що суди першої та апеляційної інстанцій не дослідили межі втручання в дискреційні повноваження НБУ щодо застосування заходів впливу у разі порушення банками або особами, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації доходів (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку[2].

На даний час до КАС включено положення, які детальніше врегульовують питання дискреції. Зокрема, зазнали змін повноваження суду при вирішенні адміністративних справ. Так, згідно з частиною 4 статті 245 КАС суд може зобов'язати відповідача-суб'єкта владних повноважень прийняти рішення на користь позивача, якщо для його прийняття виконано всі умови, визначені законом, і прийняття такого рішення не передбачає права суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд. У випадку, якщо прийняття рішення на користь позивача передбачає право суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд, суд зобов'язує суб'єкта владних повноважень вирішити питання, щодо якого звернувся позивач, з урахуванням його правової оцінки, наданої судом у рішенні.

На нашу думку, такі зміни процесуального закону є позитивними та створюють умови для більш ефективного захисту прав особи від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Список використаних джерел

1. Recommendation No. R (80) 2. Of the Committee of Ministers concerning the exercise of discretionary powers by administrative authorities [Електронний ресурс] //Council of Europe: URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2009056&SecMode=1&DocId=667512&Usage=2>

2. Про визнання протиправною та скасування постанови Правління НБУ від 10 лютого 2016 року N 68/ВТ «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ «Комерційний банк «Преміум», постанова від 01.08.2017 № 21-4054a16, 826/2607/16 [Електронний ресурс] // URL:<https://ips.ligazakon.net/document/view/VS170479>.

УДК 343.1:33.021.

Чиж Юлія Володимирівна,
к. ю. н., старший оперуповноважений в
особливо важливих справах
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ОДНОГО З ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ

З часу проголошення та побудови української державності, починаючи з 1991 року, час від часу гостро поставало питання проведення реформ в органах державної влади, зокрема це стосувалося правоохоронного сектору нашої держави. Дане питання продовжує бути актуальним й сьогодні, хоча б тому, що останніми роками в даному секторі постійно відбуваються зміни, не

лише структурні, а й на законодавчому рівні. Тому враховуючи цей факт хочеться зупинити увагу на одному з правоохоронних органів – Міністерстві внутрішніх справ України (далі – МВС), в якому з перших почали змінювати підходи у роботі.

Система МВС України завжди була предметом постійних обговорень й негативних зауважень на різних рівнях. Це було викликано численними проблемами у цій сфері, як внутрішніми, так і зовнішніми, що виникають у зв'язку з очевидною недосконалістю законодавства, а відтак – неповноцінним функціонуванням органів внутрішніх справ (далі - ОВС). [3]

Цьому також сприяло й наявність широкого кола повноважень, покладених на підрозділи МВС та закріплених в нормативних актах України (Законах, постановах тощо).

Однак, курс на євроінтеграцію зобов'язує Україну забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини й громадянина. Авторитет влади у сфері протидії злочинності залежить не так від показників розкриття кримінальних правопорушень, як від довіри населення до правоохоронних органів – захисників індивідуальних і суспільних інтересів, а також додержання силовими структурами принципу верховенства права. [3]

Не викликав суперечок той факт, що рівень довіри населення до роботи органів внутрішніх справ був низьким. Кількісний показник цієї довіри до моменту реформування МВС сягнув своєї, як на нашу думку, критичної межі. Цьому сприяло як не належне нормативне забезпечення, так не якісна робота кадрового апарату (рішення керівників, діяльність підрозділів на місцях, дотримання вимог законодавства тощо).

Безперечно питання реформування системи ОВС постало досить гостро і до його вирішення потрібно було підходити рішуче та комплексно. Першочерговим кроком мало стати створення цивільного органу

європейського зразка, зокрема, формування поліції як основного виконавця заходів забезпечення безпеки населення є очевидною. [3]

У 2014 році заступником Міністра внутрішніх справ України з питань євроінтеграції Тиграном Авакяном зазначено, що в рамках реформування правоохоронних органів на 20% має скоротитися чисельність міліціонерів, муніципальна міліція спочатку буде створена в містах, здатних її фінансувати, а головною реформою ДАІ буде введення фотофіксації». [3]

Початок 2015 року позначено першими кроками на шляху до визначених цілей. Так, внесено зміни до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ, якими, у першу чергу, відбулася ліквідація окремих підрозділів МВС, повноваження яких дублювали інші підрозділи.

Наступним, як на нашу думку, визначальним кроком у реформаторському процесі було створення патрульної поліції. Потрібно зазначити, що на момент її створення було відсутнє чітке як нормативне забезпечення її діяльності в подальшому, так і майбутньої поліції загалом. Даний факт викликав великий обсяг дискусій з даного питання як серед науковців та працівників ОВС, так і громадськості зокрема. Адже розуміння необхідності змін йшло у розріз того, що швидкими темпами відбувалося реформування та повна перебудова роботи всіх підрозділів МВС. При цьому була відсутня чіткість у послідовності кроків нового керівництва МВС та міжнародної спільноти.

Однак, вже в тому ж році набрав законної сили новий Закон України «Про Національну поліцію», який визначив, що Національна поліція в Україні – державний правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері: захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства (надалі – громадян, осіб); захисту об'єктів права власності; протидії злочинності; охорони громадського порядку та забезпечення громадської

безпеки. [2] Також Закон вмістив у собі принципи діяльності Національної поліції, завдання та повноваження, структуру та систему підрозділів, порядок атестування та проходження служби поліцейським, види заохочень та дисциплінарних стягнень, соціальне та матеріальне забезпечення тощо. Необхідно зазначити, що даний Закон передбачає ряд положень, які містилися в інших нормативних документах, що спричиняло певні незручності при їх застосуванні. Маємо вказати, що абсолютно новим, у порівнянні із Законом України «Про міліцію», є визначення принципів, якими керується поліція у своїй діяльності, вимоги, яким має відповідати поліцейський тощо.

Маючи позитивні моменти реформування ОВС, не можемо не вказати на негативні риси, зокрема поспішність, неврахування неготовності як суспільства, так і самої системи до змін, неналежне нормативне забезпечення тощо. Кращим прикладом цього може бути процес атестації, який відбувався у 2015-2016 роках. Як наслідок «кадровий голод», відсутність професійного ядра, суперечність окремих законодавчих норм.

Проте, на даний час керівництвом Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України вживаються заходи з метою забезпечення належної роботи підрозділів поліції. Відтак продовжує вдосконалюватися система оцінки роботи поліції, надається персональна оцінка кожному поліцейському, постійно вивчається та впроваджується досвід зарубіжних держав (наприклад, інститут «детективів», що є абсолютно новим в державі), запроваджуватися система автоматичної фіксації правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, при створенні нових підрозділів не допускається дублювання повноважень підрозділів (зокрема це стосується підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю), покращуються технічне оснащення та матеріальне тощо.

На завершення маємо зазначити, що ця проблема вимагає широкого пошуку в інших напрямках, зокрема всебічного наукового дослідження та

впровадження ефективних заходів суспільної корекції у тих сферах, які таким дослідженням будуть визначені.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальну структуру і чисельність МВС України». - Відомості Верховної Ради України. -2002. - № 16. - Ст. 115.
2. Закон України «Про Національну поліцію». - Відомості Верховної Ради. – 2015. - № 40-41. - Ст. 379.
3. Перспективи реформування системи МВС. Режим доступу: <http://newukr.com.ua/news/perspektivi-reformuvannja-sistemi-mvs>
4. Про дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 18 вересня 1991 р., № 403 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T063460.html
5. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.1991 р. № 114 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

УДК 347.734(477)

ПОГЛЯД НА ВЕРХОВНИЙ СУД У РЕТРОСПЕКТИВІ

Машевська Оксана Петрівна,
суддя Господарського суду Житомирської області
аспірант кафедри адміністративного та фінансового права
НУБіП України

науковий керівник
Курило Володимир Іванович
д. ю. н., професор, заслужений юрист України,

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі за текстом – Конвенція)[2] гарантує кожному, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, право на справедливий суд або право на належне здійснення правосуддя. Практика Європейського суду з прав людини (надалі за текстом – Суд), яку він викладає у своїх рішеннях, дозволяє розуміти, тлумачити та застосовувати цю статтю Конвенції у правозастосовчій практиці національних судів України.

Першим рішенням проти України, яким було визнано порушення країною статті 6 Конвенції в частині права на справедливий судовий розгляд стало рішення Суду у справі “Совтрансавто-Холдінг проти України” 2002 року [5].

Це рішення Суду складає важливий прецедент для національних судів, оскільки у ньому звернуто увагу на такі три проблемні аспекти судової системи України станом на 2002 рік: брак безсторонності і незалежності судів; відсутність відкритого слухання в суді; нерозумність тривалості судового провадження [6].

Вперше у цій справі Суд висловив свою стурбованість щодо різних та часто суперечливих підходів до застосування та тлумачення внутрішнього законодавства українськими судовими органами [6].

До того ж Суд виявив процесуальну можливість національного суду вищого рівня фактично “ухилитися” від розгляду по суті касаційної скарги, поданої заявником з недотриманням формальностей, передбачених законодавством. Та головне, як дійшов висновку Суд, така процесуальна поведінка національного суду могла б дати підстави для висновку, що заявник не вичерпав внутрішні засоби правового захисту, якби не гнучкість застосування цього правила Судом у його прецедентній практиці [6].

У справах "Трегубенко проти України" [7] та "Науменко проти України"

[8] , розглянутих Судом у 2004 році в світлі справи "Брумареску..." , Суд виявив стверджуване порушення статті 6 Конвенції у судовій системі України — наявність в апеляційній та касаційній інстанціях судової процедури нагляду (протесту) за остаточними рішеннями у справі, ініційованої прокурорами і головами судів, а також їх заступниками, необмеженої в часі здійснення та в можливості неодноразового скасування остаточних рішень суду, в тому числі, й частково виконаних.

Здійнення цієї категорії осіб повноважень, що мали дискреційний характер, Суд визнав такими, що протирічать принципу правової певності, який є одним з головних аспектів верховенства права у сенсі п. 1 статті 6 Конвенції [7, 8].

Окремої уваги заслуговує виявлена Судом у справі "Трегубенко проти України" проблема *ratio decidendi*, створеного у рішенні Пленуму Верховного Суду України, яким було усунуто з-під юрисдикції судів певну категорію спорів, віднесених підзаконним актом до позасудових процедур вирішення. Суд визнав виключення спору з - під судового контролю таким, що суперечить праву доступу до суду, гарантованому ч. 1 ст. 6 Конвенції [7].

З вищенаведеного очевидним є висновок, що право на справедливий суд за змістом статті 6 Конвенції охоплює судові процедури, здійснювані національними судами.

Якщо вернутися у 2005 рік , то президент Європейського суду з прав людини пан Люціус Вільдхабер під час зустрічі з Головою Верховного Суду України В.Т. Маляренко зупинився на двох аспектах. По-перше, це стосувалося відповідальності Європейського суду з прав людини та відповідальності й обов'язків Верховного Суду України, адже перший залежить від діяльності національних судів[9].

В свою чергу , Голова Верховного Суду України В.Т. Маляренко наголосив, що не всі скарги до Європейського суду з прав людини спричинені лише діяльністю судів [9].

Такі доводи слушні за умови, якщо перше рішення у справі “Кайсин та інші проти України” за 2001 рік [10] відносити виключно до проблеми невиконання остаточних рішень національних судів, що є компетенцією інших державних інституцій держави та в світлі справи "Горнсбі проти Греції" стверджуваним порушенням статті 6 Конвенції[11].

Та варто пригадати, що рішення про дружнє врегулювання заяви стягувачів до держави, поданої на підставі статті 6 Конвенції щодо тривалого невиконання 13 остаточних рішень національного суду першої інстанції, було прийняте Судом після їх скасування Верховним Судом України в порядку нагляду з підстав порушення національного законодавства, і всі справи відіслано на повторний розгляд до суду першої інстанції [10].

Прийнятий у 2006 році Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" (надалі за текстом - Закон)[1] мав на меті не тільки врегулювати особливості виконання рішень Суду в частині стягнення з держави сум, присуджених судом [12], а також усунути системні проблеми як у законодавстві, так і у правозастосовчій практиці, що призводять до порушення Конвенції та Протоколів до неї [13].

Так, у багатьох справах Судом констатовано порушення не в результаті несумісності національного законодавства та Конвенції, а з огляду на проблеми у судовій практиці, наприклад, з огляду на спосіб, у який національні суди тлумачили національне законодавство та Конвенцію [13].

При цьому варто зауважити, що повне відновлення порушених прав стягувача за рішеннями Суду забезпечують, окрім загальних, заходи індивідуального характеру, відповідальними за виконання яких за змістом ч. 3 ст. 10 Закону є національні суди [1].

Відтак слушною в контексті імплементації положень Конвенції та прецедентного права у правозастосовчу практику України на час прийняття Закону у 2006 році була пропозиція узагальнити практику застосування Конвенції та рішень міжнародної судової установи національними судами та

прийняти спеціальну постанову Пленуму Верховного Суду України [4].

До того ж , як справедливо підкреслюють науковці, гармонізація вітчизняних стандартів судового правозастосування з практикою Суду не відбудеться доти, поки остання буде застосовуватися механічно та не по суті [14]. Іншими словами, суддів України потрібно було навчити правильно розуміти та застосовувати Конвенцію та рішення Суду, при цьому, вчасно і достатньо на власних помилках (лише за 2005 рік було постановлено 120 рішень у справах проти України, з яких у 119 було констатовано порушення Україною положень Конвенції)[13].

Чи буде ефективним самонавчання національних суддів Конвенції та практиці її застосування Судом [9], якщо не зміниться правосвідомість [14]?

До прикладу розглянута Судом у 2007 році справа "Бочан проти України", у якій Суд вказав на несумісність судової системи України з принципом юридичної визначеності, в якій можливо вищій інстанції тричі скасувати судові рішення та отримати в загальній кількості шість послідовних рішень судів першої та другої інстанцій[15].

За висновком Суду, і це суттєво, порушенням п. 1 статті 6 Конвенції є невмотивованість рішень національних судів, особливо найвищої судової інстанції в світлі обставин конкретної справи[15].

Визнання Судом у цій справі порушення п. 1 статті 6 Конвенції вимагало вжиття національними судами заходів індивідуального характеру за ч. 3 ст. 10 Закону (відновлення права стягувача через повторний розгляд справи судом, включаючи відновлення у ній провадження).

Та у 2015 році Суд повторно повернувся до справи "Бочан проти України", встановивши у цій справі «нове питання», яке стосується стверджуваної несправедливості провадження за винятковими обставинами, здійсненого національними судами, як захід індивідуального порядку, на виконання рішення Суду від 03 травня 2007 року.

Суд наголосив, що завершені національними судами справи, розглянуті

за винятковими обставинами у зв'язку з рішенням Суду, охоплюються сферою застосування пункту 1 статті 6 Конвенції, якщо провадження в екстраординарному порядку можна розтлумачити лише як «грубе свавілля» або «відмову у правосудді» [16].

Окремої уваги заслуговує на увагу висновок Суду про те, що викривлений виклад його рішення 2007 року у першій справі Верховним Судом України, підтверджує об'єктивну обґрунтованість сумнівів заявниці щодо безсторонності суддів, які розглядали справу, включаючи суддів Верховного Суду України[16].

В контексті визнання Судом у справі "Бочан проти України (№2)" стверджуваного порушення пункту 1 статті 6 Конвенції через категорію “безсторонності суддів” формується висновок про опосередковане визнання Судом корупційної складової у цій справі, а не відсутність чи нефективність національних механізмів перегляду справи на підставі висновку Суду про порушення гарантій статті 6 Конвенції щодо справедливого суду.

За таких обставин, ефективність конвенційної системи в сфері правосуддя на національному рівні не досягнути доти, поки до суддів не прийде усвідомлення, що суттю статті 6 Конвенції є прийняття справедливих, всебічно зважених та законних рішень. Таких висновків по суті дійшли міжнародні експерти, що досліджували питання незалежності судової влади в Україні у 2012 році [17].

Ще у 2006 році у справі "Мельник проти України" Суд визнав обмеження доступу до суду третьої інстанції певної категорії справ на стадії зміни процесуального законодавства порушенням п. 1 статті 6 Конвенції[18].

У справі 2010 року “Мушта проти України” Суд зазначив, що відповідно до його прецедентної практики щодо України визнає порушенням статті 6 Конвенції застосування касаційною інстанцією норм, які регламентують строки подання скарг, невідповідно принципу юридичної визначеності [19].

Суд у справі "Пелевін проти України" зазначив, що держава, яка створює суд касаційної інстанції, має забезпечити, щоб особи, які відповідають перед законом, мали можливість користуватись всіма фундаментальними гарантіями статті 6 Конвенції в провадженні у цьому суді [20].

У цій справі Суд визнав, що заявник зазнав надмірного обмеження його права на доступ до суду та відповідно права на справедливий суд, що не було ніколи визнано чи виправлено національними судами [20].

Цей висновок повертає до рішення Суду 2009 року у справі "Плахтєєв та Плахтєєва проти України", де Суд наголосив, що якщо доступ до суду обмежено внаслідок дії закону або фактично, він буде з'ясовувати, чи не порушило встановлене обмеження саму суть цього права і, зокрема, чи мало воно законну мету, і чи існувало відповідне пропорційне співвідношення між застосованими засобами і поставленою метою[21].

Порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції у далекому 2005 році у справі "Стрижак проти України" Суд визнав відмову національних судів повідомити заявника про дату та час слухання у цій справі, внаслідок чого справу не було розглянуто публічно [22]. У цьому контексті, як зазначає Суд у рішенні 2010 у справі "Жук проти України", особливе значення має бути надано явності справедливого відправлення правосуддя, а також підвищеній чутливості суспільства до цього [31]. При цьому Суд констатував, що публічність слухання стосується особистої присутності на слуханні заявника, а не широкого питання присутності громадськості у відкритому засіданні суду [22].

На п'ятому році дії Закону та після першої справи "Бочан проти України" у справі 2011 року «Чуйкіна проти України» Суд в черговий раз вказує на серйозні недоліки судової системи України в частині повторюваності повернення справи на новий розгляд в межах одного провадження з посиленням на помилки, допущені судами нижчих інстанцій[23].

У судовій практиці України 2017 - 2018 років так звану “повторюваність повернення справи на новий розгляд” характеризують речення наступного змісту: “*справа господарськими судами розглядалася неодноразово*”[24] або “*суди неодноразово розглядали заяву про поновлення строку для пред'явлення наказу до виконання*” [25].

У 2013 році Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** такий стан речей пояснював браком повноважень щодо ухвалення остаточних рішень у справах [26].

Інформуючи ЗМІ про підсумки свого візиту до Суду у січні 2017 року, Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** відмітив, що до розгляду ЄСПЛ допускається лише 1% скарг громадян України, більшість з яких стосується невиконання або ж затягування виконання рішень національних судів, інші - майнових втрат на сході України в результаті бойових дій та звільнення посадових осіб в порядку люстрації [27].

В контексті здійснюваного дослідження з порядку денного не знімається проблема розгляду національними судами справ “неодноразово” попри наведену вище статистику, оскільки тезу про відсутність у Верховного Суду України права ухвалювати у справах остаточні рішення, починаючи з 13.11.2011 року, слід оцінювати критично [28].

У світлі актуальної на сьогодні теми корупції у судовій системі України варто наголосити, що прецедентна практика Суду проти України досить системно підтверджує наявність в національній судовій системі проблеми “незалежного та безстороннього суду” в світлі гарантій п.1 ст. 6 Конвенції.

У справі 2010 року "Газета "Україна-центр" Суд визнав надані сторонами зауваження щодо загального стану інституційної та фінансової незалежності судової влади в Україні такими, що не стосуються справи, оскільки принциповим у ній є не питання незалежності суддів від інших гілок влади чи третіх сторін, а питання незалежності суддів всередині самої судової системи та ризик того, що судді можуть перебувати під впливом своїх

колег[29].

Про внутрішні корупційні ризики судової системи України йшлося не в одному рішенні Суду проти України після справи 2002 року "Совтрансавто-Холдинг" проти України". У 2006 році у справі "Білуха проти України" Суд вказав, що відповідної до його усталеної практики Суду наявність безсторонності відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції визначається за суб'єктивним та об'єктивним критеріями [30].

При цьому за суб'єктивним критерієм особиста безсторонність суду презумується, поки не надано доказів протилежного [30], оскільки відповідно до усталеної практики Суду безсторонність для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції - це відсутність у судді у певній справі будь-якої особистої зацікавленості або упередженості [29].

В контексті об'єктивного критерію безсторонності заслуговує уваги висновок Суду у справі 2009 року "Мироненко і Мартенко проти України" про те, що у числі фактів, які можуть служити підставою для сумніву у безсторонності судді, можуть розцінюватися *мотиви* судового рішення, яке ще не є остаточним [32].

Повертаючись до теми доступу до правосуддя у касаційній інстанції, окремої уваги заслуговує такий висновок Суду у справі 2008 року "Пономарьов проти України": перегляд справи вищим судовим органом не повинен фактично підміняти собою апеляцію, оскільки його призначення — виправляти судові помилки та недоліки судочинства [33].

За відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень це рішення Суду застосовано Верховним Судом станом на 18 травня 2018 року у 302 справах.

Та чи є виправданим застосування двох речень пункту 40 цього рішення Суду у постановах Верховного Суду у світлі висновків Суду пункту 41 рішення: Суд зазначає, що ця справа стосується не екстраординарного перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду в порядку нагляду чи

за нововиявленими обставинами, а відновлення провадження через значний період часу шляхом поновлення строку на ординарне апеляційне оскарження [33].

Принагідно відзначити, що про рішення Суду 2008 року у справі «Церква села Сосулівка проти України» [36] згадується лише в окремій думці суддів Верховного Суду в контексті не погодження з висновком Великої Палати Верховного Суду щодо неприйняття справи до свого розгляду від Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду[37] та щодо правозастосування самою Великою Палатою Верховного Суду [38].

У цій справі Суд зробив один із важливих висновків у тлумаченні п.1 ст. 6 Конвенції вказавши таке: для того, щоб право на доступ до суду було ефективним, особа повинна мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у її права [36].

Обґрунтовуючи у 2014 році право держави обмежувати своїм громадянам право на доступ до касаційного суду прецедентною практикою Суду у справі "Пономарьов проти України", Голова Верховного Суду України Ярослав Романюк визнав, що право судді одноособово вирішувати питання допуску справ до касаційного розгляду може викликати обґрунтовані сумніви в об'єктивності його здійснення [39].

Усунути будь-які сумніви в неупередженості здійснення суддею Верховного Суду України повноважень на стадії допуску справ до касаційного розгляду пропонувалась шляхом введення колегіального вирішення цього питання у складі трьох суддів[39].

Нове процесуальне законодавство зберігає право одноособового вирішення суддею Верховного Суду питання допуску справ до касаційного розгляду. Доступ до правосуддя у найвищій інстанції обмежено широкими дискреційними повноваженнями одного судді, зокрема, правом відмовити у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню, зокрема , у малозначних справах[28].

Та відсутність належного обґрунтування мотивів відмови визнати наявність у такій справі питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики, або виняткового значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу, у найближчій перспективі може стати предметом тлумачення Європейського суду з прав людини як «грубе свавілля» або «відмова у правосудді».

Повертаючись до теми обґрунтованості судових рішень, як гарантії дотримання статті 6 Конвенції, у справі 2007 року "Бендерський проти України" Суд нагадує, що відповідно до практики, яка відображає принцип належного здійснення правосуддя, судові рішення мають в достатній мірі висвітлювати мотиви, на яких вони базуються. Право може вважатися ефективним, тільки якщо зауваження сторін насправді "заслухані", тобто належним чином вивчені судом [34].

В контексті досліджуваного питання варто наголосити, що відсутність переконливих мотивів відмови у доступі до касаційної інстанції, може бути наслідком не тільки проявленої "байдужості" судді Верховного Суду до правової проблеми особи, яка подає касаційну скаргу з огляду на її "малозначність", але й цілком усвідомленого використання дискреційних повноважень щодо недопуску справи до касаційного перегляду.

Оскільки відмова у доступі до правосуддя в касаційній інстанції може мати місце не тільки у малозначних справах, але й у трудових спорах та спорах щодо захисту соціальних прав, як це по суті впливає із змісту ч. 5 статті 131-2 Конституції України, та приймаючи до уваги, словами Суду, підвищену чутливість суспільства до питання правосуддя, серед досить значної кількості громадян справедливо виникатиме недовіра до нового Верховного Суду в світлі статті 6 Конвенції.

Під час офіційного відкриття 19 квітня 2018 року проекту Ради Європи «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини», Верховний Суд визнав, що працює над формуванням єдиної судової практики,

зокрема, і для мінімізації звернень українських громадян до ЄСПЛ після рішень Європейського суду з прав людини у справах «Бочан проти України № 2», «Яременко проти України № 2» та «Шабельник проти України № 2» [40].

Маємо надію, що прецедентна практика Суду проти України за п.1 ст. 6 Конвенції у сфері правосуддя розглядатиметься лише в ретроспективі.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини . Закон України, від 23 лютого 2006р., № 3477-IV //Відомості Верховної Ради України- 2006р. - № 30.- Ст. 1114.
- 2.Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, від 04.11.1950, ідентифікатор 995 -004// Офіційний вісник України — 1998р. - № 13/ № 32 від 23.08.2006/, стор. 270
3. Шевчук І. А.Всього на розгляді в урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини постійно перебуває близько 400 справ // Юридичний журнал. - 2006.- №8.
4. Шкрум А.І. Окремі питання виконання рішень Європейського суду з прав людини// Університетські наукові записки. - 2008. - № 3. - С. 180-185.
5. В Україні виконується 100% рішень Європейського суду з прав людини.[Електроний ресурс] — Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/v-ukraini-vikonuetsya-100-rishen-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-4773>
6. Рішення Європейського суду з прав людини від 25 .07.2002 року у справі "Совтрансавто-Холдинг" проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу :http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_043
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 02.11.2004 року у справі "Трегубенко проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу :http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_355
- 8.Рішення Європейського суду з прав людини від 09.11.2004 року у

справі"Науменко проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу .
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_353.

9. В.Т. Маляренко. Не всі скарги до Європейського суду з прав людини спричинені лише діяльністю судів [Електроний ресурс] — Режим доступу.
<http://vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/0ed5b690eceb3d19c32570e50031d407?OpenDocument>

10. Рішення Європейський суд з прав людини щодо мирного врегулювання заяви № 46144/99 Кайсина та інших проти України” від 10.04.2001 [Електроний ресурс] — Режим доступу:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/980_013

11.Рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997 року у справі"Горнсбі проти Греції" [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_079

12.Рішення Європейського суду з прав людини від 29.06.2004 року у справі"Півень проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу .
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/980_222

13. Шевчук І.А. Про Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” // Вісник Центру суддівських студій . - N7-8 . - 2006 — С. 6.

14. Володимир Курило, Петро Пантелієнко. Судовий прецедент у судовій системі України: окремі аспекти практики реалізації//Режим доступу :
http://vjhr.sk/archive/2016_5/part_1/19.pdf

15. Рішення Європейського суду з прав людини від 03.05.2007 року у справі"Бочан проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу .
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_209

16.Рішення Європейського суду з прав людини від 05.02.2015 року у справі "Бочан проти України(№2)" [Електроний ресурс] — Режим доступу .
http://http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a43

17.Моніторинг стану незалежності суддів в Україні — 2012 /Вісник центру

суддівських студій. Інформаційний бюлетень //Режим доступу
http://www.judges.org.ua/article/visnik_m.pdf

18.Рішення Європейського суду з прав людини від 28.03.2006 року у справі "Мельник проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_037

19.Рішення Європейського суду з прав людини від 18.11.2010 року у справі "Мушта проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_660

20.Рішення Європейського суду з прав людини від 20.05.2010 року у справі "Пелевін проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_658

21.Рішення Європейського суду з прав людини від 12.03.2009 року у справі "Плахтєєв та Плахтєєва проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_471

22.Рішення Європейського суду з прав людини від 08.11.2005 року у справі "Стрижак проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_441

23. Рішення Європейського суду з прав людини від 11.01.2011 року у справі «Чуйкіна проти України» [Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_864

24. Постанова Верховного Суду України від 01.11.2017 у господарській справі № 910/15665/15[Електроний ресурс] — Режим доступу.
<http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

25. Постанова Верховного Суду від 17.04.2018 у господарській справі № 14/278[Електроний ресурс] — Режим доступу.<http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

26. Романюк дав оцінку новим повноваженням Верховного Суду/ Газета Закон і бізнес"[Електроний ресурс] — Режим доступу.
http://zib.com.ua/ua/print/42787-romanyuk_dav_ocinku_novim_povnovazhennyam_verhovnogo_sudu.html

27. Лише 1% скарг українців до ЄСПЛ допускається до розгляду, - Я.Романюк/
Юрична Газета online [Електроний ресурс] - Режим доступу <http://yur-gazeta.com/golovna/lishe-1-skarg-ukrayinciv-do-espl-dopuskaetsya-do-rozglyadu-yaromanyuk-.html>
28. Господарський процесуальний кодекс України // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/paran3821#n3821>
29. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.07.2010 року у справі «Газета "Україна-центр" проти України» [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_594
30. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.11.2006 року у справі "Білуха проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_272
31. Рішення Європейського суду з прав людини від 21.10.2010 року у справі "Жук проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_659
32. Рішення Європейського суду з прав людини від 10.12.2009 року у справі "Мироненко і Мартенко проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_567
33. Рішення Європейського суду з прав людини від 03.04.2008 року у справі "Пономарьов проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_434
34. Постанова Верховного Суду від 14.05.2018 у господарській справі № 904/4593/17Пос [Електроний ресурс] — Режим доступу. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74007508>
35. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.11.2007 року у справі "Бендерський проти України" [Електроний ресурс] — Режим доступу. http://http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_313
36. Рішення Європейського суду з прав людини від 28 .02.2008 року у справі “Церква села Сосулівка проти України”, п.50 //Режим

доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_350

37. Окрема думка судді Верховного Суду від 28.03.2018 у господарській справі №910/22683/16 [Електроний ресурс] — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73195049>

38. Окрема думка судді Верховного Суду від 13.03.2018 у господарській справі №914/881/17 [Електроний ресурс] — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73054753>

39. Виступ Голови Верховного Суду України Ярослава РОМАНЮКА на виїзному засіданні Уряду, проведеному в приміщенні Верховного Суду України 13 жовтня 2014 року за участю суддів Верховного Суду України // Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/3DDA96D3CEE17E7BC2257D72004163CC?OpenDocument&year=2014&month=10>

40. Рада Європи презентувала новий Проект «Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини»// Режим доступу :<https://vkksu.gov.ua/ua/news/rada-ewropi-priezientuwala-nowij-proiekt-pidtrimka-wikonannia-ukrainoiu-rishien-ewropiejskogo-sudu-z-praw-liudini/>

УДК 34:004.738.5

***Янчук Юлія Вікторівна,**
старший викладач кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Впровадження та розвиток Інтернету речей на сьогодні є вже новітнім етапом у процесі розвитку глобальної мережі Інтернет.

Сучасний світ інформаційних технологій вимагає постійної взаємодії між своїми компонентами, причому концепція комунікації між пристроями передбачає виконання певних дій взагалі без втручання людини. Для цієї концепції у 1999 році було введено назву «Інтернет речей» (англ. Internet of Things). Під терміном «речі» у даному контексті розуміють фізичні пристрої, предмети, механізми, транспортні засоби (інша назва – «розумні» пристрої) або, навіть, будівлі, що оснащені апаратним та програмним забезпеченням, що уможливорює обмін даними між цими пристроями та комп'ютерними системами [1, с. 29]

Термін «Інтернет речей» (IP) вперше був введений Кевіном Ештоном у 1999 року під час його роботи над Procter & Gamble, щоб описати систему, в якій фізичні об'єкти могли бути пов'язані з датчиками і мережею Інтернет. Ештон ввів цей термін, щоб проілюструвати можливості радіочастотної ідентифікації (RFID), яка використовується в корпоративних системах поставок, щоб порахувати і відстежити товари без потреби в людському втручанні. Сьогодні, інтернет речей став популярним терміном для опису сценаріїв, у яких інтернет з'єднання і обчислювальна здатність поширюються на безліч об'єктів, пристроїв, датчиків і повсякденних об'єктів [2].

Баранов О. А. визначає Інтернет речей, як сукупність технологій, що поєднують методи, способи і процеси, а також комплекси і системи, що складаються з сенсорів, мікропроцесорів, виконавчих пристроїв, систем передачі даних, локальних і / або розподілених обчислювальних ресурсів і програмних засобів, передача даних (інформації) між якими здійснюється за допомогою мережі Інтернет, і призначених для надання послуг і проведення робіт при безпосередній участі або без участі суб'єктів (юридичних або фізичних осіб) [3, с. 7].

Інтернет речей стрімко зростає. За прогнозами Gartner, до 2020 року кількість підключених до всесвітньої мережі пристроїв становитиме 26 мільярдів, а дохід від продажу устаткування, програмного забезпечення та

послуг становитиме \$1,9 трлн. Деякі інші аналітичні агентства висловлюють ще більш оптимістичні прогнози та передрікають 50 мільярдів підключених пристроїв [4].

Проте на сьогодні постало актуальне питання щодо врегулювання інформаційних відносин, які виникають у зв'язку з впровадженням технологій Інтернету речей та визначення можливих правових проблем.

Тому, доцільно визначити найважливіші питання у сфері Інтернету речей, серед яких захист персональних даних та забезпечення інформаційної безпеки користувачів даних технологій.

В одній із доповідей на тему «Цифрове життя в 2025 році» вчені зазначили, що Інтернет скоро стане подібним до електрики: менш помітним, але більше зануреним в повсякденне людське життя. З чим це пов'язано. Насамперед, передача інформації стане настільки простою і звичною, що перестане бути помітною. Інтернет буде такою ж невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, як і електрика; поширення Інтернету підвищить кількість пов'язаних між собою людей (попри те, що вони розкидані по різних континентах) і зменшить непоінформованість про життя в тих або інших країнах; Інтернет речей, штучний інтелект і великий об'єм даних (Великі дані) зроблять людей обізнанішими в питаннях про навколишній світ і про свою власну поведінку; доповнена реальність і носимі пристрої допоможуть відстежувати повсякденне життя, стан здоров'я і поміняють погляд на багато звичних занять: співбесіди на роботу, ігри і т. д. [5, с. 34].

Тобто, найбільш значну групу ризиків складають правові проблеми, шляхами вирішення яких можуть бути загальні принципи регулювання інформаційних відносин, що виникають у сфері Інтернету речей, формування відповідної юридичної термінології, визначення юрисдикції учасників даних відносин, передбачення відповідальності за посягання на їх інформаційну безпеку та за порушення режиму доступу до персональних даних.

Мережа Інтернет як важливий елемент суспільного життя в найближчі роки святкуватиме свій півстолітній ювілей з дати створення, зрозуміло, що за цей період його технології заповнили світ, вдосконалились і зазнають подальшого розвитку. Тому сьогодні новітнім етапом в розвитку мережі є технології Інтернету речей. Людство поступово увійшло в еру «розумних пристроїв», штучного інтелекту, хмарних технологій. Такі поняття як Smart house, Smart town, Smart car, Smart watch та інші є необхідними атрибутами суспільного життя.

Проаналізувавши особливості використання даних технологій та врахувавши можливі правові проблеми, необхідно розробити концепцію правового регулювання відносин у сфері Інтернету речей.

Список використаних джерел

1. Грайворонський М. В Безпека пристроїв Інтернету речей: Матеріали науково-практичної конференції «Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження»: 24 жовтня 2017 р., м. Київ. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2017. – 238 с.

2. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82_%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%B9

3. Баранов О. А. Огляд правових проблем Інтернету речей: Матеріали науково-практичної конференції «Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження»: 24 жовтня 2017 р., м. Київ. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2017. – 238 с.

4. Panda Security. You don't realize how many devices in your workplace are connected to the Internet [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://www.pandasecurity.com/mediacenter/mobile-security/shadow-iot-workplace-internet/>;

5. Довгань О. Д. Впровадження технологій Інтернет речей (IP): проблеми і наслідки: Матеріали науково-практичної конференції «Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження»: 24 жовтня 2017 р., м. Київ. / Упоряд.: В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. – Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2017. – 238 с.

УДК 342.9:502.51

*Гбур Люся Володимирівна,
аспірант кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ
ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ
РЕСУРСІВ**

Конституційному праву на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50 Конституції України) кореспондує обов'язок кожного не заподіювати шкоди природі та відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66 Конституції України[1]).

Екологічний правопорядок не може існувати без налагодженої системи юридичної відповідальності. Для створення надійних засад охорони довкілля

необхідне існування всіх видів юридичної відповідальності та особливо важливе місце в цій сфері посідає адміністративна відповідальність, головним призначенням якої є попередження та недопущення заподіяння значної шкоди охоронюваним законом цінностям, в тому числі навколишньому природному середовищу та здоров'ю людини. Переваги цього виду юридичної відповідальності проявляються також в оперативності реагування на правопорушення, що особливо важливо в сфері охорони довкілля [2, с. 3].

В теорії адміністративного права [3, с.10-11] адміністративну відповідальність як складову системи юридичної відповідальності, розглядають як особливу правову форму реакції держави на захист публічних і приватних інтересів, яка полягає в сукупності встановлених державою матеріальних і процесуальних правових норм з метою спонукання правопорушника, який добровільно не бажає дотримуватися встановлених норм, до належної поведінки та покладання обов'язку зазнавати несприятливі для нього наслідки, а також досягнення мети попередження правопорушень, охоплюючи всі існуючі способи впливу на правопорушника – каральний, відновлювальний, компенсаційний, профілактичний і попереджувальний.

Відповідно до ст. 110 Водного кодексу України [4] порушення водного законодавства тягнуть за собою адміністративну відповідальність згідно із законодавством України.

Основний перелік правопорушень, за які передбачена адміністративна відповідальність, закріплено главою 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) [5] «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Проте, окремі склади правопорушень в сфері використання водних ресурсів містяться і в інших главах (наприклад, ст. 48 КУпАП, глава 6 «Адміністративні правопорушення, що посягають на власність»).

Основним недоліком адміністративних проступків, які закріплені в КУпАП, є їх невідповідність нормам Конституції України та сучасним реаліям правового регулювання відносин щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Зокрема, санкції, у вигляді незначних розмірів штрафу, які передбачені за порушення водного законодавства, нівелюють ефективність адміністративної відповідальності, унеможливають гарантування екологічної безпеки на належному рівні та не стимулюють до екологічно ощадливих способів ведення господарської діяльності та раціонального використання водних ресурсів. Крім того, мізерні штрафи за порушення вимог природоохоронного законодавства є порушенням визнаного міжнародного принципу «забруднювач платить».

Окремі правопорушення в сфері використання водних ресурсів є такими, що не відповідають Конституції України в частині гарантування конституційного принципу рівності всіх форм власності. Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Проте, ст. 48 КУпАП передбачено відповідальність за порушення лише права державної власності на води. Зі змісту цієї статті можна зробити висновок про пріоритет права державної власності на водні ресурси порівняно з правом приватної та комунальної власності.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що вдосконалення законодавства України про адміністративні правопорушення у сфері використання, відтворення та охорони водних ресурсів має передбачати не лише перегляд санкцій за адміністративні проступки, але й зміну диспозицій окремих статей.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Куян І. А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. А. Куян; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2001. - 18 с.
3. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві України: сучасне розуміння, нові підходи. – Автореф. дисерт. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2016. – 22 с.
4. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

УДК 354.331.621.39(477)

*Калішенко Євгенія Олександрівна,
аспірант кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Стрімкий розвиток та поширення інформаційно-комунікаційних технологій (надалі – ІКТ) спричинили трансформаційний ефект в усіх сферах

суспільного життя. Саме із проникненням ІКТ до публічного сектора пов'язують виникнення такого поняття, як «електронне урядування».

Оскільки дедалі більше процес взаємодії держави, бізнесу та громадянина відбувається із застосуванням ІКТ, саме тому від стабільності функціонування та розвитку ІКТ-галузі залежать не лише успішне впровадження електронного урядування, а й суспільне порозуміння в країні.

Дослідження взаємозв'язку інформаційної інфраструктури з поняттям електронного урядування та його успішним впровадженням у даній роботі здійснено на підставі праць вітчизняних науковців у галузі права таких як І.В. Арістова, П.С. Клімушин, О.А. Баранов, В.І. Курило, О.Х. Юлдашев та аналізу чинного законодавства.

Процеси, які отримали назву «електронне урядування», мають місце практично у всіх країнах. При цьому, навколо поняття «електронне урядування» ведуться постійні дискусії і воно залишається неоднозначним та незрозумілим. Багатозначність визначень зумовлена тим, що науковці акцентують увагу на різних аспектах і принципах провадження і функціонування електронного урядування [1].

На сьогодні, відповідно до діючої Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р, електронне урядування визначено як *«...форму організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян»* [2].

Проте, дослідження науковців щодо теоретико-методологічних питань розвитку та поширення електронного урядування, його впливу на процеси демократизації та інформатизації суспільства продовжуються.

Так, електронне урядування визначали як: «..автоматизовані державні служби, основними функціями яких є забезпечення вільного доступу громадян до усієї необхідної державної інформації, збирання податків, реєстрації транспортних засобів і патентів, надання необхідної інформації, укладання угод й оформлення постачань необхідних державному апаратові матеріалів і оснащення тощо» [3]; «..спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних органів у режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування громадян з органами влади» [4]; «..форма організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, із суспільством, людиною та громадянином, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій» [5] тощо.

Не дивлячись на різні підходи науковців до визначення даного поняття, беззаперечним є той факт, що будь-яке визначення електронного урядування пов'язують з ІКТ. Тобто, саме завдяки застосуванню сучасних ІКТ у громадян з'являються нові можливості доступу до інформації та отримання адміністративних послуг, прозоро, без будь-яких бюрократичних зволікань та затягувань термінів розгляду питань з боку чиновників.

Тож очевидно, що найважливішою передумовою для успішного впровадження електронного урядування в усі сфери державного управління та повсякденного життя українців, - є створення сучасної інформаційної інфраструктури із застосуванням новітніх технологій.

Під інформаційною інфраструктурою розуміємо сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій та управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування.

З метою розбудови інформаційного суспільства, регіональної складової електронної інформаційної системи «Електронний уряд», надання прозорих якісних адміністративних послуг населенню, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування приймаються відповідні програми інформатизації.

Так, Розпорядженням Рівненської обласної державної адміністрації від 14 лютого 2017 року №77 затверджено Обласну програму інформатизації та розвитку електронного урядування на 2017 – 2019 роки (надалі – Програма).

В Програмі аналізується сучасний стан інформатизації Рівненської області, а саме: наявність технічних засобів (телекомунікаційних та комп'ютерних мереж; корпоративної мережі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування); забезпеченість інформаційними ресурсами та інформаційними технологіями; забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування області комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням та забезпечення інформаційної безпеки у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз стану інформатизації Рівненської області дозволяє визначити основні проблеми, що потребують вирішення, а саме: відсутність відділів (секторів) інформаційно-комп'ютерного забезпечення у районних державних адміністраціях та структурних підрозділів, які б забезпечували впровадження сучасних інформаційних технологій, у більшості органів місцевого самоврядування; недостатній рівень комп'ютерної грамотності державних

службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що актуалізує питання організації безперервного навчання та оцінки навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій; збільшення ризиків та проблем, пов'язаних з інформаційною безпекою та захистом персональних даних; недостатній рівень забезпечення інформаційної безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем, що використовуються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування області; не забезпечено надходження та постійне архівне зберігання електронних документів; велика кількість морально та фізично застарілої комп'ютерної техніки в облдержадміністрації, її структурних підрозділах, райдержадміністраціях, районних радах; недостатнє представництво органів місцевого самоврядування в інтернет-просторі, насамперед об'єднаних територіальних громад; "електронна (цифрова) нерівність" у використанні інформаційно-комунікаційних технологій між містами та сільськими населеними пунктами області щодо доступності до електронних інформаційних ресурсів;- недостатнє фінансування Програми, що зумовлено обмеженими можливостями обласного та інших місцевих бюджетів; тощо [6].

Ці питання потребують системного вирішення, що може бути досягнуто лише в рамках реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів та завдань Програми.

Відповідно до Програми інформатизації області на 2016-2018 року, затвердженої Рішенням Закарпатської обласної ради від 05 січня 2016 року №131, впровадження сучасних інформаційних технологій в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування Закарпатської області гальмується через: незадовільне фінансування Програми, що зумовлено обмеженими можливостями обласного бюджету; недостатнє оснащення місцевих органів влади програмно-технічними засобами та нераціональне їх використання; незадовільну якість телекомунікаційних послуг, особливо в

гірських районах; недостатню кількість відомчих і комерційних інформаційних систем та мереж; повну відсутність або низький рівень фахівців з інформаційно-комп'ютерного забезпечення у районних структурах місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; відсутність вичерпного реєстру інформаційних ресурсів області та доступу до них; тощо.

Таким чином, саме від стану інформатизації того чи іншого міста чи області, від першочергових заходів щодо комп'ютерного, телекомунікаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, шляхом упровадження сучасних та перспективних ІКТ, залежить забезпечення інформаційних потреб територіальних громад, успішне впровадження електронного урядування як невід'ємної складової соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Список використаних джерел

1. Куспляк І.С. Електронне урядування як інструмент формування прозорості та відкритої політичної влади: дисертація на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук: 23.00.02 / І.С. Куспляк / Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". – О., 2012. – 204 с.

2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250287124>

3. Юлдашев Олексій. Електронне урядування: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / О. Юлдашев // Персонал. – 2007. – №10. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?id=> – Назва з екрана.

4. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / О.А. Баранов, І.Б. Жилияєв, М.С. Демкова та ін.; за ред. І.Г. Малукової. – К.: Поліграф – Плюс, 2007. – 254 с.

5. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: моногр. / П.С. Клімушин, А.С. Серенок. – Х.: Магістр, 2010. – 312 с.

6. "Про Обласну програму інформатизації та розвитку електронного урядування на 2017 - 2019 роки": схвалено Розпорядженням Рівненської обласної державної адміністрації від 14 лютого 2017 року № 77. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://document.ua/pro-oblasnu-programu-informatizaciyi-ta-rozvitku-elektronnog-doc321046.html>

УДК 247.77/78:336.24.07

*Кульчицький Віктор Вікторович
аспірант кафедри адміністративного та
фінансового права НУБіП України*

ЩОДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЖИМІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

Питання захисту прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ) на сьогодні лишається актуальним для України у зв'язку з тим, що й досі не сформований належний організаційно-правовий механізм охорони та захисту ПІВ та не імplementовані усі міжнародні стандарти цього процесу. Тема охорони та захисту ПІВ на митному кордоні не є дуже детально розробленою у вітчизняній науковій доктрині, однак варто відзначити дисертацію С. Филь 2017 року, яка має назву "Правове регулювання захисту прав інтелектуальної власності у сфері митної діяльності України". У цій роботі вказується на три

основні причини неефективної охорони та захисту ПІВ під час переміщення об'єктів через митний кордон:

- 1) бездіяльність ДФС України і митниць з виявлення ввезення контрафактних товарів;
- 2) патентний тролінг;
- 3) неналежний контроль митницею "паралельного імпорту" [1; с. 145].

Основне ядро законодавчого механізму правового регулювання цього питання – це Глава 57 Митного кодексу України від 13.03.2012 року [2]. До недоліків норм цієї глави можемо віднести відсутність переліку митних режимів, після поміщення до яких до товару застосовуватимуться заходи захисту ПІВ. Ч. 3 ст. 397 МК України у чинній редакції замість перерахування митних режимів товарів вдається до такої характеристики: "товари, які ввозяться на митну територію України для вільного обігу або вивозяться для вільного обігу за межі митної території України". У цьому контексті вважаємо доречнішим уточнити, у яких митних режимах можуть бути переміщені такі товари через митний кордон.

Саме таким чином пропонується змінити згадану частину ст. 397 МК України в урядовому Проекті Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України № 4614 від 06.05.2016 року – шляхом викладення її у такій редакції:

"3. Заходи, пов'язані із призупиненням митного оформлення відповідно до положень цього розділу, застосовуються до:

товарів, що поміщуються в митні режими імпорту, реімпорту, експорту, реекспорту, тимчасового ввезення, тимчасового вивезення, митного складу, вільної митної зони, переробки на митній території, переробки за межами митної території, за винятком:

- а) припасів;

б) товарів, які були виготовлені правовласником чи за його згодою та введені у цивільний оборот"[3].

Закріплення такого переліку має стати одним із кроків до імплементації Регламенту ЄС № 608/2013 із питань митного забезпечення дотримання ПІВ. Як бачимо, серед цього переліку відсутній митний режим транзиту, що логічно впливає із правової природи цього митного режиму. Крім того, у тексті Проекту уточнюються особливості правового режиму об'єктів, поміщених у митний режим знищення або руйнування— вказується, що оплата процедури знищення, у тому числі вартість зберігання, перевезення, знищення, оформлення документів та інші витрати, пов'язані з дотриманням митного режиму знищення або руйнування, здійснюється за рахунок правовласника та під його відповідальність.

Крім того, відзначимо, що у Проекті закону немає закріплення жорстких засад контролю за т.зв. "паралельним імпортом" — це імпортування товарів на митну територію з метою продажу без отримання дозволу власника на знаки для товарів і послуг. Звичайно, такий "сірий" імпорт не лише шкодить виробнику, який зазнає демпінгового впливу на ціни своїх товарів і зазнає ущемлення прав, а й споживачу, який ризикує втратити у якості обслуговування контрафактних товарів тощо. Однак для держави завезення таких товарів може розглядатися як створення додаткових робочих місць, сплату більшої кількості податків з прибутку та доходів фізичних осіб. Відтак, Проектом також пропонується не застосовувати засоби захисту ПІВ до тих об'єктів, які переміщені через кордон саме шляхом "сірого імпорту" (тут же, судячи з усього, реалізується міжнародний режим вичерпання прав).

Список використаних джерел

1. Филь С. П. Правове регулювання захисту прав інтелектуальної власності у сфері митної діяльності України; дис... к.ю.н.; спец. — 12.00.07 —

адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – К., 2017. – 244 с.

2. Митний кодекс України від 13.02.2012. – Редакція від 26.07.2017 // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 32. – Стор. 9. – Ст. 1175.

3. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України № 4614 від 06.05.2016 року. – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59005

УДК 352/354 : 007-049.5 (477)

***Жорновий Владислав Сергійович,**
магістр 1 року навчання юридичного
факультету НУБіП України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Проведення вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та військових конфліктів. Інформаційна безпека є однією із суттєвих складових частин національної безпеки країни, її забезпечення завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої і національної інформаційної стратегії в значній мірі сприяло б забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності.

Захищаючи свої інформаційні інтереси, кожна держава має дбати про свою інформаційну безпеку. Цього ж вимагає і зміцнення української державності. Збалансована державна інформаційна політика України формується як складова частина її соціально-економічної політики, виходячи

з пріоритетності національних інтересів та загроз національній безпеці країни [1, с. 8]. Із правової точки зору вона ґрунтується на засадах правової демократичної держави і впроваджується шляхом розробки та реалізації відповідних національних доктрин, стратегій, концепцій та програм згідно із чинним законодавством. В Україні назріла об'єктивна потреба у державно-правовому регулюванні науково-технологічної та інформаційної діяльності, що відповідала б реаліям сучасного світу та рівню розвитку інформаційних технологій, нормам міжнародного права, але водночас ефективно захищала б власні українські національні інтереси. Відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки, як найважливіші сьогодні для суспільства та держави вимагають найшвидшого законодавчого регулювання. [2, с. 125]

Розробка державної інформаційної політики України має передбачати те, що всі проблеми, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки (формування інформаційного законодавства, протидія загрозам інформаційній сфері, протидія конфліктам інформаційного характеру, інформаційному протиборству та інформаційній боротьбі, розробка правових засобів та організаційних заходів захисту від інформаційних війн), повинні вирішуватися комплексно. Таким чином, наголошу на важливості розробки належної, послідовної державної політики України, спрямованої на отримання якісно нового результату у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави, яке б відповідало стану та тенденціям розвитку світового інформаційного суспільства та загально визнаним європейським стандартам в аналізованій сфері [3, с. 305].

Вважаю за доцільне виокремити найбільш суттєві недоліки, своєчасне усунення яких сприятиме побудові та належному функціонуванню інформаційного суспільства в Україні, ефективному забезпеченню інформаційної безпеки, усуненню переважної кількості загроз інформаційній безпеці, протидії інформаційним війнам тощо. Отже, до зазначених недоліків можна віднести: недостатній розвиток нормативно-правової бази

забезпечення належного функціонування інформаційної сфери, забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави; низький рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, повільність впровадження новітніх методів навчання із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, поглиблення «інформаційної нерівності» між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення; низький рівень надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг із використанням мережі інтернет, низькі темпи розробки відповідної інформаційної інфраструктури; низька розробленість механізму захисту авторських прав на комп'ютерні програми, відсутність відповідних системних державних рішень; відсутність ефективного захисту інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу та мінімізації ризику «інформаційної нерівності» тощо [4, с. 54].

На мою думку, сьогодні одним із пріоритетів розвитку національного інформаційного законодавства є створення цілісної системи законодавства з питань розвитку державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки, зокрема, є здійснення кодифікації інформаційного законодавства. Необхідність розробки Інформаційного кодексу зумовлена такими чинниками: наявністю значного масиву нормативно-правових актів, що регламентують суспільні інформаційні відносини та забезпечують інформаційну безпеку; тим, що не всі зазначені нормативно-правові акти пов'язані між собою, спостерігається їх концептуальна неузгодженість один з іншим, термінологічна неузгодженість, існують застарілі та неефективні норми. Такий стан справ потребує серйозного переосмислення підходів до законодавчого регулювання питань забезпечення інформаційної безпеки, захисту прав на інформацію, формування єдиної структури системи правових

норм у системі інформаційного законодавства (у тому числі і з питань забезпечення інформаційної безпеки), гармонізації з європейськими та іншими міжнародними стандартами [2, с. 426].

Отже, в Україні у результаті проведення державою відповідної інформаційної політики, активізації діяльності щодо розробки нормативно-правового забезпечення у сфері, що аналізується, фактично почалася розбудова інформаційного законодавства, орієнтованого, перш за все, на інтереси людей та суспільства в інформаційній сфері, спрямованого на вдосконалення діяльності органів державної влади щодо якісного забезпечення інформаційної безпеки. Вважаю, що існує нагальна потреба в подальшому якісному наповненні правової бази забезпечення інформаційної безпеки, оскільки світовий та загальноєвропейський розвиток вимагають від України пошуку інноваційних підходів до власного шляху розвитку. До того ж, необхідно враховувати, що загрози інформаційній безпеці постійно змінюються, з'являються їх нові види та форми, діяльність щодо ефективної протидії яким потребує свого своєчасного нормативно-правового закріплення. На мою думку, саме врегулювання на законодавчому рівні проблемних питань забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави сприятиме підвищенню ефективності державного управління, розвитку держави, належному функціонуванню сфер безпеки та оборони, пріоритетних галузей економіки, фінансової та грошової системи, соціальної сфери, галузей екології та використання природних ресурсів, науки, освіти і культури, міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Почепцов Г. Інформаційна політика: навч. посібник [Текст] / Г. Г. Почепцов. – К.: Знання, 2006. – 663 с.

3. Старіш О. Г. Інформаційна політика держави в контексті глобалізації. - Рукопис. - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – Політична культура та ідеологія. - Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - Київ, 2008. – 401 с.

4. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : моногр. / О. О. Тихомиров ; заг. ред. Р. А. Калюжний. – Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. – 196 с.

УДК 343:004

Казанак Максим Вікторович
студент 2 курсу юридичного
факультету НУБіП України
(керівник: ст. викладач кафедри
адміністративного та фінансового
права НУБіП України Ковальова С. С.)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В КІБЕРПРОСТОРІ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

XXI сторіччя – це час високого розвитку інновацій та цифрових технологій, що зумовлено прискореним розвитком науки у сфері комп'ютеризації, а також постійним і стрімким розширенням сфери застосування комп'ютерної техніки. Кожна технологія частково виконує прогностичну функцію, а також втілює в собі якесь ідеологічне уявлення найближчого майбутнього. Сьогодні ми займаємо вигідне становище спостерігача перехідного періоду, що дозволяє нам проблематизувати специфіку глобальних технологій. Зазначені аспекти мають принципове значення для практичної і теоретичної діяльності людини.

На сьогодні неможливо уявити будь-яку галузь знань і спеціальностей без застосування обчислюваної техніки. В світі, інформаційне суспільство розвинуте на досить високому рівні, а тому має бути надійно захищене в правовому полі. На сьогодні в Україні ми маємо низький захист конфіденційної інформації, що характеризує неспроможність чинної системи нормативно-правових актів надійно захищати цю сферу. В національному законодавстві відсутній відповідний закон, який регулював кібернетичну безпеку України, а тому є важливим завданням забезпечити надійних захист від кіберзлочинності [1].

Говорячи про норми міжнародного законодавства, важливим кроком є ратифікація Конвенції про кіберзлочинність від 7 вересня 2005 року N 2824-IV, яка розмежовує кіберзлочинність в залежності від об'єкта правовідносин. Що включає злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем, а також нелегального перехоплення, втручання в роботу електронної техніки, зловживання пристроями, тощо [2].

Що стосується нормативно-правової бази вітчизняного законодавства, то вона лише узагальнено стосується правопорушень в цій сфері, зокрема в Законі «Про основи національної безпеки» № 964-IV від 19.06.2003 р, щодо комп'ютерною злочинності та комп'ютерного тероризму, в частині розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законом інформацію, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства й держави, а також намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації. [3]

В деяких законодавчих актах згадуються поняття, проблематику формулювання яких ми розглядаємо, проте в жодному із нормативних актів так і не надано їх визначення. Так, у «Доктрині інформаційної безпеки України» від 29 грудня 2016 року використовувались категорії «комп'ютерна

злочинність» та «комп'ютерний тероризм» [4]. Стратегія національної безпеки, затверджена Указом Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012, містить терміни «кіберзлочинність», «кіберзагроза», «кібербезпека» [5].

Більшість злочинів у кіберпросторі переважно підпадають під розділ XVI Кримінального кодексу України, санкція за які не повністю доопрацьована, оскільки в нашій державі сфера інформаційного права є не достатньо розвинута, а злочини в цьому напрямку постійно прогресують [4].

Запозичення іноземного досвіду в контексті захисту прав громадян від шахрайства в онлайн-торгівлі, справи про укладення онлайн боргових контрактів та справи про порушення авторських прав в інтернеті є досить важливою складовою. Особливо перший в світі інтернет-суд, який вже активно працює в Китаї, де весь процес відбувається через сайт суду в якому і проходить слухання і оголошення вироку, що на мою думку значно зменшить навантаження на судову систему та економії часу і затрат для вирішення спору.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що Україна - одна з найбільш зручних країн для кіберзлочинців: покарання не суворі, розслідування непрофесійні, а легалізація вкрадених грошей і інформації дуже проста і безпечна.

Отже, проблема захисту відносин, пов'язаних з конфіденційною інформацією є комплексною, що зачіпає багато сфер життя суспільства, в тому числі матеріальні та процесуальні галузі права. Прогрес в справедливому регулюванні цих відносин не може бути досягнутий без загального еволюційного руху в свідомості людей по закріпленню пріоритетів інтересів особистості, її прав і свобод як найвищої цінності для держави і суспільства. Чинна вітчизняна нормативно-правова база у сфері протидії злочинам в кіберпросторі лише частково задовольняє потреби часу та не завжди охоплює всі ключові елементи, які необхідні для ефективного протидії кіберзлочинам

всіх рівнів складності. На сьогоднішній день в Україні діє низка Законів України та нормативних документів різних рівнів, що охоплюють проблеми забезпечення кібербезпеки держави. Виходячи з цього, можна констатувати, що в більшості своїй вітчизняне нормативно-правове поле в сфері інформаційної (кібернетичної) безпеки оперує термінами визначень яких фактично немає. Першим кроком до здійснення цієї мети є визначення кібернетичної безпеки як самостійної сфери національної безпеки. Це дасть змогу формувати засади державної політики у сфері забезпечення кібернетичної безпеки України шляхом визначення основних реальних і потенційних загроз національній безпеці кібернетичного характеру, основних напрямів державної політики та основних функцій суб'єктів щодо забезпечення національної безпеки в цій сфері. По-друге потрібно розробити відповідне законодавче підґрунтя, яке б надавало правоохоронним органам реальні інструменти системної протидії кіберзлочинам. Відсутність належного покарання у сфері кіберзлочинності сприяє розповсюдженню та стабільному зростанню цього виду протиправних дій. Громадяни не будуть бачити, як держава може захистити їх інформаційний простір та інформаційну безпеку, що в майбутньому сприятиме відсутності повної довіри до ринку інформації.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про кібернетичну безпеку України. [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47240
2. Конвенція про кіберзлочинність, від 7 вересня 2005 року N 2824-IV. [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. —

№39. [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» // Офіційний вісник України. – 2016. – № 52. – С. 7. – Ст. 1783 [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

5. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2050 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua

6. Кримінальний кодекс України: [від 5 квітня 2001 року № 2341-III] // Відомості Верховної Ради України. – 2001, № 25-26, ст.131

СЕКЦІЯ 5

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.977

***Стратонов Василь Миколайович,**
доктор юридичних наук, професор, заслужений
юрист України, професор кафедри галузевого
права Херсонського державного університету*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО УЧАСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Охорона прав і свобод людини і громадянина є основним призначенням кримінального судочинства. Серед охоронюваних законом прав та свобод людини і громадянина закріплено невід’ємне право всіх учасників процесу користуватися рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють.

Відповідно до тлумачення, даного в словнику В. Даля, «мова» представляється як словесна мова людини по народностях; словник або природна граматики; сукупність всіх слів народу і вірне їх поєднання, для передачі думок своїх; склад і сам вибір слів при різній їх освіті, дивлячись по предмету, про який говориш і по прийнятому звичаю [1].

У філософському сенсі мова – це знакова система будь-якої фізичної природи, що виконує пізнавальну і комунікативну функції в процесі людської діяльності. Мова може бути як природною, так і штучною [2].

Якщо говорити про мову юридичну, то вона якраз і відноситься до штучної. Будучи формою існування і формою вираження мислення, мова в той же час відіграє істотну роль у формуванні свідомості. Свідомість не існує і не може існувати поза мовною оболонкою. Мовний знак, будучи по своїй фізичній природі умовним по відношенню до того, що він визначає, проте, обумовлюється соціальним вмістом свідомості, яка в мові виступає як лінгвістичний зміст. Серед функцій мови найважливішими можна рахувати ті, які пов'язані з основними операціями над інформацією – створенням, зберіганням і передачею інформації. Оскільки вісімдесят відсотків доказової інформації отримується в процесі вербальних відносин, а фактично вся вона процесуально закріплюється письмом, то мова якраз і складає основу всієї процесуальної діяльності. Але не завжди всі сторони (особи) які приймають участь у кримінальному процесі володіють мовою на якій проводиться розслідування. Тому особа яка проводить розслідування чи здійснює судовий розгляд може запросити перекладача, тобто особу яка володіє мовою. У статті 69 КПК України зазначено, у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача....» [3, с.40].

Правове регулювання діяльності перекладача необхідно розглядати з точки зору закріплених засад кримінального провадження в праві у

взаємозв'язку з іншими принципами кримінального процесу і вже через норми, що регламентують їх, формувати основні правові положення, які регламентують діяльність діяльності перекладача.

Перекладач відіграє важливу роль в процесі забезпечення дотримання та захисту прав і свобод особи, що не володіє мовою, якою ведеться провадження по кримінальній справі. Без перекладача неможливо здійснювати слідчі та судові дії, а також захист прав і свобод людини і громадянина, у випадках, коли хто-небудь з учасників процесу не володіє або недостатньо володіє державною мовою. Значимість перекладача проявляється в тому, що недотримання норм про участь перекладача у провадженні по справі, коли його допомога по закону є обов'язковою, тягне скасування вироку. Закон передбачає складний механізм залучення перекладача до провадження у кримінальній справі. Складність обумовлена пропусками і неточностями в законі, зайвим формалізмом, абстрактністю норм, регулюючих участь перекладача у провадженні по кримінальній справі. На практиці це викликає проблеми, пов'язані з пошуком перекладача, перевіркою його компетентності, встановленням рівня володіння мовою, на якій ведеться провадження по кримінальній справі, тощо.

Наука і практика потребують чіткого визначення процесуального положення і статусу такого учасника процесу, як перекладач, у виявленні особливостей використання спеціальних лінгвістичних знань перекладача в рамках кримінального процесу, визначенні місця перекладача в групі осіб, що володіють спеціальними знаннями.

Значущість досліджуваної проблематики детермінована тим, що перекладач є додатковою гарантією захисту прав, свобод людини і громадянина в процесі судочинства, гарантією усестороннього і повного дослідження обставин кримінальної справи.

Саме тому правове регулювання діяльності перекладача необхідно розглядати з точки зору закріпленого принципу мови кримінального

судочинства у взаємозв'язку з іншими принципами кримінального процесу і вже через норми, що регламентують їх, формувати основні правові положення, які регламентуватимуть діяльність перекладача.

На жаль існує декілька проблем, щодо регламентації такої діяльності, а саме: не сформульовано визначення поняття перекладач, хоч на відміну від законодавства 1961 року все ж таки в новому Кримінальному процесуальному кодексі України, а саме статті 69 зазначено: «... у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача....» [3, с.40].

На жаль в КПК не зазначено у яких випадках перекладач може бути замінений, ну наприклад у разі смерті, призову на дійсну службу, розголошення інформації досудового розслідування, тощо.

Не створено реєстру судових перекладачів до якого необхідно включити судового перекладача з знаннями основ права.

Існують і інші проблеми, які за обсягом доповіді автору не дозволяють їх викласти в повному об'ємі.

На сьогодні автор вбачає у необхідності проведення занять з основ правознавства з особами які запрошуються у якості перекладача, тому, що специфіка юридичної мови має свої особливості.

Список використаних джерел:

1. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка. — Санкт-Петербург, 1882. — Т-4. — С.674.
2. *Розенталь М.М., Юдина П. Ф.* Философский словарь. — М., 1963. — С.535.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». — Х.:Одісей, 2012. — 360 с.

ЩОДО ПИТАНЬ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Сьогодні важко знайти людину яка б не користувалася комп'ютером чи телефоном, ці гаджети є колосальним джерелом інформації. Злочини з використання високих технологій в мережі Інтернет прийнято називати кіберзлочинами, а здійснюються вони звичайно в інформаційній сфері. Детальний аналіз взаємозв'язку між технічними характеристиками інформаційних мереж, соціальними труднощами, прогалинами в діючому законодавстві дає можливість виробити механізми адекватного реагування на розвиток і зростання кіберзлочинності.

Саме відсутність розроблених механізмів контролю мережі зсередини укупі з її доступністю і легкістю використання стало однією з глобальних проблем інформаційного співтовариства: децентралізована структура мережі і відсутність національних кордонів у кіберпросторі зумовили можливості для зростання злочинності та на роки відклали розробку механізмів соціального та правового контролю у сфері використання інформаційних мереж для вчинення злочинів.[1]

В останні роки інформаційні мережі розвиваються занадто швидко, щоб існуючі механізми контролю встигали реагувати на нові злочини. Хмарна обробка даних, автоматизація атак, вразливість персональної інформації в соціальних мережах: поширення так званої «інформаційної зброї», прикладом якого є вірус Stuxnet, розроблений Ізраїлем та США, для атак на ядерну промисловість Ірану, але при цьому заподіяв чималої шкоди інфраструктурі багатьох інших країн - на всі ці проблеми правове регулювання поки не може знайти адекватної відповіді.

З того моменту коли держава включається в інформаційний обмін за допомогою мережі Інтернет, вона сама та її громадяни стають вразливими для посягань з точки земної кулі. Механізми контролю, запобігання та розслідування посягань у кіберпросторі дуже обмежені як соціально, так і технологічно.

В Україні для контролю за кіберзлочинами був створений новий орган.

Кіберполіція — структурний підрозділ Національної поліції України, що спеціалізується на попередженні, виявленні, припиненні та розкритті кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких, передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж і систем.

Даний орган регламентується: наказом Кабінету Міністрів України № 831 від 13 жовтня 2015 року «Про утворення територіального органу Національної поліції», а також відповідно до наказів МВС від 15.10.2015 № 1250 «Про проведення позачергового атестування осіб начальницького складу підрозділів боротьби з кіберзлочинністю» та № 1251 від 15.10.2015 «Про проведення конкурсу на заміщення вакантних посад старших інспекторів, інспекторів і спеціальних агентів інформаційних технологій міжрегіонального територіального органу Департаменту кіберполіції Національної поліції». Також Положення про Департамент кіберполіції НП України, затвердженого наказом Національної поліції від 10.11.2015 № 85, згідно з яким створено Департамент кіберполіції, який є юридичною особою публічного права. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність»[2-7].

Зважаючи на викладе вище можна констатувати, що створення нового органу Кіберполіції дозволить швидко та професійно реагувати на комп'ютерні правопорушення. Для цього необхідно розробити чіткий механізм запобігання та переслідування кіберзлочинам; забезпечити цей орган всім необхідним для швидкого реагування на кіберзлочини; дослідити межі

інформаційної безпеки; організувати належну підготовку та перепідготовку кадрів.

Список використаних джерел

1. Незалежна асоціація банків України. Завдання кіберполіції [Електронний ресурс] / Незалежна асоціація банків України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://anticyber.com.ua/article_detail.php?id=140.

2. Закон України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII;

3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 7 вересня 2005 року № 2824-IV;

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 року № 831 «Про утворення територіального органу Національної поліції»;

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію»;

6. Наказ Національної поліції України від 07.11.2015 № 10 «Про затвердження Штату Департаменту кіберполіції Національної поліції України»;

7. Наказ Національної поліції України від 10.11.2015 № 85 «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України».

УДК 343.13

*Долгополов Анатолій Миколайович,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
адміністративного та фінансового права
НУБіП України*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Перспективи введення даного правового інституту в кримінальне судочинство нашої держави є одним із тих найцікавіших та найважливіших питань, які виникають у процесі вивчення кримінально-процесуального права. Запровадження такої форми безпосередньої демократії, як інститут суду присяжних, надає змогу громадянам брати участь у здійсненні правосуддя в кримінальних справах. Це все ж таки дає шанс і сподівання на більшу справедливість рішень суду.

Безпосередня участь громадян у правосудді та винесенні судового рішення виступає конституційною гарантією, яка дуже довго чекала на свій «момент істини». Для українського суспільства – це безсумнівний суттєвий крок уперед. Однак, впроваджений метод системи присяжних в Україні потребує подальших доопрацювань та покращень.

Дуже часто критика стосується складності справ і сумнівної можливості присяжних повною мірою надати правову оцінку справі без спеціальних знань або вмінь (яких інколи бракує навіть професійним суддям). Однак така критика є безпідставною, адже складність справи або правового питання сама по собі не виправдовує виключення громадян із процесу винесення судових рішень. Якщо громадянин не в змозі зрозуміти суть закону й застосувати цей закон у конкретних життєвих обставинах, це означає, що адвокатам і суддям не вдалося логічно обґрунтувати аргументи або те, що законодавство в цій справі є недосконалим само по собі.

Іншим важливим питанням, на яке повинні звернути увагу законодавці є подальша розробка детальних процедур для відбору присяжних. У цьому питанні є дві основні проблеми: коло потенційних присяжних як таке і процедура відводу для присяжних.

На даний час коло потенційних присяжних зовсім невелике, в той час як процедура відбору присяжних не є прозорою для громадськості. Нечіткість правил подачі заяви про згоду бути присяжним (публічне оголошення про процедуру подачі заявок, фіксовані часові рамки) виливається в спонтанний процес.

Наступна проблема є похідною від першої. У КПК прослідковується спроба ввести положення, які стосуються потенційного конфлікту інтересів або упередженості щодо обраного присяжного, зобов'язання щодо виявлення такої упередженості лежить суто на громадянинові. Суддя може запитати про можливий конфлікт інтересів, а може і утриматись від такого допиту. Проте особа, обрана потенційним присяжним, може бути не повністю обізнаною у всіх обставинах справи і не завжди може заздалегідь заявити відвід. Якщо особа оголошує про конфлікт інтересів чи особисте упередження після початку процедури і відмовляється від участі, доводиться зупинити провадження у справі, щоб замінити суддю. Це щоразу суттєво затримує остаточне рішення у справі. Отже, доречно було б перекласти цей тягар на працівників суду у формі обов'язкової перевірки даних або процедури допиту кандидатів у присяжні відповідно до закону.

Наше суспільство прагне покласти відповідальність за стан правосуддя на юридично грамотних фахівців. Саме необізнаність пересічних громадян – майбутніх присяжних у галузі юриспруденції є одним з головних аргументів заперечення доцільності введення цього суду в Україні.

Також існує серйозна проблема суду присяжних в ускладненні самого розгляду справи за рахунок появи стадії попереднього слухання, специфіки судового слідства і змагання сторін, перегляду вироків і постанов суду присяжних, що вступили в законну силу [2, с. 242].

Ще однією проблемою введення суду присяжних в Україні можемо назвати складність поєднання присяжними участі у судовому процесі і виконання своєї постійної роботи.

Ідея створення інституту суду присяжних в Україні має як позитивні, так і негативні (недосконалі) сторони. З одного боку, інститут суду присяжних необхідний в Україні, оскільки: по-перше, суд присяжних є ознакою громадянського суспільства. По-друге, народ повинен брати участь у судовому процесі, бути більш правосвідомим, а не покладати функцію здійснення правосуддя лише на вузький склад суду. Суд присяжних, врешті-решт, є формою здійснення громадського контролю. По-третє, зростає роль інституту прокуратури і адвокатури, змагальність стає принципом правосуддя, а не лише закріпленою в Законі гарантією. По-четверте, іноді на суть справи краще поглянути «неозброєним» оком.

Водночас можна протиставити чимало негативних моментів існування суду присяжних. По-перше, це буде значним фінансовим навантаженням для держави, цей інститут не фінансувався за весь час свого існування. У цьому році відбулися суттєві зміни в законодавстві і 5 жовтня 2016 року наказом № 198 Державна судова адміністрація України затвердила «Порядок виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному за час виконання ним обов'язків у суді». Цей Порядок визначає процедуру нарахування, виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному відповідно до статті 68 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів». Присяжному за час виконання ним обов'язків у суді виплачується винагорода, розрахована виходячи з посадового окладу судді місцевого суду з урахуванням фактично відпрацьованого часу [1]. Таким чином, врегульовано порядок виплати винагороди присяжним. По-друге, при введенні суду присяжних в Україні корупція може зовсім не зменшитись. Гарантувати, що до складу присяжних потрапить ідеально чесна людина неможливо. Оскільки серед присяжних завжди будуть більш впливові особи, ніж усі інші члени журі, зацікавлені особи шукатимуть можливість «домовитись». Крім того, не виключений тиск (в тому числі і фізичний) на присяжних. Коли йтиметься, про можливість

призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі, на присяжних можуть робитись спроби тиску з метою прийняти неправосудний вердикт. Зважаючи на те, що присяжні обиратимуться на певний строк, вони легше піддаватимуться впливу. По-третє, складні юридичні справи не можуть вирішувати особи без належної освіти і фахової підготовки. Як може особа, яка навіть не знає юридичної термінології і не має хоча б початкових правових знань, вирішувати долю людей в непростих процесах? Звісно, в такому випадку зростає роль адвоката. Саме він повинен довести присяжним винність чи невинність особи. На мою думку, в цьому випадку бажано запозичувати досвід англо-американської правової системи, до чого Україна і прагне.

Виклики, що постають на шляху є своєрідним екзаменом на готовність йти вперед та відповідати сучасним суспільним та державним реаліям. Інститут суду присяжних уже пройшов шлях до оформлення нормативної бази та адаптації до сучасних (у певні періоди) й витребуваних потреб. Проте, сьогодення повинно оцінити реальну дієвість та необхідність функціонування цього інституту. І для того, щоб цей інститут приносив користь, потрібно реалізовувати перспективи йдучи на випередження сьогоденню.

Надавши значну увагу розвитку інституту присяжних на законодавчому рівні та його практичному функціонуванню можна досягти покращення судової системи, а саме, цей інститут має пріоритет щодо інших у сфері формування позитивних відносин між владою (зокрема судовою) та громадянами держави.

Список використаних джерел

1. Наказ Державної судової адміністрації України від 5 жовтня 2016 року № 198 «Про затвердження Порядку виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному за час виконання ним обов'язків у суді». – 2016.

2. Теорія держави і права: підруч. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2014. – 368 с.

УДК 343.543

*Ларченко Марина Олександрівна,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри політології,
права та філософії Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя*

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Характеризуючи ступінь теоретичної розробки даної проблеми, слід сказати, що прогнозування зовсім нещодавно було сферою вузького кола фахівців та застосовувалось при вирішенні вельми обмеженого кола задач, переважно в соціології та економіці. В теперішній час немає жодної сфери людської діяльності, в якій би в тій чи іншій мірі не використовувалась інформація для складення прогнозу.

Інтерес до майбутнього не є звичайною цікавістю, він витікає з безпосередньої та гострої практичної потреби сьогодення. Передбачення подій дає можливість завчасно підготуватись до них, передбачити їх позитивні та негативні наслідки, а якщо можливо – втрутитись у хід розвитку.

Проблемами кримінологічного прогнозування займались: Абизов Р.М., Аванесов Г.А., Антонян Ю.М., Артемьєва Н.С., Блувштейн Ю.Д., Буянов А.О., Верещагін В.А., Долгова А.І., Закалюк А.П., Зелінський А.Ф., Коломийченко Є.В., Кудрявцев В.Н., Кузнецова Н.Ф., Мінковський Г.М., Петровський А.В.,

Солопанов Ю.В., Скіфський І.С., Тютіков С.Р. та інші. Захищено ряд кандидатських та докторських дисертацій з проблем кримінологічного прогнозування. Таким чином, накопичено значний теоретичний та емпіричний досвід у сфері прогнозування злочинності як соціального явища та зроблено перші кроки у сфері прогнозування індивідуальної злочинної поведінки особи. Останнім часом все більше дослідників пов'язують методи кримінологічного прогнозування з можливостями стандартних пакетів прикладних програм, призначених для обробки та аналізу статистичних даних і реалізованих на персональних комп'ютерах. Це відкриває нові можливості для побудови кримінологічних прогнозів.

Разом з тим, крім чисто формальних, математичних аспектів проблеми побудови такої моделі, важливе значення має і змістовий аналіз динамічного ряду. Для цього застосовується метод моделювання, що є найбільш перспективним у сучасний період розвитку кримінології. Сутність його полягає в тому, що на основі встановлених залежностей між факторами, які впливають на злочинність, конструюється математична модель, дослідження якої дозволяє зробити висновки про очікувані зміни в характеристиках злочинності. Моделювання використовується для кількісного опису майбутньої криміногенної ситуації. Тому існує потреба в подальшій теоретичній розробці ключових аспектів застосування методу моделювання при побудові кримінологічних прогнозів.

Не викликає сумніву, що кримінологічне дослідження девіантної поведінки – найважливіший процес наукового пізнання соціальної патології, який вимагає від дослідника суворого та послідовного дотримання всіх умов алгоритмічної моделі. На першому етапі відбувається збір емпіричного матеріалу, статистичної інформації про кримінально-карані діяння, здійснюється її обробка та групування. Потім наявні показники піддаються кількісному та якісному аналізу на предмет встановлення тенденцій розвитку конкретних структурних складових злочинності, підрахунку базових

кримінологічних індексів. На основі отриманих даних з використанням сучасних статистичних методів розглядається причинний комплекс досліджуваної групи посягань з ранжуванням їх за силою впливу на зміну рівня тих чи інших девіантних проявів. Дослідження кримінальної детермінації слугує обов'язковою передумовою успішного виконання ключової кримінологічної задачі – розробки комплексу заходів по попередженню поведінки, що відхиляється, та управлінню його розвитком.

У той же час знання факторів, що чинять негативний вплив, є не єдиною умовою подолання різного роду об'єктивних та суб'єктивних перешкод для побудови профілактичної роботи, що спрямована на мінімізацію суспільно небезпечних та протиправних посягань індивіда або соціальної групи. Другою умовою за порядком, але не за значенням, виступає прогнозування рівня злочинності з використанням наукових методів аналізу, яке здійснюється на базі надійних кримінологічно значущих показників, отриманих у процесі дослідження конкретного соціально-патологічного феномену.

У багатьох кримінологічних роботах, присвячених прогнозуванню [7, с. 25; 14, с. 151; 13, с. 29; 17, с. 199], виклад історії питання починається з 1831 року, коли на засіданні бельгійської Королівської академії наук у Брюсселі з докладом виступив відомий математик та астроном А.Ж. Кетле. У своєму виступі, насиченому оригінальними новаторськими ідеями, він зробив несподівану для свого часу заяву: «Ми можемо розрахувати завчасно, скільки індивідуумів омийуть руки кров'ю своїх співгромадян, скільки осіб стануть шахраями, скільки стануть отруйниками, майже так само, як ми завчасно можемо підрахувати, скільки чоловік народиться та скільки помре ...» [5]. Звертаючись до звітів органів кримінального правосуддя Франції, Бельгії, Англії, А.Ж. Кетле проводить ретельний статистичний аналіз цих даних. З'ясувалось, що число злочинів із року в рік є незмінним. Більше того, їх різноманітні категорії теж демонструють дивну повторюваність [4, с. 113-114].

Цей висновок великого вченого – наслідок розвитку у XVIII столітті демографічної статистики, яка перевернула наукове уявлення про динаміку явищ та процесів, що протікають у суспільстві. Однак, побудова прогностичних моделей та їх застосування були ускладнені відсутністю вихідних даних для виконання необхідних розрахунків у відповідності до розробленої методики.

Перші серйозні дослідження девіантності з використанням статистичної інформації були проведені в першій половині XIX століття в Росії (аналіз числа вбивств та самогубств) та у Франції (звіт про здійснення кримінальної юстиції). Не дивлячись на той факт, що розширення географії дослідження антисуспільних проявів відбувалось швидко під впливом результатів більш ранніх наукових пошуків, прогнозування, як найважливіший інструмент пізнання кримінальних тенденцій, отримало поширення лише в середині XX століття [14, с. 151].

У 1972 році побачила світ робота Г.А. Аванесова «Теория и методология криминологического прогнозирования». Саме тоді вперше було обґрунтовано необхідність криминологічного прогнозування, а також закладені теоретичні підвалини нового напрямку в науці. Визначене поняття криминологічного прогнозування, яке є науковим передбаченням змін тенденцій та закономірностей злочинності (в цілому як явища, окремих її видів, груп та ін.) в майбутньому, перспектив (шляхів) розвитку науки криминології [1, с. 28]. Дане визначення зберегло свою актуальність і в сучасний період.

У 2007 році було опубліковане більш докладне визначення А.П.Закалюка. Криминологічне прогнозування це – засіб діагностування у формі передбачення майбутнього стану явищ, процесів, фактів, діяльнісних проявів, що складають предмет криминології або мають криминологічне значення та відіграють роль об'єктів прогнозування. Останнє здійснюється з метою врахування прогнозу їхніх змін для забезпечення адекватного

коригування управління діяльністю щодо запобігання та протидії суспільно-небезпечному функціонуванню цих об'єктів [3, с. 393].

Інші автори бачать кримінологічне прогнозування як: наукове передбачення основних змін (тенденцій, закономірностей) розвитку злочинності або ймовірності вчинення злочину конкретними особами в недалекому майбутньому. [9, с. 220].

А.В. Петровський у своєму дисертаційному дослідженні (2003 рік) формулює задачі кримінологічного прогнозування. Це: збір прогностично значущих показників, які характеризують злочинність, отримання конкретної інформації про досліджувані процеси в майбутньому, відповідна обробка цієї інформації, систематизація всіх показників майбутньої злочинності з практичною та науковою метою. Прогноз повинен використовуватись у практичній роботі та повинен стати інструментом, за допомогою якого можливо передбачити ймовірність скоєння злочину конкретним індивідом [13, с. 35].

До теперішнього часу серед кримінологів не існує єдиного підходу до визначення часових меж прогнозу. Приміром, С.А. Кисельов запропонував свою класифікацію прогнозів за часовими проміжками, враховуючи масштаби здійснюваних заходів по боротьбі зі злочинністю: 1) до одного року – як оперативні; 2) до 2-х років – як тактичні; 3) до 10-ти років і більше – як стратегічні [6, с. 158].

Г.А. Аванесов виділяє прогнози: 1) короткострокові – на добу, на місяць, квартал, до одного року; 2) середньострокові – за змістом визначення до 5-ти років; 3) довгострокові – на 5 – 10 років; 4) понад довгострокові – на 15 – 20 років [1, с. 42-44].

Г.М. Мінковський пропонує такий поділ: 1) короткострокові (на 1 – 2 роки); 2) середньострокові (на 3 – 5 років); 3) довгострокові (на 10 – 15 років) [11, с. 137].

І.С. Скіфський короткостроковими вважає прогнози до 5-ти років, середньостроковими – від 6 до 10 років, а довгостроковими – від 10 до 15 років [14, с. 155].

На нашу думку, з огляду на сучасні соціально-економічні умови в країні, варто будувати кримінологічні прогнози: короткострокові – до 2 років; середньострокові – від 4 до 6 років; довгострокові – від 10 до 15 років.

У той же час, найбільше наукових дискусій викликає можливість та доцільність довгострокового прогнозування. Якщо в радянський час вчені інтуїтивно доводили, що такі прогнози, як правило, далекі від реальності, то з появою так званого *синергетичного* підходу з'явилась можливість для обґрунтування такої точки зору.

Ще в 1963 році лауреат Нобелівської премії Р. Фейнман висловив думку про принципову обмеженість нашої здатності до прогнозування навіть у світі, який ідеально описується класичною механікою. Виявилось, що ми не можемо дати «довгостроковий прогноз» поведінки великої кількості відносно простих систем. Формально вони є детермінованими, тобто точно знаючи поточний стан систем, можна встановити, що відбудеться з ними у віддаленому майбутньому. В той же час навіть незначна неточність у визначенні початкового стану системи нарастає з часом, і з деякого моменту ми втрачаємо можливість будь-що прогнозувати.

Така поведінка характерна для багатьох об'єктів, що їх вивчає кримінологія, бо саме початкові дані у більшості випадків є м'яко кажучи неточними. Зокрема, статистика кількості виявлених злочинів та засуджених осіб показує не стільки реальне поширення злочинності, скільки ефективність роботи правоохоронних органів або навіть якості її реєстрації. У той же час, на криміногенну обстановку здійснюють вплив тенденції соціально-економічних, політичних, правових, духовних процесів, а також у значній мірі ця статистика залежить від змін кримінального, кримінально-виконавчого законодавства та соціально-економічних реформ, що мають місце в країні.

За даними А.П. Закалюка (2007 рік), базовими для короткострокових та середньострокових прогнозів, які складаються сьогодні в Україні є викривлені відомості щодо злочинності та неповні відомості про її причини і умови, через що показники прогнозів потрібно сприймати як умовні. Вчений робить висновок, що за даних умов прогнозування результатів запобіжної діяльності практично не можливе [3, с. 361-362].

З цього приводу А.А. Туришев у 2010 році писав, що в Російській Федерації відсутня якісна офіційна інформація про злочинність, яка дозволяла б вченим на її підставі проводити свої наукові дослідження. Відсутність цілісної картини і можливості отримати необхідні для дослідження емпіричні дані – ось основна проблема у сфері забезпечення наукової діяльності. ... Звісно існує система статистичного збору інформації про злочинність, але вона представлена в непідходящій формі та має обмежений характер [15, с. 176].

Теж саме можна сказати і про таку інформацію в Україні, але все ж у нас вона значно краще представлена. Мова йде в першу чергу про Звіти Державної судової адміністрації (ДСА), які теж не позбавлені недоліків, але з 2003 року (у 2002 році створено цю установу) якість кримінологічної інформації значно покращилась. Останнім часом також з'явилась можливість отримувати багато інформації зі звітів: про злочини (форма 6); осіб, що судилися (форма 7) та неповнолітніх, що судилися (форма 8) безпосередньо оформивши електронний запит на сайті ДСА. Важливим кроком на шляху створення необхідних умов отримання кримінологічної інформації в Україні стало створення Єдиного електронного реєстру судових рішень, де у відкритому доступі присутні судові рішення з кримінальних справ, однак, на жаль, важлива інформація про вік особи, яку звинувачують у вчиненні злочину, у вироках недоступна.

Зважаючи на той факт, що згідно з доктриною соціального натуралізму (основні положення якої розвинуті в працях А.М. Костенка), що є

перспективним напрямком у кримінології, людина – «трьохмірна» істота: вона складається з трьох шарів – 1) шар «фізична річ»; 2) шар «біологічна істота»; 3) шар «соціальна особистість» і саме у відповідності до цього принципу соціальні явища, у тому числі і людські вчинки слід розглядати як такі, що існують за законами Природи [8, с. 28]. Тому злочинна поведінка не є незбагненою випадковістю, а в більшості випадків відображає стійкі викривлення даної особистості, та характерні деформації зовнішнього середовища. При цьому за основу слід прийняти, що кримінологічна інформація повинна відображати значущі аспекти поведінки особистості та корелювати з даними про зміни в суспільстві. Необхідно враховувати, що перетворення соціопатичних якостей індивіда, з одного боку, суспільних умов його діяльності та соціально-економічної дійсності – з іншого, в конкретний варіант злочинної поведінки відбувається протягом певного часового проміжку, тобто значущі ознаки, які характеризують кримінологічну індивідуальність, також мають певні часові межі.

У зв'язку з цим, кримінальна поведінка як прояв певних якостей «соціальної особистості», тобто якостей її волі і свідомості, що надають поведінці кримінального характеру [8, с. 28], може бути прогнозована з певною ймовірністю та з урахуванням фізичних, біологічних та соціальних якостей особи.

Розрізняють соціальне та індивідуальне кримінологічне прогнозування та, відповідно, прогнозування злочинності та злочинної активності окремої особи.

Кримінологічне прогнозування на соціальному рівні може проводитись шляхом застосування методів: експертних оцінок, екстраполяції та моделювання. Останній напрямок є найбільш перспективним та передбачає використання можливостей факторного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, аналізу часів життя (часів відмов), методу часових рядів. Якщо раніше для використання названих методів потрібна була допомога фахівця в галузі

математичної статистики, то зараз його цілком заміняють сучасні пакети прикладних комп'ютерних програм. Однак, аналіз отриманих даних є процесом творчим і тому повинен проводитись лише фахівцем з кримінології, який розуміється на причинно-наслідкових зв'язках та може інтерпретувати отримані результати в правильному руслі. На цей факт ще у 1974 році звертав увагу Ю.Д. Блувштейн [2, с. 98] у своїй роботі «Криминология и математика», яка стала знаковою для всіх кримінологів, що використовували математичні методи в своїх дослідженнях.

Прогнозування індивідуальної злочинної поведінки (злочинного прояву [3, с. 401]) на відміну від соціальних прогнозів поки що мало розроблене теоретично, а ще менше – у створенні та використанні прикладних методик. Останнім часом у Росії захищено ряд дисертацій з цього виду прогнозування [16; 7; 13], в яких описано цікаві методики, пов'язані з новітніми досягненнями у сфері комп'ютерного програмування. Більшість відомих методів пов'язані з теорією ймовірностей та представляють собою окремий випадок її застосування. Зокрема, інтерес представляє методика використання нейронних мереж при індивідуальному прогнозуванні [13], які здатні до навчання та представляють собою потужний інструмент аналізу та прогнозування даних, де існують складні нелінійні залежності. Ідея нейрона є узагальнюючою ідеєю: вона синтезує біологічні уявлення з біологічними образами. Такого роду ідеї існують на перетині математики та біології [12, с. 32, 62].

Інший поширений напрямок у межах індивідуального кримінологічного прогнозування – це прогнозування рецидивної поведінки особи [16; 7]. Зокрема, високу ймовірність мають прогнози пенітенціарного рецидиву (у випадках відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк). Це, зокрема, пов'язано з обмеженим колом соціальних чинників, які можуть мати місце в колоніях, та з іншими специфічними для цих місць факторами впливу.

Загалом, маючи дані про причинний комплекс злочинності (а також і будь-якого іншого соціально-патологічного явища) дослідник може здійснити прогнозування його розвитку [10, с. 133].

На жаль, в Україні в сучасний період можливості кримінологічного прогнозування загалом та індивідуального кримінологічного прогнозування поки що на системному рівні не досліджувались.

Таким чином, кримінологічне прогнозування є перспективним напрямком досліджень в Україні. Можливість і необхідність таких методологічних пошуків у цій сфері цілком доведена. Розпочато створення науково обґрунтованого інструментарію, який відповідає сучасному стану розвитку науки. Головною проблемою прогнозування залишається спотворений стан деякої первинної інформації, але таку її якість теж можна використати. Обґрунтовано принципову можливість побудови прогнозів не лише на соціальному рівні, а й індивідуальних прогнозів злочинної поведінки особи з використанням сучасних можливостей математичного аналізу. Саме в цьому напрямку мають просуватись кримінологічні дослідження в Україні.

Список використаних джерел:

1. Аванесов Г.А. Теория и методология криминологического прогнозирования / Г.А. Аванесов – М.: «Юридическая литература», 1972. – 335 с.
2. Блувштейн Ю.Д. Криминология и математика / Блувштейн Ю.Д. – М.: Юридическая литература, 1974. – 176 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. / А.П. Закалюк – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
4. Кетле А. Социальная физика или Опыт исследования о развитии человеческих способностей: В 2 т. / А. Кетле; под ред. [и с предисл.] А. Руссова. – Киев: Киевский коммерческий институт, 1911-1913. Т. 2. – 248 с.

5. Кетле А. Человек, развитие его способностей или опыт общественной физики / А. Кетле – СПб.: Изд-во И.О. Бакста, 1865. Т.1. – 189с.
6. Киселев С.Л. Основы гелиогеофизического прогнозирования преступности и чрезвычайных ситуаций / С.Л. Киселев – М.: Истек, 1998. – 216 с.
7. Коломийченко, Е.В. Прогнозирование преступности осужденных в местах лишения свободы [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Коломийченко Елена Викторовна; Государственное учреждение «Всероссийский научно-исследовательский институт». – М., 2000. – 169 с.
8. Костенко А.Н. Интерпретация криминологической информации в свете социального натурализма (о новом подходе в криминологии) / А.Н. Костенко // Проблеми якості інформації про злочинність: Кримінологічні дослідження. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – Вип. 4 – С.25-35.
9. Криминология: Учебник / [под ред. проф. Н.Ф. Кузнецовой, проф. В.В. Лунеева]. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 640с.
10. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии (О структуре индивидуального преступного поведения) / В.Н. Кудрявцев. – М.: «Юридическая литература», 1968. – 176 с.
11. Миньковский Г.М. Прогноз криминологической ситуации и его значение для предупреждения преступности / Г.М. Миньковский // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: «Юридическая литература», 1988. – Вип. 47. – С.136-138.
12. Нейронные сети. STATISTIKA Neural Networks: Методология и технологии современного анализа данных / [под ред. В.П. Боровикова]. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: Горячая линия – Телеком, 2008. – 392 с.
13. Петровский, А.В. Индивидуальное криминологическое прогнозирование совершения корыстно-насильственных преступлений молодежью [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Петровский Антон

Владимирович; Краснодарский юридический институт. – Краснодар, 2002. – 221 с.

14. Скифский, И.С. Объяснение и прогнозирование насильственной преступности в Российской Федерации [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Скифский Иван Сергеевич; Тюменский государственный институт мировой экономики, управления и права. – Тюмень, 2006. – 306 с.

15. Турышев А.А. Качество обеспечения научных исследований информацией о преступности / А.А. Турышев // Проблеми якості інформації про злочинність: Кримінологічні дослідження. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – Вип. 4 – С.175-182.

16. Тютиков С.Р. Криминологическое прогнозирование преступности среди осужденных к лишению свободы [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Тютиков Сергей Рудольфович; Рязанский институт права и экономики. – Рязань, 1998. – 258 с.

17. Яковлев Я.М. Теория криминологии и социальная практика / Я.М. Яковлев – М.: Наука, 1985. – 247 с.

УДК 343.232(477)

Ковальова Світлана Сергіївна
ст. викладач кафедри
адміністративного та фінансового
права НУБіП України

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ЗАКОНОДАВСТВІ І ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Будь-яке явище в суспільстві не є статичним, воно виникає, розвивається, змінюється, проходячи у своєму розвитку певні етапи. Кожен етап має свої характерні риси. Ретроспективний аналіз розуміння поняття

злочину протягом розвитку суспільства дає змогу зробити висновок про існування декількох етапів у розвитку вищезазначеного явища.

Перший етап, на нашу думку, охоплює період до початку XX століття. Першу спробу визначити поняття злочину здійснив римський юрист Доміцій Ульпіан, сформулювавши його як порушення закону, поєднане з насильством і обманом. Італійський юрист Рафаеле Гарофало визначив злочин як діяння, яке «є шкідливим для суспільства і одночасно ображає середню міру почуття жалю та чесності, що пританманні кожній цивілізованій особі». Відомий французький криміналіст Рене Гарро вважав, що злочин – це діяння заборонене або продиктоване заздалегідь виданим законом під страхом покарання [1, с. 47].

Другий етап (від початку XX ст. до 1958 р.) пов'язують із вченим М. С. Таганцевим. Розглядаючи соціальну суть злочину, він писав: «Жизнь всех народов свидетельствует нам, что всегда и везде совершались и совершаются деяния по разным основаниям не только признаваемые недозволенными, но и вызывающие известные меры общества или государства, направленные против лиц, их учинивших, деяния, признаваемые преступными; что всегда и везде существовали лица, более или менее упорно не подчиняющиеся требованиям правового порядка, велениям власти, его охраняющей». Такої ж думки дотримувалися О. Ф. Кістяківський, Н. Д. Сергієвський, В. Д. Спасович. У своїх наукових роботах В. Д. Спасович писав, що злочин – це «деяние, запрещенное законом под страхом наказания, иными словами, оно есть нарушение закона криминального» [2, с. 68].

Пізніше поняття злочину розвивалося в Основах кримінального законодавства СРСР і в 1958 року дається таке визначення поняття злочину: «Преступлением признается предусмотренное уголовным законом общественно опасное деяние (действие или бездействие), посягающее на советский общественный или государственный строй, социалистическую систему хозяйства, социалистическую собственность, личность,

политические, трудовые, имущественные права граждан, а равно иное посягающее на социалистический правопорядок общественно опасное деяние, предусмотренное уголовным законом». Це визначення теоретично правильне, так як розкривало ознаки злочину в радянському кримінальному праві. [3, с. 25].

Третій етап охоплює проміжок часу з 1958 року до сьогодні. Сучасне визначення поняття злочину, якого дотримуються вчені-правники сьогодні В. О. Навроцький, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, виглядає так: злочином визнається суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [4, с. 75].

В історії кримінального права поняття злочину визначали по-різному. Залежно від того, чому надавалося більше значення – соціальній чи правовій характеристиці злочину, – можна виділити три визначення цього поняття: формальне, матеріальне і формально-матеріальне. Формальне визначення відображає юридичні ознаки злочину: злочином визнається таке діяння, що передбачається законом як кримінально каране. Матеріальне визначення виділяє лише соціальну сутність злочину (суспільно небезпечне діяння). Формально-матеріальне визначення поєднує соціальну та юридичну характеристики злочину.

У теорії кримінального права злочин визначається дещо по-іншому – це протиправне, винне, суспільно небезпечне і каране діяння. Як вбачається в теорії кримінального права називається ще одна особливість, притаманна поняттю злочину. Мова йде про те, що КК завжди передбачає покарання за вчинення злочину осудною особою. Більшість вчених це визначають як караність діяння. При цьому підкреслюється, що кримінальний закон, забороняючи певні дії, передбачає за порушення цих заборон застосування покарання.

Злочин завжди суперечить основним потребам та інтересам суспільного розвитку. А оскільки саме об'єктивні закономірності розвитку суспільства, його потреби та інтереси виступають критерієм, мірилом цінності чи

антицінності людської поведінки, відповідності або невідповідності цим потребам та інтересам, злочин завжди є антигромадською поведінкою

Викладене свідчить, що протягом розвитку суспільства поняття злочину в законодавстві і теорії кримінального права змінювалось, а отже, можна виділити три етапи: перший – до початку XX ст., другий – від початку XX ст. до 1958 р., третій – з 1958 року до сьогодення.

Окрім того, дослідження свідчить про необхідність узагальнення і аналізу матеріалу та обґрунтування у подальшому проблем, пов'язаних з визначенням поняття злочину в законодавстві та теорії кримінального права.

Список використаних джерел

1. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. – 2-ге вид. перероб. та допов. Станом на вересень 2011 р. / Р. В. Вереша. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
2. Фріс. П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів вищих навчальних закладів / П. Л. Фріс. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.
3. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права : Общая часть. Институт государства и права АН СССР / А. А. Пионтковский. – М. : Госюриздат. – 1961. – 666 с.
4. Сташис В. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник для студентів вищих навчальних закладів 4 вид. перероб. та доп. / В. В. Сташис, В. Я. Тацій. – Харків : Право, 2010. – 456 с.

УДК 343.1-057.3

*Хомутовська Тетяна Леонідівна,
студентка 2 курсу юридичного
факультету НУБіП України*

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У сучасній науковій літературі активно обговорюється можливість впровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення злочинів в їх інтересах. Ця проблема тісно пов'язана з переходом України від адміністративно-командної до ринкової системи господарювання, внаслідок чого виникла велика кількість юридичних осіб, за допомогою яких вчиняються злочини в сфері господарювання.

Кримінально-правова відповідальність є однією з різновидів більш широкого поняття юридичної відповідальності.

Кримінально-правова відповідальність - це передбачені кримінальним законом, несприятливі правові наслідки для особи, яка вчинила злочин, які полягають у застосуванні до винного державного примусу у формі покарання.

У судовій практиці України суб'єктом злочину визнається фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності. За діяння, вчинені від імені юридичних осіб, у випадку, якщо у них міститься склад злочину, відповідальність несуть фізичні особи, винні у вчиненні злочину.

Традиційна концепція відповідальності юридичних осіб, якої сьогодні дотримується Україна, передбачає тільки цивільну відповідальність останніх в разі виникнення зобов'язань (ст. 96 ЦК України). В багатьох країнах, тим часом, юридичні особи можуть нести і адміністративну, і кримінальну відповідальність.

У світовій практиці склалося кілька підходів або моделей правового регулювання інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Перший підхід полягає у тому, що юридична особа розглядається як самостійний суб'єкт злочину, тобто організації можуть нести кримінальну відповідальність як поряд з фізичними особами, так і самостійно. Такий підхід

було використано в юридичних системах США, Великої Британії, Австралії, Нідерландів, Франції, Португалії і ряду інших країн.

Другий підхід до встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб полягає у тому, що він більшою мірою відповідає кримінально-правовій доктрині винної відповідальності особи за вчинений злочин та ґрунтується на визнанні фізичної особи єдиним можливим суб'єктом злочину. З урахуванням того, що юридична особа не розглядається як суб'єкт злочину, як правило, несприятливі кримінально-правові наслідки її участі у злочині відносяться не до інституту кримінально-правового покарання (яке несе тільки фізична особа), а до інших заходів кримінально-правового впливу. Такий підхід притаманний законодавству Австрії, Албанії, Туреччини, Швейцарії та ін..

Третій підхід передбачає адміністративну або, як іноді її називають деякі вчені, «квазікримінальну» відповідальність юридичних осіб за причетність до злочину. При призначенні покарання враховується вид злочину, до якого причетна юридична особа, тяжкість наслідків, характер і ступінь причетності юридичної особи до злочину, вжиті заходи нейтралізації негативних наслідків, наявність попередніх судимостей, репутація і ряд інших. Такий підхід є характерним для країн, які мають помірковану позицію щодо засобів впливу на юридичних осіб. До таких країн належать, зокрема, Німеччина, Італія, Швеція та деякі інші.

Для вітчизняної правової системи досить суперечливим стало доповнення чинного Кримінального кодексу України розділом XIV «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» відповідно до Закону № 314-VII від 23.05.2013 р. з урахуванням змін, унесених Законом № 1207-VII від 15.04.2014 р. Адже запропоновані проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб» № 2032 від 17 січня 2013 року зміни не мають вказівки на те,

що суб'єктом злочину може визнаватися юридична особа, адже ці зміни не стосуються ст. 18 КК України, де визначено, що суб'єктом злочину може бути лише фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно КК України може наставати кримінальна відповідальність [1]. Це означає, що суб'єктом злочину за загальним правилом залишається фізична особа як біологічна істота.

Слід звернути увагу, що законодавець не запроваджує щодо юридичних осіб можливості "притягнення до кримінальної відповідальності", натомість до юридичних осіб застосовують "заходи кримінально-правового характеру" за діяння, учинені іншою особою (фізичною).

Таким чином, відповідно до норм чинного законодавства притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності залишається поза межами правового поля, натомість законодавець передбачив можливість застосувати до юридичної особи заходи кримінально-правового характеру.

Заслуговує на увагу позиція дослідника цієї проблеми Б.М. Грека, який зазначає, що світовий досвід протидії злочинності диктує необхідність застосування заходів кримінально-правового впливу до юридичних осіб. Це пов'язане з тим, що в сучасних умовах навіть після винесення судом обвинувального вироку фізичній особі в провадженнях, де мають місце інтереси юридичних осіб, ці юридичні особи продовжують свою діяльність та користуються цивільно-правовим захистом. В цьому випадку потерпілим відшкодувати свої збитки досить важко. Цей підхід до встановлення відповідальності юридичних осіб (при вчиненні злочину в інтересах цієї юридичної особи) полягає у тому, що він більшою мірою відповідає кримінально-правовій доктрині винної відповідальності особи за вчинений злочин та ґрунтується на визнанні фізичної особи єдиним можливим суб'єктом злочину. З урахуванням того, що юридична особа не розглядається як суб'єкт злочину, як правило, несприятливі кримінально-правові наслідки її участі у злочині відносяться не до інституту кримінально-правового покарання (яке

несе тільки фізична особа), а до інших заходів кримінально-правового впливу [2, с. 21–22]. У сучасних умовах така позиція здається найбільш виправданою та справедливою.

На наш погляд, було б доцільно внести певні доповнення, які були б дієвим кроком України на шляху впровадження європейських стандартів справедливості, а саме:

- встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб в Україні як додаткове покарання фізичної особи, визнаної винною у вчиненні злочину; обмеження цієї особи рамками передбачених КК України злочинів, наприклад: злочинами проти власності, проти довіри та у сфері господарської діяльності;

- внесення до ст. 18 КК України доповнення такого змісту: «Суб'єктом злочину є юридична особа, тобто зареєстроване у встановленому законом порядку підприємство, організація або установа, від імені чи в інтересах якої керівником або іншою уповноваженою особою вчинено злочин, передбачений Гл. VI-VIII цього Кодексу».

Таким чином, саме правове явище "притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності" залишається в теорії, однак на практиці закладено перші паростки підвищення рівня відповідальності та правової свідомості учасників і акціонерів корпоративних прав юридичних осіб у вигляді запровадження такого правового інституту, як "застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб". Проте хаотичне застосування норм чинного законодавства, його значні колізії та прогалини можуть призвести до викривленого сприйняття спроби законодавця підвищити рівень відповідальності юридичних осіб.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001.

2. Грек Б.М. Кримінальна відповідальність юридичних осіб. Чи бути їй в Україні? /Б.М. Грек// Адвокат. № 12 (135), 2011. – с.19–22.

СЕКЦІЯ 6
МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО;
ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 341.1:349.6

***Гиренко І. В.,**
д. ю. н., доцент, професор кафедри
міжнародного права та порівняльного правознавства*

**ЩОДО ДО ДЕЯКИХ ПИТАНЬ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІМПОРТУ ТА ЕКСПОРТУ ОБ'ЄКТІВ КОНВЕНЦІЇ CITES**

Одним із найважливіших документів, що на міжнародній арені відіграє одну з провідних ролей у щодо регулювання імпорту та експорту певних видів дикої фауни та флори, є Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція CITES) [1]. У преамбулі Конвенції CITES зазначається, що міжнародне співробітництво є необхідним для захисту деяких видів дикої фауни та флори від надмірної їх експлуатації в міжнародній торгівлі, та держави, що приєдналися до зазначеної Конвенції, переконані в нагальній необхідності вжити відповідних заходів [1].

Конвенцією передбачається три додатка, до яких було занесено певних представників дикої флори та фауни.

До Додатка 1 занесені всі види, що знаходяться під загрозою зникнення, торгівля якими спричинює чи може спричинити на їхнє існування

негативний вплив. Торгівля зразками таких видів має бути особливо суворо регульована з тією метою, щоб не ставити надалі під загрозу їхнє виживання, й має бути дозволена лише у виняткових випадках [1].

Додаток 2 включає всі види, які на даний час не обов'язково перебувають під загрозою зникнення, але можуть опинитися під такою загрозою, якщо торгівля зразками таких видів не буде строго регулюватися з метою уникнення такого використання, що несумісне з їхнім виживанням; та інші види, які мають підлягати регулюванню для того, щоб за торгівлею зразками деяких видів, згаданих в попередньому реченні, міг бути встановлений ефективний контроль [1].

Додаток 3 включає всі види, які за визначенням будь-якої сторони Конвенції підлягають регулюванню в межах її юрисдикції з метою попередження чи обмеження експлуатації та щодо яких існує необхідність співробітництва інших сторін з контролю за торгівлею [1].

Конвенцією передбачається, що сторони CITES дозволяють торгівлю зразками видів, занесених до Додатків 1, 2, 3 тільки відповідно до положень зазначеної Конвенції.

Україна приєдналась до CITES у 1999 році [2].

Будь-яка торгівля зразками видів, що занесені до Додатка I, виконується відповідно до положень статті 3 Конвенції. Так, для експорту та імпорту будь-якого зразка виду, що занесений до Додатка I, необхідна попередня видача та пред'явлення дозволу на експорт/імпорт, або сертифікат на реекспорт. Дозвіл на експорт/імпорт видається лише при виконанні наступних вимог:

1) науковий орган держави, яка експортує, зробив висновок про те, що такий експорт/імпорт не загрожує виживанню цього виду;

2) адміністративний орган держави, яка експортує, переконався в тому, що даний зразок не був придбаний з порушенням законів цієї держави, які мають відношення до захисту фауни та флори;

3) адміністративний орган держави, що експортує, переконався в тому, що будь-який живий зразок буде підготовлений і відправлений таким чином, щоб звести до мінімуму ризик пошкодження, загрози здоров'ю та жорстокого поводження;

4) адміністративний орган держави, що експортує, переконався в тому, що був виданий дозвіл на імпорт даного зразка;

5) науковий орган держави, що імпортує, переконався в тому, що очікуваний отримувач живого зразка має належні умови для утримування зразка та піклування про нього;

6) адміністративний орган держави, яка імпортує, переконався в тому, що даний зразок не буде використаний головним чином в комерційних цілях [1].

Для реекспорту будь-якого зразка виду, занесеного до Додатка 1, необхідна попередня видача та пред'явлення сертифікату на реекспорт. Сертифікат на реекспорт видається лише при виконанні певних вимог, у тому числі наступної: адміністративний орган держави, яка реекспортує, переконався в тому, що був виданий дозвіл на імпорт будь-якого живого зразка.

Для інтродукції з моря будь-якого зразка виду, занесеного до Додатка I, необхідна попередня видача сертифікату Адміністративним органом держави, яка виконує інтродукцію [1]. Сертифікат видається при виконанні певних вимог.

Зовнішній вигляд дозволів та сертифікатів також встановлюється положеннями CITES.

У випадку експорту чи реекспорту в державу або імпорту з держави, яка не є стороною CITES, аналогічна документація, яка видана компетентними органами такої держави та, в основному, відповідає вимогам CITES щодо дозволів та сертифікатів, може прийматися замість таких дозволів та сертифікатів будь-якою стороною.

В Україні Наказом Кабінету Міністрів України «Про затвердження форм дозволу на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення, та зразка заяви для їх отримання» [3] та «Порядком видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції» [4] регулюються певні питання, пов'язані з порядком видачі дозволів, на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання CITES. Вищезазначений Порядок визначає процедуру видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції CITES, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції.

Оскільки Україна приєдналась до Конвенції CITES ще у 1999 році, нашою державою було прийнято достатню кількість підзаконних актів, що містять відсилання до Конвенції (більше 70 актів). Під час експорту/ імпорту/ реекспорту та інтродукції з моря зразків видів, що є об'єктами CITES, видаються певні дозволи та сертифікати. Відповідно до положень CITES державами, що приєдналися до Конвенції, визначається адміністративний орган, що видає дозволи та сертифікати. В Україні даним адміністративним органом, що видає відповідні дозволи та сертифікати, є Міністерство екології та природних ресурсів України.

Список використаних джерел

1. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (3 березня 1973 р.). The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_129.

2. Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення: Закон України № 662-XIV від 14 травня 1999 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/662-14>.

3. Наказ Кабінету Міністрів України «Про затвердження форм дозволу на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення, та зразка заяви для їх отримання» від 29 лютого 2012 р. № 107. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0990-12>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції» від 25 липня 2007 р. № 953. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/953-2007-%D0%BF>.

*Дуліба Євгенія Володимирівна,
к. ю. н., доцент кафедри
кримінального права і правосуддя
МЕГУ ім. акад. С.Дем'янчука»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ

Запозичення загальновизнаного позитивного європейського досвіду щодо реалізації фінансової функції доцільно та важливо для зниження вразливості вітчизняної економіки перед обличчям багатьох глобальних різноманітних викликів, таких як циклічність фінансових спадів; потенційна наростаюча диференціація доходів населення, підприємств тощо; очікування вичерпання природних, насамперед, енергетичних ресурсів; старіння населення України; погіршення екології та ін.

Ці традиційні та новітні виклики вимагають вироблення та застосування раціональних засобів та заходів реагування на рівні державної економічної, зокрема, фінансової політики, а також запровадження принципово нових фінансово-промислових інноваційних стратегій. Саме тому нині впровадження принципово нових фінансових прийомів для адекватної відповіді на негативні економічні реалії визначають сучасну спроможність кожної держави щодо ефективної реалізації державних, зокрема, фінансових функцій.

Беззаперечно, що запорукою вдалого запозичення будь-якого досвіду є його критичне переосмислення. перш за все, при використанні досвіду зарубіжних країн, необхідно враховувати характер, традиції країни, менталітет людей, у зв'язку з тим, що те, що може діяти досконало в одній країні, в іншій – не приживеться.

У розвинених країнах з ринковою економікою процес вдосконалення фінансово-промислової політики триває протягом багатьох років, можна

сказати - перманентно. Основний аргумент на користь його раціонального переосмислення - можливість запозичення найкращого з успішних моделей фінансового розвитку країн та запобігання та відмова від найгірших прикладів.

Проведення фінансово-промислової політики, яка заснована на виваженої реалізації фінансових функцій, що сприяє створенню економічного потенціалу країни, дає шанс забезпечити можливості отримання нових перспективних переваг на світовому ринку товарів та послуг вже в найближчому майбутньому.

Яскравим прикладом реалізації фінансової функції є Великобританія. Англійська правова система сьогодні не без підстав сприймається як еталон. Зокрема, її податкова складова є наочним прикладом ефективної системи управління доходами держави, системи, яка є результатом якісної еволюції та нелегкого шляху множинних реформ і перетворень [1].

Як відомо, податкова система Великобританії вважається однією з найдавніших систем Європи, яка формувалася протягом багатьох століть. Як відмічає О.В. Баклан, після закінчення Другої світової війни число законів, що регулюють економіку, у Великій Британії значно зросло і тримається й нині [2, С. 185]. У Великій Британії, на думку як вітчизняних, так і зарубіжних вчених [2; 3], не було періоду, коли економіка могла функціонувати вільно від державного регулювання того або іншого виду, хоч його поширення і напрямок змінювалися. Протягом кількох останніх десятиріч галузі економіки та підприємництва в країні націоналізувалися і денаціоналізувалися, ціни й доходи були предметом обов'язкового добровільного контролю, робилися спроби контролю відносин в промисловості шляхом законодавчих обмежень, «джентльменських угод» і т.п.

Сьогодні Велика Британія проводить доволі активне бюджетне фінансування економічних (пов'язаних з розвитком інфраструктури й нарощуванням потенціалу окремих галузей економіки) та соціальних програм [2, С. 185]. Дана обставина дозволила Британії залучити іноземні інвестиції і скоротити відставання в продуктивності праці від інших провідних економік.

Утвердження у другій половині ХХ сторіччя форм та жорстких методів регулювання, притаманних Уряду М. Тетчер, не призвело до «повернення на більш низький рівень держави», як було обіцяно прем'єр-міністром. Неоліберальна модель державного регулювання у Великій Британії поширила свій вплив на коло комунальних підприємств та інші сектори економіки [4, С. 47]. За класифікацією Світового банку, Британія займає провідне місце в світі по інвестиційному клімату у країні [5]. Лідируючі позиції в світі тримає Британія і за обсягом випуску промислової продукції, половину відправляючи на експорт, будучи при цьому одним з провідних виробників та експортерів продукції високих технологій. Багато британських фірм являють собою частину фрагментарних ланцюжків поставок по світу та виробляють напівфабрикати, в той час як інші поєднують виробництво кінцевого продукту і надають сервісне обслуговування, що насамперед, стосується: аерокосмічної галузі, оборонної промисловості, автомобілебудування, виробництва напоїв та продуктів харчування, телекомунікації, фармацевтики та ін. [6].

Як відмічає О.В. Баклан, законодавчі правила Великої Британії, насамперед, пов'язані із такими інституціями, як: економічна база даних; фінансові стимули, ціни й доходи, кредит, зовнішньоекономічна торгівля; монополії і злиття; регулювання поведінки на ринку, захист споживачів, інтелектуальна власність, контроль за навколишнім середовищем. Правове регулювання підприємництва (в тому числі і за допомогою фіскального впливу), насамперед, застосовується у таких галузях економіки, як сільське господарство, рибне господарство, енергетика, транспорт [2, С. 186].

Отже, економічне зростання у Великій Британії не в останню чергу зумовлене стабільністю, зокрема, податкової системи тощо. У Великій Британії вибіркоче правове втручання держави в економіку не було випадковим і короткостроковим. Тут робляться всілякі спроби (у тому числі фіскального характеру) заохотити розвиток окремих галузей промисловості, підприємництва тощо.

Для податкової системи Великобританії характерним є суттєве переважання прямих податків над непрямим та неактивна система соціального страхування, що в основному спрямована на фінансування соціальної допомоги. За результатами дослідження до особливостей британської податкової системи слід віднести також високий рівень централізації фіскальної системи. У Великобританії особлива увага приділяється якості обслуговування платників податків, тут діє індивідуальна політика для кожного платника податків.

У Великій Британії існують чіткі адміністративно-правові механізми та відповідні підрозділи при державних органах підтримки підприємництва, які займаються розміщенням державних замовлень у малому підприємстві на конкурсних засадах. Окрім того, існує система субконтрактації, яка надає великим підприємствам можливість передавати частину замовлень малим підприємствам [7, С. 125]. Втручання на мікрорівні стало в цій країні основною частиною державної економічної стратегії [8, С. 88].

Проаналізувавши процес податково-митної трансформації Великої Британії та структуру податково-митної системи, якою вона є на цей час, І.С. Мироненко чітко вказує, що в цілому досвід Великої Британії є досить вдалим у світовій практиці, який в певній мірі може бути використаний і в нашій державі, адже, підґрунтям окресленого досвіду є індивідуально-визначений підхід британської влади до системи справляння і обліку податків, зборів та платежів, що полягає у співпраці та взаєморозумінні між адміністрацією та платником податків цієї європейської країни [9, С.147].

Використовуючи досвід Великої Британії, варто зазначити, що однією з умов побудови міцної, мобільної та ще більш прозорої системи обліку податків є розробка детальної індивідуальної політики для кожного платника податків.

Реалізація на практиці досвіду Великобританії сприятиме переходу до нової сталої та дієвої системи оподаткування, яка ґрунтуватиметься на поєднанні передових методів та запозичених позитивних елементів із досвіду

податкових систем зарубіжних країн, що дало б поштовх до посилення соціальної складової системи оподаткування в Україні.

Список використаних джерел

1. Досвід Великої Британії : особливості сплати ПДФО та декларування доходів: 01 лютого 2014 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6566>
2. Баклан О.В. Адміністративно-правове регулювання в сфері підприємництва України (теоретико-прикладний аспект): дис. докт. юрид. наук : 12.00.07 / Баклан Олег Володимирович. – К., 2013. – 457 с.
3. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Д. М. Стеченко. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання, 2006. – 262 с.
4. Pabst A. The Crisis of Capitalist Democracy / A. Pabst // Telos – Fall 2010. – P. 44–67.
5. DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Электронный ресурс] // URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>
6. World Bank (2009) Doing Business 2009, DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Электронный ресурс] // URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>; <http://www.doingbusiness.org>
7. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 / Клим Олена Вікторівна. – К., 2009. – 205 с.
8. Саніахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти) : дис. ...докт. юрид. наук : 12.00.07 / Саніахметова Ніна Олексіївна. – О., 1998. – 403 с.
9. Мироненко І.С. Адміністративно-правові засади діяльності Державної фіскальної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І.С. Мироненко. – Львів, 2017. – 231 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Відповідно до Проекту Закону України «Про систему державного фінансового контролю в Україні» державний фінансовий контроль – різновид фінансового контролю, що здійснюється відповідними органами державного фінансового контролю, полягає у встановленні фактичного стану справ щодо дотримання вимог чинного законодавства на підконтрольному об'єкті, спрямований на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності в ході формування, розподілу, володіння, використання та відчуження активів, що належать державі, а також використання коштів, що залишаються у суб'єкта фінансових правовідносин у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів чи державних позабюджетних фондів та кредитів отриманих під гарантії Кабінету Міністрів України; [1].

Державний фінансовий контроль включає в себе зовнішній та внутрішній контроль.

Зовнішній фінансовий контроль трактується різними дослідниками як контроль:

- за діяльністю виконавчої влади у сфері розпорядження державними фінансами і власністю, що здійснюється органами, незалежними від неї, формується представницькою (законодавчою) гілкою влади;
- відносно якогось відомства, що здійснюється нібито "ззовні" державними і недержавними органами фінансового контролю;

- здійснюваний лише недержавними органами [2, с. 20].

Щодо внутрішнього контролю, то протягом тривалого часу діюча система державного внутрішнього фінансового контролю лише частково враховувала основні принципи систем державного внутрішнього фінансового контролю, що реалізуються у країнах Європейського Союзу. Її складовими виступають фінансове управління й контроль, внутрішній аудит та їх гармонізація на центральному рівні. У сучасних моделях державного управління базовим елементом системи державного внутрішнього фінансового контролю є загальна відповідальність керівників органів державного й комунального секторів перед парламентом і громадськістю [3].

Для здійснення реформування системи державного фінансового контролю необхідно застосувати досвід зарубіжних країн. Проте в жодному разі не копіювати, варто враховувати національну специфіку.

Серед особливостей здійснення державного фінансового контролю у зарубіжних країнах можна виділити наступні:

- 1) дотримання норм єдиного міжнародного нормативного документа у сфері державного фінансового контролю;
- 2) перекладення відповідальності за скоєння економічних злочинів з окремих посадових осіб на керівників;
- 3) функціонування спеціальних органів, які контролюють всю роботу державного апарату, а не лише бюджетно-фінансові питання [4].

У країнах Західної Європи з високим рівнем фінансової дисципліни державний фінансовий контроль у формі інспектування практично не здійснюється. Але на сьогодні відмовитися від контролю у формі інспектування для України не є можливим через наявність строків дієвості порушень. Таким чином, серед основних особливостей здійснення державного фінансового контролю у зарубіжних країнах є [5, с.24]: дотримання норм єдиного міжнародного нормативного документа у сфері державного фінансового контролю, перекладення відповідальності за скоєння

економічних злочинів з окремих посадових осіб на керівників, функціонування спеціальних органів, які контролюють всю роботу державного апарату, а не лише бюджетно-фінансові питання, відсутність державного фінансового контролю у формі інспектування.

Система фінансового контролю в західних країнах складається з елементів:

- Відомство головного ревизора-аудитора(рахункова палата);

Це відомство перебуває у підпорядкуванні парламенту або президента країни. Його метою є здійснення загального контролю за використанням державних коштів.

- Податкове відомство;

Воно підпорядковується президенту, уряду або міністерству фінансів. Також призначене для здійснення контролю надходження в бюджет податкових доходів.

- Контролюючі структури у складі державних відомств;

На контролюючі структури покладено здійснення перевірки та ревізії підвідомчих установ.

- Недержавні контролюючі служби;

На них покладено здійснення перевірки достовірності звітної документації та законності фінансових операцій

- Служби внутрішнього контролю.

На них покладено завдання яке полягає в досягненні оптимізації фінансових потоків та збільшення прибутку. [4].

Як правило, у кожній країні застосовуються власні особливі регламенти з питань обрання керівного складу верховних інститутів контролю та впровадження їхньої діяльності.

Президент і віце-президент Федеральної рахункової палати Німеччини обираються на посаду бундестагом за поданням Федерального уряду й призначаються Федеральним президентом терміном на 12 років.

Державний контролер Ізраїлю обирається парламентом (кнесетом) та затверджується на посаді президентом країни терміном на 5 років, максимально на два строки. Звільнення з посади державного контролера Раніше від встановленого терміну можливе тільки за рішенням 2/3 голосів депутатів парламенту [6].

Федеральний рахунковий суд Бразилії складається з двох палат по чотири міністри (судді) в кожній, які затверджуються на посаді сенатом, у тому числі 6 міністрів – за поданням голови сенату, а 4 міністри – за поданням президента республіки. Президент відомства обирається зі складу міністрів терміном на один рік.

Рахункова палата Франції – одна з організаційно найскладніших структур, де керівництво палати затверджується Радою Міністрів. До керівного складу палати входять прем'єр – президент (призначається довічно), генеральний прокурор (виступає в державних інтересах та є посередником між палатою, урядом і судовими органами) й генеральний прем'єр-адвокат. Палата діє на колегіальних засадах. У професійному штаті відомства 7 палатних президентів (за галузевими напрямками) та 200 магістратів (юридичні радники, фінансові інспектори, аудитори) [7].

Інституціональна залежність доповнюється адекватним рівнем фінансової незалежності, що є одним з основних принципів демократичності й практичності державного контролю. Важливою гарантією цього є те, що видатки на утримання ревізійних відомств затверджуються як окрема стаття державного бюджету. При цьому допускається можливість існування інших додаткових джерел доходів для розвитку установи та заохочення службовців [8].

Отже, державний фінансовий контроль займає досить важливе місце в структурі державних служб як закордоном, так і в Україні. Проте, варто зазначити, що рівень розвитку державного фінансового контролю в Україні ще не є досить високим, як в зарубіжних країнах, особливо це стосується

фіскального характеру його процедур, незначному рівні використання внутрішнього контролю та низької дієвості механізму адміністративних стягнень. тому він потребує значних доопрацювань, зокрема у сфері його організації, підпорядкованості та проведення.

Список використаних джерел

1. Про систему державного фінансового контролю в Україні : проект Закону України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.univd.edu.ua>

2. Столяров Н. С. Системный подход к организации государственного финансового контроля: проблемы и задачи / Н. С. Столяров // Вестник ВГУ. Серия: экономика и управление. — 2006. — № 2. — С. 18–22.

3. Чугунов, І. Я. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку / І. Я. Чугунов, В. М. Федосов // Фінанси України. - 2009. - №4. - С.3-12.

4. Дейнеко Є.В. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і його адаптація до національного середовища / Є.В. Дейнеко // Вісник університету банківської справи Національного Банку України. - 2011. - №1. – С. 289-291

5. Николаенко К.І. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю й аудиту і застосування в практиці України / К. І. Николаенко // Управління розвитком – 2010- №8, с.23-25

6. Дмитренко Г.В. Організація і здійснення державного контролю в Україні (фінансово – економічні аспекти). Дис. док. наук з держ. управління: 25.00.02. // О.В. Дмитренко. – К.: 2010

7. Дейнеко Є.В. Внутрішній контроль в умовах реформування системи державного фінансового контролю в Україні. Дис. канд. екон. наук: 08.00.08. // Є.В. Дейнеко. – Харків, 2014.

8. Пожар Т.О. Розвиток фінансово – бюджетного механізму державного фінансового контролю. Дис. канд. екон. наук: 08.00.08. // Т.О. Пожар. – Суми: 2012.

*Середа К.В.,
студентка магістратури
факультету аграрного менеджменту НУБіП України
(керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства НУБіП України Гиренко І.В.)*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АФРИКИ

Україна на міжнародному рівні співпрацює з державами, що знаходяться на різних континентах світу, у тому числі і Африці.

На всьому африканському континенті діє лише 11 дипломатичних представництв України, натомість більша частина африканських країн мають свої представництва в Москві і лише так співпрацюють з Україною. На економічному всесвітньому ринку африканські країни і Україна не є конкурентами. Вони взаємно доповнюють один одного. Це теж створює особливе підґрунтя для подальшого розвитку взаємин [1].

Прийнятий у 2004 р. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки. Згідно із вищезазначеним законом *державна аграрна інтервенція* визначається як продаж або придбання сільськогосподарської продукції на організованому аграрному ринку для забезпечення цінової стабільності.

Законом передбачено державне регулювання цін окремих видів сільськогосподарської продукції через механізм установлення ціни рівноваги (фіксінг) на рівні, не нижчому за мінімальну закупівельну ціну та не вищому

за максимальну закупівельну ціну при дотриманні антимонопольного законодавства і правил добросовісної конкуренції.

В умовах зростання відкритості вітчизняної економіки зростає роль держави у забезпеченні ефективного функціонування організаційно-економічного механізму управління продовольчим забезпеченням засобами цінової, фінансово-кредитної, антимонопольної, зовнішньоекономічної та соціальної політики, посилення контролюючої функції держави в сфері безпеки продовольчих товарів як вітчизняного виробництва, так і тих, що потрапляють на внутрішній ринок з-за кордону. При цьому пріоритетним для держави має бути не тільки захист вітчизняного товаровиробника, але і вітчизняного споживача продовольчих товарів. Необхідно в першу чергу забезпечити споживачеві вибір найбільш якісного і доступнішого за ціною продукту серед вітчизняних та імпортованих товарів шляхом демонополізації і розвитку конкурентних відносин на ринках продовольчих товарів, і лише на цій базі формувати систему державної підтримки вітчизняних підприємців [2].

Світова майже вікова практика виробила ефективні підходи до регулювання товарно – грошових відносин як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Економічне значення управління ринковими процесами полягає в підвищенні ефективності виробництва і раціональному використанні виробничих і трудових ресурсів, підвищенні конкурентоспроможності продукції, створенні нових товарів і прискоренні їх просування не просто на ринки, а на ті з них, де можна досягти максимального комерційного успіху[4].

Стан забезпеченості населення продовольством, його фізична і економічна доступність безпосередньо впливають на стабільність політичної і соціально – економічної ситуації в суспільстві. За останні десять років, політика, заснована переважно на саморегулюванні ринкових відносин, в підсумку привела до величезних соціально - економічних витрат, як на рівні держави, так і на рівні регіону[4].

Використання показників вимірювання ефективності державного регулювання агропродовольчого ринку є актуальним даний час з точки зору дотримання вимог Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві». Вирішення проблем пріоритетності факторів виробництва в умовах ринку не завжди здійснюється на користь праці. Державі необхідно втручатися у регулювання ринку праці. досвід інших країн світу показує, що визначальним чинником у даному відношенні є фактор зайнятості [5].

Основними завданням в сфері регулювання внутрішнього попиту на продовольчі товари є забезпечення раціональних норм споживання основних продовольчих товарів населенням з різним рівнем достатку з метою підтримки здоров'я населення України. Обираючи механізми реалізації цих завдань слід врахувати те, що харчові продукти відносяться до сфери первинних потреб населення, що передбачає їх щоденне нормоване споживання і зумовлює низьку цінову еластичність на основні продовольчі товари[2].

Виходячи з цього засоби державного регулювання внутрішнього попиту на продовольчі товари є зростання доходів населення мають передбачати: дії, спрямовані на зростання доходів населення; різні форми компенсації частини витрат на харчування для окремих категорій населення з низьким рівнем доходу; заходи зі зниження та стабілізації цін на продовольство; інформування населення про стан продовольчого ринку та безпечність харчових продуктів; інформаційно- просвітницька робота з формування у населення уявлень про здорове харчування; розвиток системи контролю якості, продовольчих товарів, що реалізуються та захисту прав споживачів[6].

Таким чином, зростання внутрішньої пропозиції продовольчих товарів можебути досягнуто завдяки: державній підтримці вітчизняних виробників продовольства; підвищенню інвестиційної привабливості агропродовольчої сфери шляхом надання державних гарантій виробникам та інвесторам; раціоналізації інституціональної структури ринку продовольства; розвитку

системи інформаційного забезпечення суб'єктів ринку. Засоби стимулювання внутрішньої пропозиції продовольства включає заходи бюджетної підтримки (позички, компенсації, дотації, лізинг), пільгове оподаткування, субсидування розвитку виробничої інфраструктури, страхування, закупівельні та товарні інтервенції, здійснення регіональних програм, тощо[2].

Отже, на сьогодні держава намагається створити всі необхідні умови для нормального функціонування агропромислової сфери. Крім того, при формуванні механізму регулювання слід пам'ятати про багатофункціональну роль агропродовольчої сфери, значення якої є значним не тільки в питанні забезпечення населення харчовими продуктами і підтримці продовольчої безпеки, але і в вирішенні ряду інших, не менш серйозних проблем: зайнятості, соціального і економічного розвитку, збереження земель і природних ресурсів тощо [7].

Можна зробити висновок, що в сучасних умовах розвитку суспільства та світової торгівлі ефективність державного управління виробництвом, торгівлею та споживанням продовольчих товарів, у тому числі з країнами Африки регламентується законодавчо та визначається поєднанням як внутрішнього виробництва, так і експортно-імпоротної політикою держави.

Список використаних джерел:

1. Глобальні трансформаційні процеси у країнах Субсахарської Африки: виклики та можливості для України. Науковий журнал : Зовнішні справи. Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/-f2da65a630/>

2. Дейнеко Л.В., Купчак П.М. Державне регулювання виробництва та споживання продовольчих товарів в умовах глобалізації // «Регуляторні механізми у сфері виробництва та споживання товарів в умовах інтеграційних процесів» Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня 2010 р. Миколаїв, 2010. С. 3-7.

3. Єрмак Л.О. Державне регулювання економіки в контексті продовольчої безпеки // «Регуляторні механізми у сфері виробництва та споживання товарів в умовах інтеграційних процесів» Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв 2010. С. 66-68.

4. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках; наукова доповідь / Автор. кол.: В.М. Трегобчук, Б.Й. Пасхавера. К.: Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 260с.

5. Малік М.Й. Інтеграція як фактор підвищення ефективності реформованих сільськогосподарських підприємств / М.Й. Малік, П.М. Федієнко, М.К. Орлатий. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — 39 с.

6. Могильний О.М. регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. — Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.

7. Ціхановська В.М. Державне регулювання агропродовольчих ринків в умовах глобалізації. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. № 2 (53). Том. 2. 2011. С. 97-102.